

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

YENİ MEDYADA TEKNOLOJİ ÜZERİNDEN
KÖTÜLÜĞÜN YENİDEN ÜRETİMİ

Zeynep ŞEHİDOĞLU

2502160526

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Nurdoğan RİGEL

İSTANBUL – 2021

ÖZ
YENİ MEDYADA TEKNOLOJİ ÜZERİNDEN
KÖTÜLÜĞÜN YENİDEN ÜRETİMİ
ZEYNEP ŞEHİDOĞLU

Her geçen gün örneklerine bir yenisinin eklendiği yeni medyada vuku bulan kötülük olayları insanların hayatlarını olumsuz yönde etkilemekte ve intiharlara kadar uzanan ağır sonuçlar doğurabilmektedir. Bu durum artık kamuoyunu da meşgul etmekte, haber bültenlerinde yeni medyada işlenen kötülük olaylarına sık sık yer verilmekte, yasal düzenlemeler yapılması için hükümetler tarafından platform sağlayıcılarına yaptırımlar uygulanmaya çalışılmaktadır. Yeni medya platformlarında kullanıcılar tarafından üretilen kötülüğün yeniden üretimine odaklanmış olan bu çalışma, öncelikle üretilen kötülüğün türünü tespit etme ve tanımlama amacı taşımaktadır. Bunu yaparken yeni medya teknolojilerinin doğası ve kullanıcılara sunduğu imkânlar da göz önüne alınmaktadır. İkinci olarak Web 2.0 teknolojisiyle birlikte aktifleşen kullanıcının geçirdiği dönüşüm ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yazar konumu Roland Barthes ve Michel Foucault'nun modern yazar tartışması üzerinden irdelenmektedir. Çalışmanın literatür kısmının birinci bölümünde kötülük türlerine göre ele alınmış, ikinci bölümde yeni medya kullanıcısının dönüşümü ve üçüncü bölümde siber kötülük türü ve alt dalları incelenmiştir. Nitel bir araştırma olarak tasarlanan bu çalışmanın dayandığı teorik çerçeve Sosyal İnşacılık (Konstrüktivizm) kuramıdır. Çalışma kapsamında veri analiz yöntemi olarak Fairclough'un eleştirel söylem analizi seçilmiştir. Söylem analizine tabi tutulacak vaka Başaran Holding Jet Kazası'yla sınırlandırılmıştır. Veriler, yeni medyada kötülüğün bariz bir şekilde görünür olduğu Twitter sosyal ağ platformundan ekran alıntısı yöntemiyle toplanmıştır. Araştırma sonucunda yeni medyada vuku bulan kötülük türü, ahlaki kötülük kategorisi altında bir siber kötülük olarak değerlendirilmiş, siber şiddet ve siber zorbalık olarak alt dallara ayrılmıştır. Ayrıca yeni medya kullanıcısı, yeni medya platformlarının çizdiği sınırlar çerçevesinde, içerik üretip yayınlayan ve geribildirim alan ve yeni bir yazar türü olarak nitelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Medya, Kullanıcı, Siber Kötülük, Siber Şiddet, Siber Zorbalık.

ABSTRACT
REPRODUCTION OF EVIL IN NEW MEDIA OVER THE TECHNOLOGY
ZEYNEP ŞEHİDOĞLU

Every day, a new ones is added to the examples of evil events in new media, which affect people's lives negatively and may lead to serious consequences, up to suicides. This situation now also occupies the public, news bulletins frequently publish bad news on new media, and governments try to impose sanctions on platform providers in order to make legal arrangements. This study, which focuses on the reproduction of evil produced by users in new media platforms, primarily aims to identify and define that type of evil. While doing this, the nature of new media technologies and the possibilities offered to users are also taken into consideration. Secondly, the transformation of the user activated with Web 2.0 technology and resulting author position is examined through Barthes and Foucault's discussion of the modern authoer. In the first part of the study was handled according to the types of evil, in the second part the transformation of the new media user and in the third part the type and sub-branches of cyber evil were analyzed. The theoretical framework on this study, which designed as a qualitative research, is based on the theory of Social Constructivism. Within the scope of the study, Fairclough's critical discourse analysis was chosen as the data analysis method. Başaran Holding Jet Accident was chosen as the case for discourse analysis. The data were collected using the screenshot method from the social networking platform Twitter, where the evil is clearly visible in the new media. As a result of the research, the type of evil that occurs in the new media has been evaluated as a cyber evil under the category of moral evil, and it has been divided into sub-branches as cyber violence and cyber bullying. In addition, the new media user is defined as a new type of writer who produces and publishes content and receives feedback within the boundaries drawn by new media platforms.

Keywords: New Media, User, Cyber Evil, Cyber Violence, Cyberbullying.

ÖNSÖZ

Yeni medya kullanıcısı özellikle Web 2.0 teknolojisiyle pasif, edilgen bir alıcı, bir izleyici, bir okur olmaktan çıkmış; artık yeni medya ortamlarında metin yazabilir, yazılan metinleri paylaşabilir, yorumlayabilir, eleştirebilir ve okurlarından geri bildirim alabilir hale gelmiştir. Yazar ve okur arasındaki çizgi silinmeye başlamış, yeni medya kullanıcısı böylece bir çeşit yazar kimliği de kazanmıştır. Ayrıca bu yeni yazar türü, düşüncelerini veya ürettiği içeriği ânında herhangi bir denetleme mekanizmasına takılmadan yayınlayabilmekte ve geribildirimler alabilmektedir. Bunun yanında yeni medya platformları, kullanıcılarına anonim veya sahte hesaplarla gerçek kimliklerini maskeleyerek imkânı da sunmaktadır. Söz konusu özelliğin, kullanıcıların eylemleri ve sonuçları arasındaki bağlantıların yeteri kadar idrak edilememesine sebep olduğu yaşanan acı olaylar sonucu görülmektedir. Kullanıcıların azımsanmayacak kadar bir kısmının temel motivasyonu ise çoğunlukla takipçi sayısını arttırmaktır. Yeni medya teknolojilerinin sunduğu imkânlar ile yeni medya kullanıcıları tarafından kötülüğün yeniden üretimini problem olarak öne süren bu çalışma, öncelikle söz konusu kötülüğün türünü tespit etme, tanımlama ve bu duruma yol açan koşulları tespit etmeyi amaçlamaktadır. Yeni medya teknolojilerinin doğası ve kullanıcılara sunduğu imkânların bir getirisi olarak kullanıcının geçirdiği dönüşüm çalışmanın bir diğer araştırma konusudur. Söz konusu dönüşüm kullanıcıya yeni bir tür yazar vasfı kazandırmaktadır. Bu nedenle çalışma, Foucault ve Barthes'ın tartıştığı modern yazarla yeni medya kullanıcısının yazar niteliğini karşılaştırmakta ve benzerlikleri üzerinden kullanıcının yazar konumunu tartışmaya açmaktadır.

İletişim teknolojilerinin İnternetle birlikte hızla gelişmesi ve yeni medyaların ortaya çıkması, yeni özelliklerin eklenmesi bu alanda çalışma yapmayı zorlaştırmaktadır. Bugüne kadar literatürde yeni medyada kötülük konusu üzerine yapılmış bir çalışma bulunmamakta ve bu tez çalışması bu konuda ilk adım olmayı hedeflemektedir.

Yeni medyanın doğası üzerine çalışırken kaybolmuş bir halde kendisine başvurduğum tez danışmanımın elimden tutması ve yeni medyadaki kötülüğe dikkatimi çekmesiyle bu zorlu yolculuğa başladım. Bana açtığı bu özgün alanda her

daim önümde ışık olan, ömrünü bilgiye adamış, İletişim Bilimleri alanına çalışmalarıyla yeni kavramlar ve bilgiler kazandıran ve üretkenliğiyle bize örnek olan Türk akademisinin büyük duayenlerinden kıymetli hocam Prof. Dr. Nurdoğan Rigel'i minnetle anarak şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

ZEYNEP şEHİDOğLU

İSTANBUL, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
GÖRSELLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KÖTÜLÜK

1.1. Kötülük Kavramı	4
1.2. Kötülük Problemi ve Ele Alınış Biçimleri	9
1.3. Kötülük Türleri.....	11
1.3.1. Fiziksel Veya Tabii/Doğal Kötülük	12
1.3.2. Metafizik Kötülük	13
1.3.3. Ahlaki Kötülük.....	14
1.3.4. Radikal Kötülük	14
1.3.4.1. Kant'ın Radikal (Kökensel) Kötülük Kavramı	15
1.3.4.2. Arendt'in Radikal Kötülük Kavramı.....	15
1.3.5. Sıradan Kötülük	17
1.3.6. Siber Kötülük	19

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ MEDYA: KULLANICININ DÖNÜŞÜMÜ

2.1. Yeni Bir Yazar Türü Olarak Yeni Medya Kullanıcısı	20
2.2. Barthes Ve Foucault'nun Modern Yazarı	22
2.2.1. Barthes Ve Foucault'nun 'Modern Yazarı' Üzerinden Yeni Medya Yazarı	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ MEDYADA KÖTÜLÜK

3.1. Yeni Medyaya Eleştirel Bakış.....	30
3.2. Sosyal Medyada Kötülük Araştırmaları.....	33
3.3. Siber Kötülük	35
3.3.1. Siber Şiddet (Cyber Violence)	36
3.3.2. Siber Zorbalık.....	38
3.3.2.1. Siber Zorbalık Türleri	42
3.3.2.1.1. Siber Kavga (Flaming).....	43
3.3.2.1.2. Siber Taciz (Harrasment)	43
3.3.2.1.3. Denigration (Siber Kötüleme).....	44
3.3.2.1.4. Siber Taklit (Impersonation)	45
3.3.2.1.5. Siber İfşa ve Siber Kandırma (Outing ve Trickery).....	45
3.3.2.1.6. Siber Dışlama (Exclusion)	46
3.3.2.1.7. Siber Takip (Cyberstalking).....	46
3.3.2.1.8. Mutlu Tokat (Happy Slapping)	47
3.3.2.1.9. Cinsel Siber Zorbalık (Sexual Cyberbullying).....	47
3.3.2.1.10. Trolleme	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Norman Fairclough'un Eleştirel Söylem Analizi.....	52
4.2. Başaran Holding Jet Kazası Vakası Eleştirel Söylem Analizi.....	53
4.2.1. Birinci Aşama: Başaran Holding Jet Kazası Vakası Betimleme	56
4.2.1.1. Başaran Holding Jet Kazası Vakası Söylem Temaları.....	56
4.2.1.1.1. Birinci Tema: Bekarlığa Veda Partisi (Bvp).....	56
4.2.1.1.2. İkinci Tema: 'Zengin – Fakir'	59
4.2.1.1.3. Üçüncü Tema: Adalet, Din Ve Ahlak.....	60
4.2.1.1.4. Dördüncü Tema: Şehit, Irkçılık Ve Siyaset	70
4.2.1.1.5. Beşinci Tema: 'Konu Dışı'	76
4.2.2. İkinci Aşama: Başaran Holding Jet Kazası Vakası Yorumlama.....	77
4.2.3. Üçüncü Aşama: Başaran Holding Jet Kazası Vakası Açıklama Analizi	82
 SONUÇ	87
 KAYNAKÇA	100
 ÖZGEÇMİŞ.....	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Türkiye ve Dünya’da sosyal medyada 2019’da en çok konuşulanlar (adba Analytics, 2019).....33
- Şekil 2:** Türkiye’de sosyal medyada 2020’nin en çok konuşulanları (Adba Analytics, 2020).....34
- Şekil 3:** Türkiye’de Twitter sosyal medya platformunda 2018 yılında olumlu ve olumsuz içeriklerin paylaşım oranları (Adba Analytics, 2018).....35

GÖRSELLER LİSTESİ

- Görsel 1:** Cumhuriyet Gazetesi Twitter hesabı, 11.03.2018 tarihli tweeti.....54
- Görsel 2:** Hürriyet Gazetesi, Twitter hesabı, 11.03.2018 tarihli tweeti.....55

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
Akt.	: Aktaran
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
Bkz.	: Bakınız
Bvp.	: Bekarlığa veda partisi
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
EIGE	: Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü
FETÖ	: Fethullah Terör Örgütü
NAS / UWT	: İngiliz Ulusal Okul Yöneticileri Birliği /Kadın Öğretmenler Birliği
pp.	: Pages (Sayfa)
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
Vb.	: Ve benzeri
v.d.	: ve diğerleri
t.y.	: Tarihi yok

GİRİŞ

Tarih boyunca çokça tartışılan bir konu olan kötülük problemi, farklı disiplinler tarafından anlamlandırılmaya çalışılmış bir olgu olarak günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Yeni medyada vuku bulan kötülük olayları ise son yıllarda kamuoyunu çokça meşgul etmekte, haberlerde sık sık gündem olmaktadır. Hükümetler söz konusu kötülüğü önlemek için hem kullanıcılara hem de yeni medya platform sağlayıcılarına yaptırımlar uygulamaya, yasal önlemler almaya çalışmaktadır. Birçok kişinin hayatını olumsuz yönde etkileyen bu durum akademinin de ilgisini çekmekte ve yeni yeni araştırmalara konu olmaktadır. Bu bağlamda bu çalışma, yeni medyada teknoloji üzerinden kötülüğün yeniden üretimini problem olarak ele almaktadır. Yeni medyada teknolojinin sunduğu imkanlarla kullanıcılar tarafından kötülüğün üretimi ön kabulüyle yola çıkan çalışma ilk bölümde, yeni medyadaki kötülüğü anlamlandırabilmek amacıyla, kötülük kavramı ve türlerini incelemiştir. Öncelikle literatürde en çok geçen kötülük türleri olan fiziksel kötülük, ahlaki kötülük ve metafizik kötülük türleri tanımlanmış, ardından modern düşüncede çokça tartışılan kötülük türleri olan radikal kötülük ve sıradan kötülük türlerine yer verilmiştir. Siber kötülük türüne ise yeni medyada kullanıcılar tarafından üretilen kötülüğü nitelemek için önerilen bir terim olarak bu bölümde kısaca değinilmiş, üçüncü bölümde başlı başına bir bölüm olarak detaylarıyla ele alınmıştır.

İkinci bölümde, kötülüğün üretiminde fail olan yeni medya kullanıcısının web 2.0 teknolojisiyle birlikte geçirdiği dönüşüm ele alınarak kullanıcı mercek altına alınmıştır. Web 2.0 teknolojisiyle birlikte kullanıcı, alıcı özelliğinin yanında aynı zamanda gönderici özelliği de kazanmıştır. Kullanıcı türevli içerik temelli oluşturulmuş olan yeni medya platformlarında kullanıcı böylece metin yazabilir, yazılan metinleri paylaşabilir, yorumlayabilir, eleştirebilir ve okurlarından geri bildirim alabilir hale gelmiştir. Kullanıcının bu dönüşümünü anlatmak için literatürde üretketici/prosumer, üretlanıcı/produser, eş-yaratıcı/co-creator gibi çeşitli kavramlar üretilmiş olsa da henüz bu konuda bir birlik sağlanamamıştır. Buna ek olarak Mitra ve Cohen, WWW metinlerinin hipermetin, hiper bağlantı ve multimedya özellikleriyle kullanıcıya metnin ilk anlamından daha farklı bir anlama erişebilme imkânı sunmakta

olduğunu ve tüm bu nitelikler göz önüne alındığında kullanıcının aynı zamanda bir çeşit yazar konumuna erişmiş olduğunu belirtir. Aynı zamanda Barthes ve Foucault'nun modern yazar tartıştıkları metinlerinde, modern yazarla ve modern metinle ilgili yaptıkları tespitler, yeni medya kullanıcısının haiz olduğu özelliklerle benzerlik göstermektedir. Bu nedenle bu bölümde söz konusu modern yazar tartışmasına yer verilmiş ve bunun üzerinden yeni medya kullanıcısının yazar konumu değerlendirilmiştir. Ayrıca yeni medya platformlarının kullanıcıya sunduğu çeşitli imkânlar yanında çizdiği sınırlara da işaret edilerek bu durumun sonuçları yeni medyadaki kötülük olayları çerçevesinde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, yeni medyadaki kötülüğün üretimine teknolojinin ne gibi bir etkisinin olduğu, yeni medyaların ortaya çıkış amaçlarının askeri-endüstriyel komplekse dayandığı ve ekonomi politikten ayrı olarak düşünülemeyeceği üzerinde durulmuş; bilhassa İnternet ve bilgisayar teknolojilerinin savaş ve şirket çıkarlarını öncelemesiyle insanların iletişimsel çıkarlarının önüne geçmesi vurgulanmıştır. Christian Fuchs, James Curran, Papacharissi ve Fuller ve Goffey'in bu bağlamda yaptıkları tespitlere yer verilerek yeni medyanın alt yapısını oluşturan unsurlar ele alınmıştır. Böylece teknoloji tarafından ticari amaçlarla yönlendirilen kullanıcının nasıl bir ortamda içerik ürettiği gösterilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümün ikinci kısmında ise siber kötülük başlığı altında teknolojinin olanaklarıyla kullanıcılar tarafından üretilen ve literatürde sıkça geçen siber şiddet ve siber zorbalık türlerine yer verilmiştir. Böylece yeni medyada vuku bulan ve literatürde tanımlanmış kötülük türleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölüm yöntem kısmından oluşmaktadır. Çalışmanın dayandığı teorik yaklaşım Sosyal İnşacılık (konstrüktivizm)'tir. İnsanlığın tüm yönlerine odaklanan ve böylece açığa çıkan birçok bilgi biçimine sosyolojik bir bakış açısı geliştirme amacı taşıyan inşacılık yaklaşımı var olan günlük rutinlerle ve sosyal gerçekliğin oluşumuyla ilgilenir. Bu tez çalışması da günlük yaşamda her gün çeşitli türleriyle karşılaştığımız yeni medyadaki kötülük olgusunun oluşumunu bu çerçevede ele almaktadır. Çalışmanın kapsamı gereği kullanıcıların ürettiği metinlerden üreyen kötülüğü gösterebilmek için çok çeşitli söylem temalarını bünyesinde barındırması sebebiyle Başaran Holding jet kazası örnek vaka olarak seçilmiştir. Başaran Holding

jet kazası, 2018 yılının Mart ayında gerçekleşmiş ve sosyal medyada hakkında yüzlerce olumsuz yorum yapılması nedeniyle ciddi tartışmalara neden olmuştur. Çalışmanın araştırma alanı zaman ve imkân kısıtları nedeniyle yaygın olarak kullanılan sosyal medya platformlarından biri olan ve kötülüğün yeniden üretiminin her gün yoğun olarak açıkça gözlemlenebildiği Twitter mecrasıyla sınırlandırılmıştır. Vakanın metin temelli olması nedeniyle veri analiz yöntemi olarak Sosyal İnşacılık yaklaşımına uygun yöntemlerden biri olan Norman Fairclough'un üç aşamalı modelden oluşan eleştirel söylem analizi seçilmiştir. Başaran Holding jet kazasıyla ilgili olumsuz ifadeler içeren tweetler, olayın taze olduğu 11-15 Mart 2018 tarih aralığı seçilerek aratılmıştır. Çalışmaya dahil edilen tweetler 02.10.2018 – 10.10.2018 tarihleri arasında ekran alıntısı yöntemiyle toplanmıştır. Bulgulanan 227 olumsuz içerikli tweet ekran alıntısı yöntemiyle toplanmıştır. Tweetler, içerikleri göz önüne alınarak beş söylem teması altında gruplandırılmıştır.

Son olarak yeni medyadaki kötülük üzerine yapılan literatür araştırmasının ve örnek vaka analizinin ışığında yeni medyadaki kötülük anlamlandırılmaya çalışılmış, yeni medya kullanıcısının yeni medyadaki failliği sonucu ortaya çıkan yazar konumu Barthes ve Foucault'nun modern yazar tartışması temel alınarak değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÖTÜLÜK

Kötülük kavramı, tarih boyunca birçok düşünür tarafından farklı disiplinler açısından ele alınmış, ortak bir tanıma varılamamış oldukça karmaşık ve çetrefilli bir konudur. Bu nedenle bu bölümde kötülüğün net bir tanımının yapılmasından ziyade tez konusu kapsamında çalışmaya ışık tutacak farklı bakış açılarına yer verilmiştir.

Birinci bölümde kötülük kavramı ve başlıca kötülük türleri incelenmiştir. Literatürde en çok geçen kötülük türleri, fiziksel veya tabii/doğal kötülük, ahlaki kötülük ve metafizik kötülük türleridir. Modern düşüncede tartışılan kötülük türleri olarak ise radikal kötülük ve sıradan kötülük kavramları yer almaktadır. “Sıradan kötülük” türü, Arendt’in “Kötülüğün Sıradanlığı” çalışmasında bahsettiği olguya atfen ele alınmıştır. Siber kötülük ise bu çalışma kapsamında ortaya çıkan bir kötülük türü olarak önerilmektedir. Siber kötülük türü çalışmanın üçüncü bölümünde ayrı bir bölüm olarak ele alınmaktadır.

1.1. Kötülük Kavramı

Türk Dil Kurumu, *kötü* sözcüğünü *istenilen, beğenilen nitelikte olmayan, hoş gitmeyen, fena, iyi karşıtı; zararlı, tehlikeli; korku, endişe veren; kaba ve kırıcı; kişi veya toplum üzerinde olumsuz etkileri olan* olarak tanımlar. *Kötülük* kelimesini ise, *kötü olma durumu, kemlik, şer; zarar verecek davranış veya söz* olarak tanımlamıştır (TDK, t.y.). İngilizcede *evil* sözcüğü ile ifade edilen kötülük sözcüğü, geniş kapsamlı bir anlam alanına haizdir. Bu kavram altında ahlaki kötülükler ile hastalık, doğal afet gibi ahlaki olmayan kötülükler arasında ayırım yapılır (Hick, 2010: 12). Almancada genel anlamda kötülük olarak *übel* kelimesi kullanılırken *böse* sözcüğü daha çok

ahlaki kötülüğü niteler (Duden, t.y.). Fransızcada ise kötülük, *le mal* kelimesi ile ifade edilmekte ve bütün kötülük türleri için kullanılmaktadır (Hick, 2010: 12).

Felsefe Terimleri Sözlüğü'ne göre kötü, “iyinin karşıtı olan, değersiz bulmanın, kınamanın, ayıplamanın konusu olan her şey; istencin yasaya uygun bir biçimde karşı gelmeye ve elinden geldiğince değiştirmeye hakkı olduğu her şey olarak tanımlanmıştır. İkinci anlam olarak verilen tanımda kötü, ahlak değerlerine ve törel istence karşı olan her şeydir. Buna göre kötü “düzen bozucu ve yıkıcı olarak beliren şeyler” ve “olumsuzluk ve yadsıma ilkesi olarak beliren şeyler” olarak ayrılmıştır (Akarsu, 1975: 112).

Platon, *Lysis* yapıtında, varlıkları iyiler, kötüler ve iyi ya da kötü olmayanlar olmak üzere üçe ayırır. Ona göre, iyinin sevilme nedeni kötüdür. Kötünün olmadığını varsaydığımızda iyinin artık bize yararı var mıdır sorusunu sorar. Kötülük olmadığında yardıma da ihtiyacımızın olmayacağını, o zaman iyiyi aramamıza neden olan şeyin kötünün ta kendisi olduğunu söyler. Kötünün bir hastalık olduğunu ve iyinin de onun tedavisi olduğunu, hastalık olmadan tedaviyi aramamıza gerek olmadığını bu nedenle iyinin tek başına işe yaramayan bir şey olduğunu belirtir. Buna göre iyi ve kötü arasında bulunanlar, kötüden dolayı iyiyi severler (Platon, *Lysis*: 220d). Platon, *Diyaloglar* yapıtında, gerçekte kimsenin ölümün ne olduğunu bilmediğini ama ondan en büyük kötülükmüş gibi korkulduğunu ve bilinmeyen bir şeye dair olan bu kötülük nitelemesinin kınanacak bir bilgisizlik olduğunu yazar. “Kötülük olduğunu iyice bildiğim şeylerden korkar; ama iyi olmadığını kestiremediğim şeylerden ne korkar, ne de çekinirim” (Platon, *Diyaloglar*, XVII, 29a, s:25). Ona göre güç olan ölümden değil, kötülükten kaçınmaktır. Çünkü kötülük ölümden daha hızlı koşar (Platon, *Diyaloglar*, XXIX, 39b, s:36). Kısaca Platon, varlıkları üçe ayırır. Buna göre iyiler, kötüler ve iyi ya da kötü olmayanlar vardır. İyi ve kötü göreceli kavramlardır ve bazı kötü olarak nitelendirilen şeylerin ardında bilgisizlik yatar. Bunun yanı sıra ne iyi ne de kötü tek başına anlamlı değildir. Birinin yokluğunda öbürünün varlığından söz edilemez.

Russell, kötülüğe kategorik bir tanım getirmek yerine, onun doğrudan ve var olduğu haliyle algılandığını kabul etmemiz gerektiğini söyler. Ona göre birinin acı çekmek zorunda olması insana, kötülük sorununu anlamaya ve böylece onunla mücadele etmeye dair mutlak sorumluluğu yükler. Kötülüğün özü, “acıyı hissedebilen

bir canlının incitilmesi”dir. Burada mühim olan acının kendisidir ve insanın çektiği acı temelinde kötülüğün kavranması gerekir (Russell, 1999, s: 13-14).

Susan Neiman, *Modern Düşünce Kötülük* kitabında bir eyleme kötü demenin, onun böyle olmayacağını da söylemek olduğu anlamına geldiğini vurgular (Neiman, 2006: 20). Ayrıca bir eyleme kötü demekle bir diğer eyleme insanlık suçu demek arasındaki farkı sorgular ve sıklıkla birbirlerinin yerine kullanıldıklarından bahseder (Neiman, 2006:19). Kötülüklerin birbirleriyle karşılaştırılamayacağını; fakat ayırt edilebilmesi gerektiğini savunur. Buna göre Auschwitz’de olanlar bir kötülük, 11 Eylül’de, Ruanda’da, Bosna’da olanların her biri de başka tür kötülüktür (Neiman, 2006: 20). Neuman’ın kötülük sorusunda odaklandığı nokta daha çok bu sorunu kavrayışımızdaki değişikliklerin kendimizi ve dünyadaki yerimizi anlamamızda ne gibi farklılıklar yarattığını keşfetmektir (Neiman, 2006: 21).

Kötülük konusunda kayda değer çalışmaları olan sosyal psikolog Zimbardo, kötülüğü şöyle tanımlar: “*Masum kişilere kasten zarar veren, onları kötüye kullanan, kabalık eden, aşağılayan veya yıkıma uğratan davranışları ya da birinin otoritesini ve sistemik gücünü kullanarak başkalarına bunları kendi adına yapmasına izin veya cesaret veren her türlü kötü davranışları içerir. Kısaca, kötülük daha iyi olanı bilip daha kötü olanı yapmaktır*” (Zimbardo, 2015: 38). Zimbardo’nun bu tanımının yanısıra kötülük konusunda gözlemlediği ve çalışmaya ışık tutacak tespitlerinden biri, birçoğumuzun kötülüğü bazı insanlarda olan ve bazılarında olmayan bir şey olarak algıladığımızdır. Buna göre iyi insanları kötü insanlardan ayıran bir uçurum olduğu fikri ilk olarak kötülüğe öz katarak bir çeşit ikili mantık oluşturur. Ona göre **iyi-kötü ikiliğini** benimseme, iyi insanların kötülüklerden sorumlu olmadıkları algısını oluşturur ve kötülüğün sebeplerini yaratmada, sürdürmede, artırmada veya göz yummada bile olası bir görevlerinin olduğu düşüncesinden uzak tutar. Özellikle Hitler, Stalin, İdi Amin, gibi kitle katliamları yapmış olan politik liderler üzerinden tanımlanan kötülüğün, bizi daha sıradan kötülüklerin farkına varmaktan alıkoyduğunu ileri sürer. Bunlar göz önüne alındığında Zimbardo, kötülüğün sabit ve içsel (özcü) mi yoksa değişken ve dışsal (artırmacı) mı olduğu sorusunu sorar (Zimbardo, 2015: 40). Sabit ve içsel (özcü) kötülük tanımına alternatif bir kötülük tanımlamasında kötülük; artırmacı bir çerçevede şartlara bağlı olarak herkesin yapabileceği ‘değişken ’ve

‘dışsal ’bir şey olarak tanımlanır. Bu demektir ki insan doğası, iyi veya kötü yöne doğru değiştirilebilir. Söz konusu değişimde dışsal (artırımcı) görüş, deneyim veya yoğunlaştırılmış tecrübeyle veya özel bir imkan sunulması gibi dışsal müdahaleler yoluyla birtakım özellikler kazanılabileceğini yani genetikten, kişilikten veya aile mirasından bağımsız olarak iyi ya da kötü olmanın öğrenilebileceğini ima eder (Zimbardo, 2015: 40-41). Zimbardo, **sabit ve içsel** (özcü) ya da **değişken ve dışsal** (artırımcı) kötülük kavramsallaştırma ikiliğine paralel uzanan **eğilimsel, durumsal ve sistemik** davranışlardan söz eder (Zimbardo, 2007: 7). Zimbardo, geleneksel görüşün alışılmadık davranışlarla karşılaştıklarında bunların cevabını genetik yapıda, özgür irade, karakter ve kişilik özelliklerinde aramaya yöneldiklerini, modern psikiyatrinin eğilimsel yönelimli olduğunu, kişilik psikolojisi, klinik psikoloji ve ölçme-değerlendirme psikolojisi alanlarında da durumun farklı olmadığını belirtir. Onlar sorunu anlamak için *kim* sorusunu sorarlar: Sorumlu kim?; Suçlanacak kim?; Kim sebep oldu?. Onlar hastalık ve suçun, hasta kişi ve suçlunun kabahatli yanında bulunabileceğini sanırlar. Kendisi de bir sosyal psikolog olan Zimbardo, sosyal psikologların olağan dışı davranışların nedenlerini anlamaya çalışırken kişiliğe aceleyle doğrultulmuş bu tür yargılardan kaçındıklarını belirtir. Onlar böyle durumlarda *ne* sorusuyla yola çıkarlar: Bazı tepkilerin oluşmasında ne gibi şartlar rol oynar?; Davranışların oluşmasında ne gibi koşullar devreye girer?; Eylemcilerin gözünden durum ne gibi gözüküyor? Sosyal psikologlar, bireyin eylemlerinin aktör haricindeki belirli bir ortama özgü durumsal değişkenlere ve çevresel süreçlere ne derece dayanabilir olduğunu sorarlar (Zimbardo, 2007: 7-8). Zimbardo, başka insanların davranış sebeplerini anlamaya çalışırken çoğumuzun kişiliksel özellikleri aşırı önemseme ve durumsal özelliklerin önemini azımsama eğilimi olduğunu öne sürer. Yaptığı gözlem ve deneylerle, insanların ne kadar tutarlı bir kişiliğe sahip olduklarını düşünseler de bunun doğru olma ihtimalinin oldukça düşük olduğunu söyler. İnsan kendi başına çalışırken olduğu kişiyle grup içinde olduğu kişiden, romantik haliyle öğretici bir durumdaki halinden, yakın arkadaşlarının yanındaki haliyle tanımadığı bir kalabalıktaki halinden oldukça farklıdır (Zimbardo, 2015: 43). Durumsal şartlar ve kişisel özelliklerin yanında Zimbardo, karmaşık davranış örüntülerinin anlaşılabilmesi için **sistemlerin de** hesaba katılması gerektiğini vurgular. Zimbardo örneğin hizmet mesleğini icra eden polislerin, infaz koruma

memurlarının ve askerlerin yaptığı yasadışı ahlaki davranışların tipik olarak bir sepet dolusu elmanın içinde birkaç çürük elma olarak nadir istisnalar kategorisinde değerlendirildiğini, böylece gözetim ve denetimden sorumlu kişinin ihmalinin göz ardı edildiğini ve bu şekilde de çürük elmaların elma sepetindeki diğer sağlam elmaları çürütme potansiyelinin görmezden gelindiğinin altını çizerek. Zimbardo, eğilimsel görüşün çürük elmalara odaklandığını fakat elma sepetini ve içinde olanları yozlaştırma potansiyeli yüksek durumsal faktörleri göz ardı ettiğini, sistemsel yaklaşımın ise elma sepetini yapanlara, sepeti tasarlayacak gücü olanlara odaklandığını belirtir (Zimbardo, 2015: 45). Böylece kötülük konusunda sıkça görmezden gelinen durumsal ve sistemler şartların önemine vurgu yapar.

C. S. Lewis, **halka dışında kalma korkusuna** odaklanır ve bu durumu insan davranışlarını etkileyen bir unsur olarak görür. Her insanın hayatının belirli dönemlerinde ve birçok insanın hayatının çocuklukla çok yaşlılık arasındaki döneminde en baskın öğelerden birinin yerel Halka'nın içinde yer alma arzusu ve bu halkanın dışında kalma korkusu olduğunu belirtir. Lewis, tüm tutkuların içinde İç Halka tutkusunun henüz çok da kötü olmayan bir insana çok kötü şeyler yaptırabileceğinin altını çizerek (Lewis'ten akt. Zimbardo, 2015: 409). Zimbardo, Lewis'in bahsettiği insan davranışını değiştiren, insanları iyi ile kötünün duvarlarına çarpıtıran güçlü bir kuvvetin içte olma ve dışta kalmama temel arzusundan kaynaklandığına inandığını, sosyal gücü en kuvvetli ve merkezi iç halkadan, en dış, sosyal anlamlılığı en düşük halkaya doğru iç içe geçmiş halkalar olarak tanımlarsak, bu merkezdeki halkanın merkezci çekimindeki odağı daha iyi anlayabileceğimizi savunur. Lewis'in burada söz ettiği İç Halka, anlık statü ve üstün kimlik kazandıran bazı özel gruplara, imtiyazlı derneklere binbir çaba sonunda kabul edilme anlamına gelir. Zimbardo, **akran baskısının** insanları ve bilhassa ergenleri kabul görmek için tuhaf şeyler yapmaya iten bir **sosyal kuvvet** olduğunu, Lewis'in bahsettiği motivasyonel gücün "**dışarıda bırakılma terörü**" olarak adlandırdığı şeyle iki kat ivme kazandığını, kabul görme arzusu karşısında reddedilme korkusunun inisiyatif almaya engel olduğunu ve böylece **kişisel özerkliği** işlevsiz kıldığını aktarır (Zimbardo, 2015: 409-410). Özetle grubun dışına itilme korkusu bazı insanları birçok şeyi gözünü kırpmadan yapmaya iter.

1.2. Kötülük Problemi ve Ele Alınış Biçimleri

Kötülük konusunu problem olarak ele alan literatüre bakıldığında 20. yüzyıldan itibaren bu sorunun daha çok iki ana formülasyona indirgenmesi söz konusudur. Bunlar mantıksal kötülük problemi ve delilci kötülük problemidir. Bazı kaynaklarda bu iki türe varoluşsal kötülük probleminin de dâhil edildiği görülmektedir (Peterson, 1998: 17).

Mantıksal kötülük probleminin argümanındaki ana unsur kötülük ile Tanrı'ya dair bazı teist iddiaların arasında bir tutarsızlığın olmasıdır. Mackie bu durumu, dini inançların akli bir temelden mahrum olmasından da öte bunların gerçekten akla aykırı olması ve ana teolojik öğretinin birçok kısmının birbirleriyle tutarlı olmayan bir tablo çizmeleri olarak yorumlar. Burada altı çizilen sorun bir teistin bir yandan kadir-i mutlak, alim-i mutlak ve salt iyi olan bir Tanrı vardır önermesini kabul etmesi ve diğer yandan da dünyada kötülüğün olduğu önermesini kabul etmesidir. Mackie söz konusu iki önermenin mantıksal olarak birbirleriyle tutarlı olmadığı ve ikisinin birlikte doğru olmasının mümkün olamayacağını öne sürer. Bu durumda mantıksal tutarsızlığın mevzu bahis olmasından dolayı teist görüşün reddedilmesi ya da bu iki önermenin birinden vazgeçilmesi gereklidir (Mackie, 1955: 200). Teist filozof Alvin Plantinga, *The Nature of Necessity* eserindeki Özgür İrade Savunması (*The Free Will Defence*)'nı, bu tür tutarsızlık suçlamalarını çürütmek ve teist iddiaların tutarlılığını ispat etmek için bir yol gösterici olarak tanımlar. Plantinga, her şeyi bilen, herşeye kâdir, mutlak iyi bir Tanrı'nın var olduğu inancıyla birlikte kötülüğün var olduğu düşünüldüğünde bir çelişki olduğu gerçeğinin ortaya çıktığını; fakat teist olmayan görüşün bunun biçimsel bir çelişki olduğunu hiçbir zaman belirtmeye yanaşmadıklarını, mantığın kaynaklarının tek başına onların birlikteliğinden açık bir çelişki çıkarmamıza izin vermediğini söyler. Plantinga herhangi iki önerme arasındaki tutarlılığı ispat etmenin genel yöntemi olarak doğruluğu mümkün olan, birinci önermeyle tutarlı olan ve birinciyle beraber ikinci önermeyi kapsayan üçüncü bir

önerme bulmak olduğunu belirtir. Buna göre üçüncü önermenin doğru olması bile gerekmez, sadece mümkün olması gerekir. Plantinga, Özgür İrade Savunması'yla yapılması gereken şeyin bu şartları taşıyan bir önerme bulmak olduğu görüşündedir (Plantinga, 1974: 165). Plantinga, söz konusu şartları taşıyan önermeyi ilahi kudret karşısında insanın özgürlüğü üzerinden kurgular. Buna göre, bazen oldukça özgür olan yaratıkların olduğu bir dünya, hiç özgür yaratık içermeyen fakat diğer şeylerin aynı olduğu bir dünyadan daha değerlidir. Tanrı özgür yaratıklar yaratabilir; fakat onların salt doğru olanı yapmalarına neden olamaz ya da bunu belirleyemez. Şayet yapar ise onlar kayda değer ölçüde özgür olmazlar, doğru olanı özgür bir şekilde yapmazlar. Ahlaki iyiye yetenekli yaratıklar yaratmak için ahlaki kötüye de yetenekli yaratıkların yaratılması gerekir. Tanrı, hem kötülük yapmakta onları özgür bırakıp hem de mani olamaz. Özetle, Tanrı kayda değer ölçüde özgür yaratıklar yaratmış fakat onlardan bazıları bu özgürlüklerini kullanmada yoldan sapmışlardır. Plantinga ahlaki kötülüğün kaynağı olarak bu durumu gösterir. Tanrı'nın ne mutlak kudretine, ne de mutlak iyiliğine yaratıklarının yoldan sapması halel getirmez; çünkü Tanrı ahlaki kötülüğün meydana gelmesini ancak ahlaki iyinin imkanını ortadan kaldırarak önleyebilirdi. Plantinga, Tanrı'nın kadir-i mutlak olduğunu; ancak bünyesinde ahlaki iyinin bulunup ahlaki kötünün bulunmadığı bir dünya yaratmasının kudreti dahilinde olmadığını savunur. Plantinga, bu kurgudan ortaya çıkabilecek önermenin bazen önemli ölçüde özgür olan (ve özgürce kötü davranışlardan daha fazla iyi davranışlarda bulunan) yaratıkları içeren bir dünyanın, hiç de özgür olmayan yaratıkları içeren bir dünyadan daha değerli olduğu önermesi olduğunu vurgular. (Plantinga, 1974: 167).

Mantıksal kötülük probleminde diğer bir konu tabii kötülük ile birlikte Tanrı'nın var oluşunun tutarsızlığı tartışmasıdır. Buna göre, Tanrı özgür iradeye riayet etmek zorundaysa da, kör fiziksel güçlerin insanlara zarar vermesine müsaade etmesi gerekmez. Plantinga'nın buna cevabı, "insanların tabii kötülük olarak gördükleri şeyler, büyük ölçüde özgür olan insan-dışı şahısların (örneğin asi ruhların) eylemleri nedeniyle olabilir" şeklinde olmuştur. Plantinga burada asi ruhların olduğunu öne sürmemiş, sadece Tanrı ile birlikte mümkün olma durumunun yeterli olduğunu iddia etmiştir (Plantinga, 2002: 58).

Delilci kötülük problemi ise esas itibariyle teistlere, Tanrı'ya inanmalarını kötülük olaylarıyla uyuşturma yönünde bir meydan okumayı içerir. Onların itiraz ettikleri şey, teizmin tutarsız olduğu değil, makul olmadığıdır. Bu yöndeki tartışmalar, mantıkla ilgili bir konudan ziyade, teizmin kötülük olaylarına akıllıca bir izah getirip getiremediğiyle ilgilidir (Peterson, 1998: 17).

1.3.Kötülük Türleri

Kötülüğün çeşitli disiplinlerdeki tanımlamalarının yanı sıra kötülüğün türleri de belirlenmeye çalışılmış ve kötülüğün her bir türünün kaynakları üzerinde tartışmalar bugüne dek süregelmiştir.

Leibniz, kötülüğü metafizik, fiziki ve ahlaki olarak üçe ayırır (Leibniz, 2009:21/127). John Hick, kötülüğü ahlaki ve doğal olarak ikiye ayırmıştır. Peterson ve arkadaşları da kötülüğü ahlaki ve tabii kötülük olmak üzere iki geniş kategori altında tasnif etmişlerdir (Peterson v.d., 2017: 277). Literatüre bakıldığında en çok ele alınan kötülük türleri arasında fiziksel veya tabii/doğal kötülük, metafizik kötülük ve ahlaki kötülük sayılabilir.

Bu bölümde öncelikle literatürde en sık geçen türler olan fiziksel veya tabii/doğal kötülük, metafiziksel kötülük ve ahlaki kötülük olarak ele alınmaktadır. Daha sonra literatürde geçen bir diğer kavram olan Kant'ın ortaya attığı ve geçtiğimiz yüzyılda Hannah Arendt'le gündeme gelen radikal kötülük ve Hannah Arendt'in ortaya attığı bir diğer kavram olan kötülüğün sıradanlığı kavramlarına yer verilmektedir. Siber alanda vuku bulan taciz, şiddet, zorbalık, saldırı, takip, linç ve benzeri kavramları nitelemek için ise siber kötülük kavramı bir kötülük türü olarak önerilmektedir. Siber kötülük, üçüncü bölümde yeni medyada kötülük başlığı altında geniş olarak incelenecektir.

1.3.1. Fiziksel Veya Tabii/Doğal Kötülük

Kötülük türleri arasında sıkça geçen fiziksel, doğal veya tabii kötülük tanımlamaları insan eylemlerinden bağımsız olarak oluşan doğal afetlerden kişinin genetik olarak taşıdığı fiziksel ve ruhsal özürlere kadar çeşitlenebilmektedir.

Hick'e göre, tabii kötülük, insan eylemlerinden bağımsız olarak oluşan kötülüktür. Hastalığa neden olan bakteriler, depremler, kasırgalar, hortumlar, kuraklık ve bunlar gibi insan eylemine bağlı olmayan olaylardır. Bunlarla bağlantılı olarak insanlara doğrudan etkisi olmayan doğadaki bazı olayları da kötülük olarak saymaktadır. Buna örnek olarak bir hayvanın diğerini avlayarak öldürmesi veya bitkilerin bozulması veya ölümü, bir yıldızın sönmesi verilebilir (Hick, 2010: 12). Leibniz'e göre ise fiziksel kötülük, acı çekmeye dayanır (Leibniz, 2009:21/127). Peterson ve arkadaşları ise, tabii kötülük kategorisini gayri şahsi güçlerden veya insan fiillerinden kaynaklanan bedensel ağrı ve acı olarak tanımlarlar. Buna göre, seller, yangınlar ve açlık gibi olayların neden olduğu dayanılmaz ağrı ve ölümün yanı sıra kanser, tetanoz ve AIDS gibi hastalıkların neden olduğu acı ve zararlar; bedensel özür ve sakatlıklar ve delilik bu kategoriye girer (Peterson v.d., 2017: 277).

McCloskey, acılarını azaltmak için ellerinden hiçbir şey gelmediği ya da çok az şeyin geldiği hayvanların, çocukların ve yetişkinlerin çektiği acıların varlığından bahseder. Bu tür acılar körlük, sağırlık, delilik, bunaklık gibi acı veren yoksunluklardır. Bunların yanı sıra, dünyada anlamlandırılması gereken kötülükler, yaşlanma ve ölümün yanında çocukların çektiği acılardan devası olmayan hastalıklara, hayatını sürdürmek için avlanan etçil varlıklardan doğal afetler ve bunların insanlara ve onları sevenlere çektirdiği acılara varana kadar doğal kötülükler listesinin uzayabileceğini belirtir (McCloskey, 1974: 13-14).

O'connor, doğal kötülüğü, hiçbir insanın ahlaki olarak sorumlu olmadığı zararlı veya yıkıcı olayların acısını ve ıstırabını çekme durumu olarak tanımlar. İnsanların sebep olmadığı hastalıklar, vahşi hayvanların öldürmesi vb. durumları buna örnek verir (O'connor, 2008: 28).

Kötülük problemini konu alan literatüre bakıldığında, fiziksel veya tabii kötülük olarak en çok bahsedilen olaylardan biri olarak 1 Kasım 1755'te, 8.9 veya 9

şiddetinde olduğu tahmin edilen Lizbon depremi geçmektedir. Yaklaşık kırk bin insanın öldüğü tarihte kaydı olan en büyük deprem olarak bilinen deprem, Azizler Günü'nde Lizbon kiliselerinin tıka basa insanla dolu olduğu bir saatte gerçekleşmiştir. Kiliselerde ölmeyen insanların artarda gelen artçı depremlerle ve her yeri yakan büyük yangında ve limanda sığınak arayan insanların da gelgit dalgalarınca yutularak öldüğü anlatılmaktadır (Yaran, 2016: 33). Lizbon depremi Avrupa'da bir dönem oldukça büyük felsefi ve teolojik tartışmalara sebep olmuştur. Bu olaydan bir yıl sonra Voltaire, Lizbon depremini hatırlatarak Leibniz'in dünyanın mümkün olan dünyaların en iyisi olduğu düşüncesinin bu tür trajik olaylar karşısında ne kadar gülünç bir hale geldiğine dikkat çekmiştir (Özdemir, 2014: 15).

Doğal ya da fiziksel kötülük olarak anılan doğa olayları, afetler ve hastalıklar, insandan görece olarak bağımsız olan sebeplerle oluşan kötülüklerdir ve felsefi ve teolojik tartışmalarda daha az yer tutarlar fakat rastlantısallık, zorunluluk, kader gibi kavramları öne çıkarmalarından dolayı kötülük problemi çerçevesinde ele alınan kötülük türleri arasında yer almaktadır (Albayrak, 2017: 55).

1.3.2. Metafizik Kötülük

Leibniz, kötülüğü metafizik, fizik ve ahlaki olarak üçe ayırır. Buna göre metafizik kötülük, salt yetkin olmama durumuna yani kusurluluğa dayanır (Leibniz, 2009:21/127). Leibniz, metafizik kötülüğün başlangıçtan beri yaratılanların mevcut sınırlılığından meydana geldiğini öne sürer. Kötünün basit olarak iyinin mevcut olmayışı olduğunu düşünür. Ona göre metafizik kötü, yaratışın bir sonucudur ve arzu içgüdüsüyle ruh arasındaki bölünmeden ortaya çıkmıştır ve buna göre kötü, arzu içgüdüsüyle ruh arasındaki kopukluktur (Warner, 2000: 119).

John Hick, *Evil and the God of Love* eserinde, teodise çalışmalarında metafizik kötülük adıyla anılan bir kötülük türü olduğundan söz eder. Metafizik kötülük tabiri, yaratılmış evrenin sonluluğu ve sınırlılığı temel olgusuna işaret eder. Augustinuscu teodise geleneğinin daha çok felsefi yanı, ahlaki ve doğal olan diğer tüm kötülüklerin nihai nedenini metafizik kötülüğe dayandırır. Ancak Augustinus'cu teodiseyi savunanlar çoğu zaman yaratılmış şeylerin kaçınılamaz kusurluluğunun bir kötülük

olarak görülmesini reddederler çünkü sınırlılık ve kusurlu olma anlamına gelen sonluluk şayet yaratılmış bir alem olacaksa kaçınılmazdır (Hick, 1985: 13-14).

1.3.3. Ahlaki Kötülük

İnsanların özgür iradeleriyle işlemiş oldukları kötülükler ahlaki kötülük olarak adlandırılır. İnsanlar ahlaki varlıklardır ve yaptıklarından sorumludurlar. Kant’a göre kötülük doğal güdüler ya da akıldan değil iradeden (Willkür) kaynaklanır (Kant, Din).

McClosky, ahlaki kötülüğü üçe ayırmak gerektiğini belirtir. Bunlardan ilki yanlış olanı yapmak yerine yapması gereken şeyi yapmayı ihmal eden kişinin işlemiş olduğu ahlaki kötülüktür. Kaza mağduru için yardım çağırması gerekirken, kriket maçını başlatacak kişi olarak maçın başlangıcını kaçırmamak için yardım çağırmayı ihmal etmiştir. İkinci olarak, yanlış olduğunu bildiği bir prensibe göre hareket eden kötü kişinin işlediği kötülüktür. Cinayetin ahlaki açıdan kötü olduğunu bilerek, kazanç için cinayet işleyen adamdır. Üçüncüsü ise ahlakın doğru ilkeleri olduğuna samimiyetle inanan kişinin durumudur, fakat gerçekte doğru olarak inandığı ilkeler kötülüğün ilkeleridir. Hayvanlara karşı acımasız olmalarına rağmen içtenlikle acımasız olmadığına inanan biri veya saygılı vicdanlı bir ırkçının (apartheid) kendi adına acı çekmesi bu duruma örnektir. McCloskey, bu tür insanların ahlaki hatanın aşırı olmadığı durumlarda ahlaki açıdan kötü olarak değerlendirilmediğini söyler (McClosky, 1974: 18).

Leibniz’e göre ise ahlaki kötülük günaha dayanır (Leibniz, 2009: 21/127).

1.3.4. Radikal Kötülük

Bu bölümde radikal kötülük kavramı ilk olarak Kant’ın daha sonra Arendt’in radikal kötülük kavramları çerçevesinde ele alınacaktır.

1.3.4.1. Kant'ın Radikal (Kökensel) Kötülük Kavramı

Radikal kötülük (radikal böse) kavramını *Salt Aklın Sınırları İçinde Din* (Din) adlı eserinde ilk olarak ortaya atan Immanuel Kant olmuştur.

Kant, öncelikle insanın kendi içinden ve kendi özgürlüğünden doğmayan hiçbir şeyin, ahlakındaki eksikliği gidermesinin mümkün olmayacağını vurgular. Bu nedenle ahlak kendi içindir ve bir dine ihtiyaç duymaz; çünkü saf pratik akıl kendine yeterlidir (Kant, Din). İnsanlar ahlaki varlıklar olarak yaptıklarından sorumludurlar. İnsanın iyi ya da kötü olması özgür seçiminin sonucudur; aksi durumda bundan sorumlu tutulamaz ve ahlaki açıdan iyi ya da kötü olamaz. Kant, kötülüğün kaynağını, doğal güdüler ya da akıl değil irade (Willkür) olarak gösterir. Söz konusu kaynak, sadece özgürlüğün kullanımı ile irade gücünün oluşturduğu bir ilkede bulunabilir. Yani söz konusu ahlaki ilkeler özgür bir iradeyle belirlenmiş, benimsenmiş ve kişinin ilkesine dahil edilmiştir. Şayet söz konusu ilkeler doğal güdüler nedeniyle benimsenmiş olsaydı burada yine özgür iradeden ve dolayısıyla insanın kötü olmaklığıyla ilgili sorumluluğundan bahsedilemezdi. Kant, insan iradesinin ne iyi ne kötü olduğunu; fakat insanın iyiyi ya da kötüyü seçmesindeki unsur olduğunu vurgular. İnsan şayet iyi ya da kötü ise, onu böyle yapan iradesiyle benimsediği ahlaki ilkeleridir. Sonuç olarak insan doğası itibarıyla ne kötüdür ne iyi.

Dolayısıyla Kant'ın, *Salt Aklın Sınırları İçinde Din* eserinde “İnsan Doğasındaki Kökensel (Radikal) Kötü Üzerine” adlı birinci bölümünde, radikal kötülük kavramını kötülüğün anlaşılamaz veya idrak edilemez bir şey olduğunu ifade etmek için değil, insan doğasındaki kökensel kötülüğü ifade etmek için kullandığı görülmektedir. Yani radikal kelimesinin etimolojik anlamını kastetmektedir.

1.3.4.2. Arendt'in Radikal Kötülük Kavramı

Arendt, 1951'de kaleme aldığı *Totalitarizmin Kaynakları* adlı kitabında, totalitarizmin köklerini incelemiş, modern otoriter yönetimlerde çalışan insanların görev olarak yaptıkları bazı işlerin yasalar çerçevesince belirlenmiş kötülükler olduğu üzerinde durmuştur. Bunlar önceden kişilerin kendilerince oluşturdukları ve uyguladıkları kötülükler değildir. Çalıştıkları yerde kendilerine verilen görevlerdir.

Arendt burada kötülüğün sıradanlığını irdelemiş, totaliter sistemle kötülüğün radikal doğası arasında bağlantı kurmuş ve bu çerçevede Nazilerin yaptığı söz konusu katliamı radikal kötülük olarak nitelemiştir.

Arendt, totaliter ideolojilerin amacının insan doğasının dönüştürülmesi olduğunu ısrarla vurgular. Mesele, çekilen acı ya da kurban sayısının fazlalağı değil insan doğasının tehdit altında olmasıdır (Arendt, 2014: 280). Totalitarizm, insanlar üzerinde despotik bir yönetim kurmaktan ziyade içinde insanların gereksiz kılındığı bir sistem inşa etmek için çabalar. Totaliter tahakküm ideali, bireyselliğin, karakterin yok edilmesi, tüm insanların eşit derecede gereksiz kılınmasıdır ve bu amacına toplama kamplarında ulaşmıştır (Arendt, 2014: 277). Toplama kamplarındaki kurbanların cellatlarının gözünde “insan” olarak görülmediği gibi, söz konusu rejimin ürettiği yeni suçlu türü, beşeri günahkarlıkla ilgili dayanışmanın sergileyebileceği sınırları aşmıştır (Arendt, 2014: 281). Ayrıca Arendt’e göre totaliter rejimler, her şeyin mümkün olduğunu göstermeye, imkansızı mümkün kılmaya çalışırken, kişisel hırs, açgözlülükle, hınçla, iktidar arzusu vb. şeylerle anlaşılıp açıklanamayacak, cezalandırılmayacak ve affedilemeyecek mutlak bir kötülük üretmişlerdir (Arendt, 2014: 280). Arendt bu kötülüğü “radikal kötülük” kavramıyla açıklar ve radikal kötülüğü kavranılamaz bir kötülük türü olarak niteler:

“Radikal kötülüğü kavrayamıyor oluşumuz her türlü felsefe geleneğimize için bir özelliktir. Bu, hem Şeytanın kendisinin bile semavi bir kaynağı olduğunu teslim etmiş Hristiyan teolojisi için, hem de makul güdülerle açıklanabilecek, kendi ifadesiyle “sapkın kötü bir irade” kavramıyla hemen rasyonalize etse dahi, en azından böyle bir kötülüğün varlığından kuşkulananmak zorunda kalmış tek filozof Kant için de doğrudur (Arendt, 2014: 281).”

Arendt, bunaltıcı bir gerçekliği olan radikal kötülüğün bilinen tüm normları yerle bir eden bir fenomen olduğunu ve onu anlamak için başvurulacak hiçbir şey olmadığını yazar. Bu anlamda eldeki tek veri, radikal kötülüğün içindeki tüm insanların eşit oranda gereksizleştiği bir sistemle bağlantılı olarak meydana gelmesidir. Çağımız insanının dünyayı yararcı kavramlarla inşa etmeye devam etmesi

nedeniyle insan kitleleri durmaksızın gereksiz hale gelmektedir (Arendt, 2014: 281). Arendt, totaliter rejimler çökse dahi, ekonomik, siyasal veya toplumsal sefaletlerin insana yakışır bir tarzda halledilemeyeceği durumlarda totaliter çözümlerin ortaya çıkabileceğini belirtir (Arendt, 2014: 282).

Arendt'e göre özetle radikal kötülük kavranılamazdır, geleneksel dini, ahlaki veya felsefi açıklamalar bu kötülük türünün idraki noktasında yetersiz kalmaktadır. Radikal kötülük, insanı insan olarak gereksiz kılmak, insanların bireyselliğinin, karakterlerinin yani kendiliğindenliklerinin yok edilmesi ve böylece insan doğasının dönüştürülmesidir. Radikal kötülük türünü üreten ise yirminci yüzyılda ortaya çıkan totalitarizmdir. Radikal kötülük adıyla anılan suçlar, ne cezalandırılabilir ne de bağışlanabilir ve *ortaya çıktıkları her yerde radikal bir şekilde yıkıma uğrattıkları insani meseleler alanını ve insan gücünün kuvvelerini aşarlar* (Arendt, 1994 :330). Arendt, 20. yüzyılda iyi ile kötünün garip bir biçimde karışmış olduğunu belirtir ve totalitarizmin son evrelerinde mutlak bir kötülüğün boy gösterdiğini ve totalitarizm olmadan kötülüğün radikal doğasını asla tam olarak bilemeyeceğimizin altını çizerek (Arendt, 1996:12). Arendt, totaliter sistemlerde insanların kendiliğindenliklerinin yok edilmesinden ve böylece doğalarının dönüştürülmesinden dolayı üretilen kötülüklerin akıl almaz boyutlara gelebileceğini, bu nedenle bu tür kötülükleri radikal kötülük olarak Naziler örneğiyle açıklamaya çalışmıştır.

1.3.5. Sıradan Kötülük

Hannah Arendt'in kötülüğün sıradanlığı kavramını ilk ortaya attığı *Kötülüğün Sıradanlığı* kitabı (1963), Nazi Almanyası'nda milyonlarca Yahudinin toplama kamplarına ve gettolara naklinden ve dolayısıyla ölüme gönderilmesinden sorumlu olan Adolf Eichmann'ın duruşma raporlarından oluşur. Arendt, kitap boyunca duruşmalara şahit olan birisi olarak, Eichman'ın durumunu "kötülüğün sıradanlığı" kavramını ortaya atarak tartışmaya açar. Arendt, öncelikle Almanya'da yasalara uymakla ilgili çok yaygın bir anlayıştan bahseder. Buna göre yasalara bağlı olmak insanın sadece yasalara uyması değil, uyduğu yasaları kendisi koymuş gibi hareket etmesi anlamına da gelir ve ancak bu uyma davranışı görev duygusunun ötesine

geçince başarılı olunabilir. Eichmann'a göre kanun kanundu ve harfiyen uyulması gerekti. Eichman, vicdanını susturmuş, bu durum ister duygularından ister çıkarından kaynaklansın kendi eğilimlerinin her zaman aksine hareket etmiş ve görevini yapmıştı (Arendt, 2017: 144). Arendt için asıl sorun, Eichman gibi onlarca insanın olmasından, onlarcasının ne sapık ne de sadist olmasından; ne yazık ki hepsinin eskiden de, şimdi de dehşet verici bir biçimde normal olmasından kaynaklanıyordu. Söz konusu bu normallik, hukuk kurumları ve yargılama usullerinin ahlaki standartları açısından yapılan bütün kötülüklerin toplamından daha dehşet vericiydi. Nürnberg'de davalıların ve avukatlarının tekrar tekrar söylediği gibi *hostis generis humani* (insan ırkının düşmanı) olan bu yeni suçlu türü, yaptığı şeyin yanlış olduğunu anlamasını veya hissetmesini neredeyse imkansız hale getiren koşullarda suç işliyordu. (Arendt, 2017: 281). Elbette Arendt burada Eichman'ı söz konusu normallikten dolayı aklamaz, hatta kitabının Sonsöz'ünde Eichman'ın katliamın örgütlenmesine rıza gösteren bir araç haline gelmesinin nedeni talihsizlik bile olsa bu durumun yine de onun bir katliam politikasını uygulamaya geçirdiği ve dolayısıyla aktif olarak desteklediği gerçeğini değiştirmeyeceğini ve idam edilmesi gerektiğinin altını çizer (Arendt, 2017: 284). Ancak Eichman'ın söz konusu suçu işlemesi tamamen düşüncesizliktendir. Ona göre Eichman sadece ne yaptığını hiç fark etmemişti. Dönemin baş suçlularından biri haline gelmesine sebep olan şey ise aptallıkla asla özdeş olmayan bir fikirsizlikten başka bir şey değildi; fakat gerçeklikten bu kadar uzak ve bu kadar fikirsiz olmak, belki de insanın bünyesinde bulunan bütün şeytani içgüdülerin vereceği zarardan daha büyük bir yıkıma yol açabilirdi. Arendt, Kudüs duruşmasından çıkarılacak dersin bu olduğunu vurgular ve söz konusu fenomenle ilgili bir açıklama veya teori olmadığını altını çizer (Arendt, 2017: 292). Kötülüğün Sıradanlığı kitabının 1963 yılında yayınlanmasından sekiz yıl sonra *Thinking and Moral Considerations: A Lecture* isimli makalesinde bu konuya tekrar açıklık getirerek, kötülüğün sıradanlığından bahsederken bir teori veya doktrin olarak değil "oldukça gerçekçi bir şey, devasa ölçekte işlenmiş kötü eylemler fenomeni" olduğunu, yapan kişide patolojik bir kötülük veya ideolojik bir inancın izine rastlanmadığını, tek ayırt edilen kişisel özelliğinin ne bir canavarlık ne de şeytani, kötü ruhluluk olduğunu sadece sıgılık, doğru düşünememe olduğunun altını çizer (Arendt, 1971: 417).

1.3.6. Siber Kötülük

Siber alanda vuku bulan (ve genel anlamda kötülük türleri arasında ahlaki kötülük türü altında sıralanabilecek) siber kötülük, dijital iletişim sistemlerinin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan yeni bir kötülük türü olarak karşımızda durmaktadır. Bu çalışmanın kapsamı gereği siber şiddet, siber zorbalık ve türleri siber kötülük başlığı altında ele alınmıştır. Literatürde geçen siber zorbalık türleri arasında siber kavga (flaming), siber taciz (harrasment), siber kötüleme (denigration), siber taklit (impersonation), siber ifşa ve siber kandırma (outing ve trickery), siber dışlama (exclusion), siber takip (cyberstalking), mutlu tokat (happy slapping), cinsel siber zorbalık (sexual cyberbullying) ve trolleme bulunmaktadır.

Siber kötülük çalışmanın üçüncü bölümünde ayrı bir bölüm olarak ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ MEDYA: KULLANICININ DÖNÜŞÜMÜ

2.1. Yeni Bir Yazar Türü Olarak Yeni Medya Kullanıcısı

Kullanıcı türevli içerik (user-generated content) odaklı geliştirilmiş Web 2.0 platformlarının yaygınlaşmasıyla alımlayıcının rolü ve imkânları değişmiştir. Sadece bir göndericiden kitleye (from one to many) doğru akan kitle iletişim sürecinin yanısıra, artık İnternet aracılığıyla bir kişiden diğerine ('one to one') ve katılan her bir kişinin mesaj gönderebildiği ve alabildiği ('many to many') iletişim süreçleri söz konusudur (Livingstone, 2004: 75). Bu bağlamda, alımlayıcıya verilen isimler de değişmektedir. Radyo için dinleyici, gazete için okur, televizyon için izleyici gibi terimler kullanılırken, yeni medyayla muhatap olan insanlar için literatürde "kullanıcı" terimi öne çıkmaktadır. Jose Van Dijk, medya araştırmacılarının geleneksel olarak medya alımlayıcılarının failliğini, aracın türü ile ilişkili olacak şekilde kuramlaştırdıklarını belirtir. Dijk, "kullanıcı" kavramının çoğunlukla geleneksel medyada ifade edilen pasif alımlayıcı ile ideal olarak 'yeni 'medya becerileri iyi olan kişi olarak tasvir edilen aktif katılımcı arasındaki karşıtlık ile desteklenen bir kavram olduğunu belirtir. Akademik alanda alımlayıcının hem üretici hem tüketici özelliklerini nitelemek için üreten tüketici ya da üretketici (prosumer)¹, üretlanıcı (producer) ve eş-yaratıcı (co-creator) gibi melez kavramların kullanıldığını; ancak kullanıcı failliğinin tüm bu çift kutuplu kavramlardan daha karışık olduğunu belirtir. Bu anlamda kullanıcı kavramını kullanırken kullanıcıların hepsinin aktif olarak kabul edilmemesi gerekir. Aynı zamanda platform sağlayıcılarının kullanıcı failliğinin yönlendirilmesindeki rolü de göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle söz konusu kavram kargaşasını azaltmak için çok yönlü bir kullanıcı failliği kavramı geliştirmeyi önerse de bu konuda henüz fikir birliğine varılamamıştır (Dijk, 2016: 161-163).

¹ Prosumer terimi ilk defa Alvin Toffler tarafından The Third Wave adlı kitabında kullanılmıştır. Toffler, prosumer sözcüğü ile yeni bir ekonomik ve siyasi düzenin ortaya çıkmasıyla tüketici ve üreticiyi ayıran çizginin gittikçe bulanıklaşmasını nitelemek için kullanır (Alvin Toffler, 1980: 27, 284).

Kullanıcı türevli içerik temelli geliştirilen yeni medya platformlarında aktif olan kullanıcının öne çıkan bir diğer özelliği ise kullanıcının bir çeşit yazara dönüşmesidir. Mitra ve Cohen, okurun WWW metnlerinin sundukları imkanlarla bir çeşit yazara dönüştüğü tespitinde bulunur. Buna göre geleneksel doğrusal metinlerde, alıcı okuyucu rolünde aktif olmayan bir süreci deneyimlerken; WWW metinleri, standart metnin ötesinde doğrusal olmayan hipermetin (hypertext) özelliğiyle okuyucuyu aktif olmaya, keşfe davet eder. Hiper metnin en önemli özelliği İngilizce hiperlink olarak ifade edilen hiper bağlantılardır. Okuyucu seçtiği hiper bağlantılar zincirinin sonucu olarak ilk metinden çok daha farklı bir anlama erişebilme imkânına sahip olur (Mitra ve Cohen, 1999: 186). Bu bağlamda okuyucu aynı zamanda bir yazar olur; çünkü takip edeceği bağlantıları aktif olarak bizzat kendisi seçer. Okuyucu bir çeşit okuduğu metni, metindeki linklerden yola çıkarak kendisi tekrar yazmaktadır. Okuyucunun bu rolü aynı zamanda yazara bir sorumluluk yükler. Yazar, okuyucunun pasif rolünü aşarak ilk yazarın sunduğu linkleri takip ederek metnin aktif bir tekrar yazanı (reauthor) olmasını umar. Doğrusal metinler böylece merkezleşme potansiyeline sahip olmuş ve doğrusal olmayan bir metin (hipermetin) olma sürecine girmiş olur. Burada yazar artık seçilmiş bir anlam üretme ile sınırlı değildir. Okuyucu ise metni kendi isteğiyle tekrar yazarak yazarla iş birliği yapma veya onu baltalama sorumluluğunu taşımaktadır (Mitra ve Cohen, 1999: 186-187). Mitra ve Cohen, İnternet metnlerinin **hipermetinsel** olmalarının yanında **multimedya** özelliğine de dikkat çeker. İşitsel, görsel öğeler ve hareketli görüntüler yazılı metne eklenilebilmektedir. Böylece kelimeler sadece hiperaktif değil, aynı zamanda söz konusu metinlerin anlamları, metne eşlik eden multimedya görüntülerinden sürekli olarak etkilenmektedir (Mitra ve Cohen, 1999: 188). Bunun yanında, İnternet metnlerinin **hiperlink** yapısı dikkate alındığında, yazarın metindeki ses ve hareketli görüntülerin kaynağı olması da gerekmemektedir. Yazarın rolü böylece daha da değişime uğrar; çünkü yazar artık sadece yeni metinlerin ve anlamların yaratıcısı değil aynı zamanda siber alanda ulaşılabilir olan belirli görüntülerin ve metinlerin bir dizinini sağlayarak anlamların kolaylaştırıcısı olur (Mitra ve Cohen, 1999: 188). Söz konusu metindeki görüntüler, yazar tarafından bizzat üretilmemiş olsa da onlara ulaşılmasında bir aracı işlevi görür ve böylece yazarın teklif ettiği, okuyucunun kullandığı metnin anlamını değiştirir (Mitra ve Cohen, 1999: 189). Bu bağlamda yeni

medya metinlerinin sabit olmaktan çok değişken bir yapıya sahip olması, kullanıcıyı pasif alımlayıcı konumundan çıkararak metni yeniden yazan aktif bir yazara dönüştürmesi söz konusudur.

Yeni medya metinleri hiperlink özelliği ile kullanıcılara bir çeşit eşik bekçiliği işlevi de kazandırır. Jane B. Singer, kullanıcıların medya web sitelerinde yayınlanan içerikler için ikincil eşik bekçisi (secondary gatekeeping) haline dönüştüklerini belirtir ve bu durumu ‘kullanıcı türevli görünürlük ’(user-generated visibility) olarak adlandırır. Singer, teknolojinin kolaylaştırdığı ve haber editörlerinin mümkün kıldığı söz konusu genişletilmiş kullanıcı rolünün, diğer kullanıcıların ne okuması gerektiğini, neyin okumaya değer olduğunu, özetle neyin haber değerine sahip olduğunu belirleme gibi editöryal bir değerlendirmeyi içerdiğini belirtir (Singer, 2013: 136-137). Bu süreç elbette geleneksel gazetecilikte uygulanan eşik bekçiliğinden çok daha kısa sürer ve herhangi bir gazetecilik eğitimi olmaksızın, kullanıcının “kendi değer yargılarına” göre işler. Kullanıcılar, böylece bazı içerikleri, diğer içeriklerden daha görünür kılarak daha çok kişiye ulaşmasını sağlar (Singer, 2013: 139).

Yeni medya kullanıcısı, Mitra ve Cohen’in öne sürdükleri WWW metinlerinin hipermetin özelliğiyle metni yeniden yazarak bir çeşit yazara dönüşmesinin yanı sıra içerik üretip paylaşarak da bir yazar kimliği kazanabilmektedir. Kullanıcı türevli içerik özellikli platformlarda kullanıcılar, okudukları, seyrettikleri ya da dinledikleri bir içeriği veya gördükleri bir fotoğrafı beğenerek, içeriğin altına yorum yaparak veya içeriği paylaşarak ya da tamamen kendi istedikleri bir konuda kendilerinin oluşturduğu kısa veya uzun bir metin yazıp paylaşarak içerik üretmiş olur. Böylece kullanıcı aktifleşerek yeni bir çeşit yazar niteliği kazanmış olur. Bu yeni yazar türü Barthes ve Foucault’nun metinlerinde tartıştıkları modern yazar ile oldukça örtüşmektedir.

2.2. Barthes Ve Foucault’nun Modern Yazarı

Roland Barthes, 1967’de yazdığı “Yazarın Ölümü” yapıtında modern yazarı tartışmaya açar. Balzac’ın romanındaki bir karakterin söylediği bir cümlede aslında kimin konuştuğunu sorgular. Bunun yazarın bir birey olarak kişisel düşüncesi mi yoksa bir yazar olarak düşüncesi mi olduğunu sorar ve bu ve bunun gibi soruların

cevaplarını öğrenmemizin hiçbir zaman mümkün olmadığını belirtir; “*çünkü yazı her sesin ve her kökenin yıkılmasını içerir. Yazı, öznenin sürekli elimizden kaçtığı, tarafsız, karmaşık ve belirsiz bir alandır; yazı yazan bedenin kendisinden başlamak üzere her tür kimliğin yok olduğu bir bütündür* (Barthes, 2013: 61)”.

Barthes’a göre modern toplumun yarattığı bir figür olarak yazar, modern bir karakterdir. Barthes, kapitalist ideolojinin özeti ve sonucu olarak nitelediği pozitivistin, yazarın kişiliğine büyük önem verdiğini ileri sürer (Barthes, 2013: 62). Barthes, buna karşın dilbilimin yazarın yıkımı için çok kıymetli analitik bir araç sunduğunu belirterek; dilbilimin bize sözcelemenin aslında her aşamasında boşluklarla dolu bir süreç olduğunu, içinde kişi olarak konuşmacıların bulunması gereği olmadan da mükemmel bir şekilde işler olduğunu gösterdiğini aktarır. Buna göre dilbilimsel açıdan yazar ‘yazı yazan’ kişiden daha fazla bir şey değildir (Barthes, 2013: 64).

Barthes, yazarın varlığına inanıldığı takdirde her zaman eserinin geçmişi olarak algılandığını, eserinin öncesinde var olduğunu; ancak modern çağda yazarın bir yazıcıya indirgenerek metni ile aynı anda doğduğunu; eserinin eyleyişi olduğu bir eylemde özne olmadığını belirtir. Modern yazıcının yazdığı, burada ve şimdi yazılmıştır. Barthes, modern metnin temelli bir dönüşüm geçirmekte olduğunu; yazmanın artık kaydetme, doğrulama, temsil etme, (klasiklerin dediği gibi) “resmetme” eylemine işaret etmediğini vurgular. Buna göre yazmak daha çok dilbilimcilerin (Oxford Felsefesi çerçevesinde) bir edim, sözcelemenin söylenmesini sağlayan bir eylem dışında herhangi bir içeriğinin olmadığını, yalnızca birinci tekil şahıs ve şimdiki zamanla sınırlı özel bir dilsel biçim olarak adlandırılan eyleme işaret ettiğini belirtir (Barthes, 2013: 64-65).

Barthes, yazının anlamdan sürekli olarak uzaklaşmakta olduğunu altını çizer. Yazı sürekli olarak anlamların üretildiği bir yer olsa da bu anlamlar kalıcı değildir. Anlam üretim sürecini hemen bir buharlaşıp yok olma hali takip eder. Ona göre edebiyatın metne bir sır ya da kesin bir anlam yüklemeyi reddetmesi anti-teolojik olarak nitelenebilecek devrimci bir etkinliğe imkân verir. Anlamı durdurmanın reddiyle birlikte Tanrı, bilim, mantık ve yasalar da reddedilir ve böylece metnin kaynağı artık yazar değil; okur olur. Yazar metninde kendi sesinden arınmış; kendisini

imha etmiş ve böylece okurun doğuşu mümkün olmuştur (Barthes, 2013: 67-68). Barthes, klasik eleştirinin okurla hiç ilgilenmediğini, edebiyatın yazardan başka kimseyi tanımadığını belirtir ve bu miti tersine çevirmek gerektiği görüşündedir; çünkü okurun doğuşu ancak yazarın ölümüyle mümkün olabilecektir. Barthes, “Yazarın Ölümü” makalesini 1967 yılında kaleme almıştır ve o dönemde yazarın imparatorluğunun hala güçlü olduğundan bahsetmektedir. Barthes, yazarın iktidarını sarsmaya çalışanlardan ilk kişi olarak Fransa’dan Mallarmé’yi örnek verir. Barthes’ın ifadesiyle Mallarmé, dilin tek sahibi olarak görülen “kişi”nin yerine dilin kendisini koyma gerekliliğini tüm boyutlarıyla fark etmiş ve öngörmüş biri olarak yazarın değil, dilin konuştuğunu düşünür. Mallarmé’ye göre yazmak eylemi önceden kazanılan bir kişisizlik aracılığıyla gerçekleşir. Buna göre yazma ediminden ancak “ben”in değil, yalnızca dilin hareket ettiği ve sahneye çıktığı noktaya ulaşıldığında bahsedilebilir. Mallarmé, yazının ve dolaylı olarak okurun varlığını göstermek için yazarı imha etmeye odaklanır (Barthes, 2013: 62-63).

Michel Foucault, 1969’da “Yazar Nedir?” konulu bir konferans verir. Barthes’ın “Yazarın Ölümü”ne bir cevap niteğinde görülmekte olan bu sunumda Foucault, metinle yazar ilişkisini ele alır ve yazar sorunu üzerinde durur. Ona göre yazarın silinmesi eleştiri için gündelik bir temadır. Bu konuda önemli olan yazarın yok oluşunu tekrar saptamak değil; yazarın işlevinin uygulandığı mevkileri boş yer olarak saptamaktır.

Foucault, çağdaş yazının temel etik ilkelerine vurgu yaparak etiğin yazma tarzını nitilemediğini, daha çok bir kural olduğunu ve bu kuraldan iki büyük temanın çıktığını belirtir. Bunlardan ilkinin öncelikle günümüz yazısının **ifade temasından bağımsızlaşması** olduğunu öne sürer. Yazının yalnızca kendine referans yapmakta olduğunu; yazının gösterilen içeriğinden çok, gösterenin **kendi doğasına göre düzenlenmiş** bir göstergeler oyunu olduğunu; fakat aynı zamanda söz konusu düzenliliği her zaman için ihlal etme ve tersine çevirmekle uğraştığını belirtir. Bir dilin içinde **öznenin kendini ele vermesi söz konusu değildir**. Kısacası yazan öznenin yok olmaya devam ettiği bir uzamın açılımı söz konusudur. **İkinci tema ise yazının ölümle akrabalığıdır**. Daha önceki görevi ölümsüzlük getirmek olan eser, şimdi

yazarının katili olma hakkını elde etmiştir. Yazan özne, kendi özel kişiselliğinin tüm göstergelerini yolundan saptırır ve yazı oyununda ölü rolü oynaması gereklidir.

Foucault, yazarın yok olduğunu sadece boş bir önerme olarak tekrarlamamak gerektiğini; Tanrı ile İnsan'ın bağlantılı bir ölümle ölmüş olduklarını sonsuza dek tekrarlamamanın da yeterli olmadığını belirtir. “Yazar, söylemsel biçimler yararına silinmeli ya da silinmiş olmalıdır” diyen eleştiride de eserlerde de saptanabilecek belli bir tematikten söz eder ve şu soruyu sorar: **“Yazarın ya da yaratıcının bu yok olma kuralı neyi keşfetmeyi sağlar?”**. Foucault'nun “Yazar Nedir?” yapıtında analiz etmeye çalıştığı şey, 17. yüzyıldan bu yana yazar-işlevin Avrupa kültüründeki işleme tarzıdır. Bu analizi, bütünü yerli yerine koyabilmek için çok kabaca ve soyut bir şekilde yapar. Burada amaç, yazar-işlevin nasıl, hangi koşullarda, hangi alanda işlediğini tarif etmektir. Ve bu çabasının “yazar yok” demek olmadığını altını çizerek (Foucault, 2014: 255).

Foucault, Mallarmé'den bu yana devam eden bir olay olarak yazarın yok oluşunun transandantal bir şekilde sürgü altına alınmış olduğunu öne sürer ve “günümüzün bölünmelerini 19. yüzyılın tarihsel-transandantal geleneği içinde hala düşünebileceğine inananlar ile bundan kesin olarak kurtulmaya çabalayanlar arasında önemli bir ayrım çizgisinin varlığından söz eder (Foucault, 2014: 232).

Foucault, bugün yazarın ayrıcalığının yerine geçmekte olan belirli nosyonların yazarı aslında engellediği ve ortaya çıkarılması gereken şeyi ıskalattığı kanısındadır. Foucault, yazısında bu nosyonlardan ikisini ele alır. Birincisi eser nosyonudur. Foucault burada şu soruyu sorar: “Eğer bir kişi yazar değilse, onun yazdığı şeyin bir eser olarak adlandırılması mümkün müdür?”. Foucault buradan “eser” sözcüğü ve belirttiği birimin muhtemelen yazarın bireyselliği kadar sorunlu olduğu kanaatine varır. Ona göre yazarın yok olduğu saptamasını engelleyen bir diğer nosyon ise yazı nosyonudur. Foucault, yazının yalnızca yazara referans yapmaktan vazgeçmeyi değil, onun yeni yokluğuna bir statü vermeyi de sağlaması gerektiği tespitinde bulunur ve yazı nosyonuna verilen statüde bugün yazma ediminin ve ne de birinin söylemek isteyeceği şeyin işaretinin söz konusu olduğunu vurgular. “Gerçekten de yazıya kökensel bir statü vermek, onun kutsal karakterinin teolojik olumlanmasını,

diğer yandan onun yaratıcı karakterinin eleştirel olumlanmasını transandantal terimlerle yeniden ifade etmek değil midir?” sorularını sorar. Sonuç olarak yazı nosyonunun böyle bir kullanımının yazarın ayrıcalıklarını a priori’nin himayesi altında sürdürme riski taşıdığı görüşüne varır (Foucault, 2014: 229-232).

Foucault, yazarın işlevi olarak belirlediği dört karakteristik özellik ile metinle yazar ilişkisini sorgular ve şöyle özetler:

“Yazar-işlevi, söylemlerin evrenini içine alan, belirleyen, eklemleyen hukuksal ve kurumsal sisteme bağlıdır; her söylem üzerinde, bütün dönemlerde ve tüm uygarlık biçimlerinde aynı tarzda ve tek biçimli olarak uygulanmaz; bir söylemin üreticisine kendiliğinden atfedilmesiyle değil, bir dizi özgül ve karmaşık işlemle tanımlanır; gerçek bir bireye doğrudan doğruya göndermede bulunmaz, birçok ego’ya, farklı birey sınıflarının gelip işgal edebileceği birçok özne-konuma eşzamanlı olarak yer verebilir (Foucault, 2014: 240)”.

Foucault, bütün söylemlerin statüleri, biçimleri, değerleri ne olursa olsun ve ne çeşit muameleye maruz bırakılırsa bırakılsın, mırıldanmanın anonimliği içinde cereyan ettiğini; ‘gerçekte kim konuştuğu’ sorusunun artık işitilmediğini; hangi sahiplik ve özgünlükle konuştuğunun duyulmadığını belirtir. “Bu söylemin varlık kipleri nelerdir? Söylem nerede yapılmıştır, nasıl dolaşıma girebilir ve onu kim sahiplenebilir... bu soruların arkasında bir farksızlığın gürültüsü işitilir: kimin konuştuğunun ne önemi var” (Foucault, 2014: 249). Foucault’ya göre önem taşıyan şey, öznenin kökensel temel rolünü almak ve onu söylemin değişken ve karmaşık bir işlevi olarak analiz etmektir. Geleneksel yazar fikrini altüst etmekle işe başlamak gerektiğini “yazarın anlam bakımından tükenmez bir dünyayı sonsuz bir zenginlik ve cömertlikle içine yerleştirdiği bir eserden fışkıran yaratıcı merci olduğu” düşüncesini artık bırakmamız gerektiği görüşündedir (Foucault, 2014: 248).

2.2.1. Barthes Ve Foucault'nun 'Modern Yazarı' Üzerinden Yeni Medya

Yazarı

Foucault ve Barthes'ın modern yazarı tartıştıkları söz konusu metinlerinde ortak bir nokta olarak öne çıkan yazarın yokluğudur. Barthes, daha çok modern yazıcıya, metin içindeki yokluğuna odaklanırken; Foucault, bir eleştiri getirerek bunun zaten uzun zamandır eleştirinin konusu olduğunu, önemli olanın yazarın bu yok olma kuralının bize neyi keşfetmeyi sağladığını bulmak olduğunu vurgular.

Barthes, Mallarmé gibi dilin tek sahibi olarak görülen kişinin yerine dilin kendisinin koyulması gerektiği, yazarın değil, dilin konuşmakta olduğu görüşündedir. Yazı, modern toplumun yarattığı bir figür olan yazarın iktidarını elinden almıştır. Metni yazan kişi artık bir yazar da değil, bir yazıcıdır. Modern yazıcının sadece elleri yazmaktadır; eserinin öncesinde değildir; şimdi ve burada yazmaktadır. Burada en dikkat çekici tespitlerden biri, yazının sürekli olarak anlamdan uzaklaşmasıdır. Anlamlar üretilmekte olsa da kalıcılıkları yoktur; hemen buharlaşmaktadırlar. Yazı, metne anlam yüklemeyi reddeder ve anti-teolojik bir durumun yolunu açar. Böylece Tanrı, bilim, mantık, yasalar reddedilir. Yazara ait tüm izler silinir, imha edilir. Barthes, okurun başka türlü var olamayacağı görüşündedir.

Foucault ise yazarın ölümünü konuşmaktan ziyade yazarın yokluğunun bize neyi sağladığı sorusunun peşine düşer. Foucault'nun burada analiz etmeye çalıştığı şey yazar-işlevin işleyişidir. Buna göre, yazar-işlev, hukuksal ve kurumsal sisteme bağlıdır. Bu sistemler söylemlerin evrenini içine alır ve onları belirler. Bir söylem, üreticisine kendiliğinden atfedilmesiyle değil, bir dizi özgül ve karmaşık işlemle tanımlanır. Bir söylem gerçek bir bireye doğrudan mâl edilmez. Daha ziyade birçok egoya farklı birey sınıflarındaki birçok özne-konuma eşzamanlı olarak yer verebilir. Ayrıca yazı 'ifade' konusundan bağımsızlaşarak yine kendine referans yapmakta; gösterenin kendi doğasına göre düzenlenen ve aynı zamanda bu düzeni tersine çevirmekle meşgul olan bir göstergeler oyunudur. Özne yazıda asla görülmez. İkinci olarak yazı, ölümle akrabadır; çünkü yazı artık yaratıcısının ölü rolü oynaması gerektiği bir oyundur. Metinde belirli bir kişi konuşmamaktadır. Bütün söylemler, mırıldanmanın anonimliğiyle oluşur ve gerçekte kim konuştuğu sorusu manasızlaşır.

Önemli olan öznenin kökeninin kaynağın rolünü almak ve özneyi söylemin değişken ve karmaşık bir işlevi olarak analiz etmektir.

Barthes ve Foucault'nun modern yazarı ile yeni bir yazar ya da yazar türü olarak ortaya çıkan yeni medya kullanıcısı ne kadar örtüşmektedir? Modern yazıcıyla benzeşen yönleri nelerdir?

Yeni medya kullanıcısı, özellikle Web 2.0 teknolojisiyle birlikte benzeri görülmemiş bir dönüşüm geçirmektedir. Kullanıcı önceden yazarların, kanaat önderlerinin, gazetelerin, çeşitli medya organlarının kısacası göndericilerin otorite oldukları geleneksel doğrusal iletişim döngüsünü kırma imkanına sahip olarak alıcı özelliğinin yanında gönderici niteliğini de kazanmıştır. Pasif, sadece alımlamayı tercih edenler haricindeki tüm kullanıcılar, metnin **aktif bir tekrar yazanı** konumuna gelmiştir. Kullanıcının aktif olabilmesi için “Beğen” butonuna basması, bir içeriği paylaşması ya da içeriğin içindeki bir linke basması yeterlidir.

Yeni medya kullanıcısı, Barthes'ın modern yazar tanımıyla büyük oranda paralellik göstermektedir. Yeni medya kullanıcısı da kendi sesinden kopmuştur. Mekanik bir şekilde sadece elleri yazmaktadır. Metin şimdi ve burada yazılmaktadır. Bir öncesi ve sonrası yoktur. Bugün var olan kullanıcı yarın siber alandan varlığını silbilmektedir. Eskiden var olan, en çok da yüz yüze iletişimde varlığını hissettiren ortak ahlaki değerlerin hepsi yok olmakta; üretilen anlamlar kalıcı olmaktan uzaklaşarak, buharlaşıp uçmaktadır. Yazılanlar çoğunlukla tüm kutsal değerlerden, güzel, iyi ve doğrulardan arındırılmış, yüce ya da aşkın bir kaynağa dayanmaktan ziyade kendi kendine referans yaparak göndermede bulunan gelip geçici metinler haline gelmiştir. Ortada dönüp dolaşan ise toplumun farklı tabakalarında oluşmuş söylemlerdir. Mallarmé'nin dilin kendisini yazarın yerine koyması gibi yeni medyada üretilen metinlerde de var olan şey, yazanın tüm öznelliğinin silindiği söylemlerdir. Yazan özne yazma sürecinde yok olmaktadır. Yazı, gösterenin kendi doğasına göre düzenlenmiş bir oyuna dönüşmüştür. Kendi özünden kopuk, parçalanmış bir sanal kimlik söz konusudur. Amaç, daha çok okunmak, daha çok paylaşılacak, daha çok tanınmak olan bir kullanıcı olmaktır. Bu ölçüt ise popüler olmayı, popüler olacak şekilde yazmayı gerektirir. Yüz yüze iletişimde asla söylenmeyecek sözler, bir kalkan veya maske olarak kullanılan ara yüz üzerinden kolayca ve hızlıca aktarılabilmektedir. Yüz

yüze iletişimin sıcaklığının yerine ara yüzün soğukluğu yerleşir. **İkincil eşik bekçiliği** işlevleri de göz önüne alındığında yeni medya yazarı, kendi değer yargılarına göre seçtiği içerikleri diğer içeriklerden daha görünür kılarak daha çok kullanıcıya ulaşmasını sağlar.

Yeni medya yazarı, yazdıklarını Tanrı, yasa, mantık, bilim gibi kaynaklara dayandırma sorumluluğu taşımaz. Yazara ait bütün izlerin silinmesi adına tüm bunlar gerçekleşir. Foucault, yazarın yok olduğunu sadece boş bir önerme olarak tekrarlamamak gerektiğini, yazarın yok olmasının neyi keşfetmeyi sağladığını sorgular. Yeni medyada yazarın yok olması açısından bakıldığında yazarın yokluğunun kötülüğün kolaylıkla doğmasına ve hızla yayılmasına sebebiyet vermekte olduğu görülmektedir. Kullanıcı anonim olmanın verdiği rahatlıkla ahlaki ve hukuki herhangi bir çekince taşımadan, bir denetleme mekanizmasına takılmadan ve sorumluluk hissetmeden gerçek hayatta yüz yüze iletişimde söyleyemeyeceği sözleri yazabilmekte veya paylaşabilmektedir. Kötülük yapmak kullanıcıya bir ‘beğen’ butonu kadar yakındır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ MEDYADA KÖTÜLÜK

3.1. Yeni Medyaya Eleştirel Bakış

İçinde yaşadığımız yüzyılın yeni medyalarının ortaya çıkış amaçlarına bakıldığında, askeri-endüstriyel komplekse dayandıkları ve ekonomi politikten ayrı olmadıkları görülür. Özellikle bilgisayar ve İnternet teknolojilerinin, insanların iletişimsel çıkarlarının öncelenmesinden ziyade savaş ve şirket çıkarları doğrultusunda hizmete sunulması söz konusudur (Fuchs, 2014:21). James Curran, İnternet'in ilk ortaya çıktığı 1990'lı yıllarda, uzmanların, politikacıların, önde gelen iş adamlarının ve gazetecilerin İnternet'in dünyayı dönüştüreceğini, devrim yaratacağını, refahın artmasına yol açacağını öngördüklerini hatırlatır. Söz konusu öngörülerin zaman geçtikçe yanlışlandığını Gilder, Negroponte, Sherry Turkle, Morozov vb. kişilerden örnekler vererek göstermeye çalışır. Buna göre, İnternet ne Gilder'in öngördüğü gibi dünyadaki zayıf ve marjinal kimseleri güçlendirmiş; ne de otokratların düşmesine ve güç ilişkilerinin yeniden düzenlenmesine yol açmıştır. Curren, Negroponte'nin dediği gibi İnternetin bağımsız kullanıcılarının sözünün geçtiği, eski medyanın Leviathan'larının çürüyüp öldüğü, yeni bir kültürel demokrasi çağını da başlatamadığını vurgular. (Curran, 2012: 3-4).

Bu bilgileri destekler nitelikte olan bir diğer gelişme ise, Çin, ABD ve Rusya gibi ülkeler başta olmak üzere çeşitli devletler tarafından İnternetin artık bir tehdit olarak algılanmaya başlanmasıdır. İnternetin sınırlandırılması (İnternet Duvarları) için yapılan çalışmaların yanı sıra Bölünmüş İnternet (Splinternet) gibi konuların gündemi sıkça işgal ettiği görülmektedir. Böylece İnternet'in en önemli özelliği olan küresel olma artık kısıtlanmaya başlanmıştır. Bu konuda önde gelen ülkelere biri olan Çin Halk Cumhuriyeti'nde İnternet kullanılmaya başlandıktan kısa bir süre sonra önlemler alınmaya başlanmıştır. İngilizce "Great Firewall" olarak adlandırılan Çin Güvenlik

Seddi², İnternet kullanımını düzenlemek için oluşturulmuş bir dizi yasama eylemleri ve teknolojilerden oluşmaktadır. Çin, arama motorlarının ve dünyada en çok kullanılan sosyal medya uygulamalarının yerine kendi ürettiği uygulamaları ve arama motorlarını piyasaya sürerek İnterneti denetimi altında tutmaya çalışmaktadır. İnternetin gücünün devletlerin iktidarını zorlayacak boyutlara ulaşması, hükümetleri endişelendirmekte ve bu konuda önlemler almaya itmektedir.

Ayrıca sosyal medya uygulamalarında toplanan verilerin şirketlere satılması yoluyla veri ihlalleri de gündeme gelmiştir. Buna en çarpıcı örneklerden biri Cambridge Analytica veri skandalı olmuştur. Facebook kullanıcılarının seçmen davranışları verilerinin sosyal medya şirketlerinden satın alınarak seçimlerin manipüle edilebilmesinin mümkün olduğu dünyaca görülmüş ve ciddi tartışmalara neden olmuştur. Bu olayın bir getirisi olarak ise ağlaştırılmış medyalarda toplanan verilerin kapitalizasyonel güç olarak şirket sahiplerinin elinde bulunmakta olduğu ve gerektiğinde çeşitli amaçlar güdülerek satıldığı gerçeği gün yüzüne çıkmıştır.

Yukarıda bahsi geçen örneklere bakıldığında yeni medyalar olarak anılan bilgisayar ve İnternet teknolojilerinin, insanların iletişimsel çıkarlarına göre hizmete sunulmadığı, daha ziyade siyasi, askeri ve ticari çıkarlara göre tasarlandığı ve yönetildiği görülmektedir (Fuchs, 2014:21).

Yeni medya üzerine kayda değer çalışmalar yapan Papacharissi ise çevrimiçi ortamların mimarisine dikkat çekmektedir. Çevrimiçi ortamların mimari yapısının fiziksel mekânların mimarisi gibi eşzamanlı olarak belirli etkileşim modlarını mümkün kıldığını belirtir. Buna göre çevrimiçi ortamların mimarisi, kullanıcıları ve üreticileri bazı kalıplaşmış davranış şekillerinde davranmaya itmektedir (Papacharissi, 2009: 200). Çevrimiçi alanların (Twitter, Facebook vb.) alt yapısına bakıldığında bir kamusal alan gibi görünseler de aslında özel şirketlerin sahipliğinde yönetilen ve sürdürülen alanlar olduğu ortaya çıkmaktadır (Papacharissi, 2021, tamgaturk.com).

² Çin Güvenlik Seddi: Great Firewall için bkz. Roberts, M. (2018). Censored: Distraction and Diversion Inside China's Great Firewall. PRINCETON; OXFORD: Princeton University Press. doi:10.2307/j.ctvc77b21

Fuller ve Goffey ise Kötülük Medyası (Evil Media) kitabıyla yeni medyada kötülük üzerine kayda değer bir çalışma başlatmış ve duruma mümkün olduğunca objektif bir açıdan yaklaşılmaya çalışarak çıkış yolları aramaktadırlar (Fuller ve Goffey, 2012). Buna göre, evil medya kavramı, bir disiplin ya da bir medya sınıflaması olmaktan ziyade, ağ bağlantılı modern medyanın yayılımı temelli oluşturulmuş, teoriyle pratik ayrım arasında yer alan ve taktiklerle karakterize edilen bir dizi resmi olmayan uygulama ve bilgi organlarının bir çalışma alanı olarak tanımlanmıştır. Fuller ve Goffey çalışmalarında, öznelliklerimizi şekillendiren idari ve kurumsal politikaların medya yapılarını nasıl biçimlendirdiklerine ve kurumsal kapitalizmin mantığının bu sistemlerde nasıl çoğaltıldığına odaklanırlar. Medya ekolojimizi oluşturan en ufak teknolojik araçlara varana kadar medyanın sömürü veya hackleme potansiyeline ve hegemonik akışlara, aynı zamanda günümüz dünyasının teknolojik ve bürokratik altyapısına gizlenmiş tüm mikro aracılıklara dikkatleri çekerler. Fuller ve Goffey, bu mikro aracılıkların muazzam çoğulluğunu ifade edebilmek için *gri medya* (gray media) kavramını kullanırlar. Buna göre sosyal altyapımız pek çok küçük ve gizli yöntemle aracılanmış durumdadır. Fuller ve Goffey, gri medya katmanlarının nasıl çalıştığının kavranması gerektiği üzerinde dururlar ve kötüye kullanımlara karşı savunmasız gri medya alanlarını ortaya çıkarmak için tasarladıkları birtakım taktikler sunarlar. Fuller ve Goffey, medyanın aleyhinde veya lehinde bulunmak yerine daha çözüm odaklı bir yol izleyerek sorun ne ise onu ortaya koyup sonrasında da çözüme giden yolları takip etmek gerekliliğini savunurlar. Ağlaştırmış medyanın anlam ve sembolizme dirençli bir maddilik özelliği olduğuna dikkat çekerler. Ayrıca dijital medyanın büyük oranda programlanmış hardware ve software'ın biçimsel mantığı vasıtasıyla yani daha çok dilin düzenine yaklaşan bir şey gibi çalıştığını ve söz konusu dilin burada birçok anlamda nesneye dönüştüğünü ve böylece iletişim süreçlerinin programlamanın sayısal prosedürlerine göre bir dizi uygulamalar ile nesneleştirildiğini belirtir. Fuller ve Goffey, iletişim süreçlerinin böylece ekonomide kilit bir faktör olarak yatırım yapılan ve özne ve nesnenin tamamlayıcılığından ve iki şey arasındaki aracı anlamında düşündüğümüz süreçlerin alanından uzaklaşan, kendilerinde şeylerin saf nesnel düzenindeki bir unsura dönüştüklerine işaret ederler.

3.2. Sosyal Medyada Kötülük Araştırmaları

Vosoughi, Roy ve Aral'ın 2018 yılında *Science* dergisinde yayınlanan araştırmasında, Twitter'da yalan haberlerin doğru haberlerden en az altı kat daha hızlı yayıldığı ortaya çıkmıştır. İki yıl süren ve 2006-2017 yılları arasını kapsayan araştırmanın sonuçlarına göre yalan haber içeren tweetler, doğru haber içerenlere oranla çok daha fazla paylaşılmakta ve doğru bir haberin Twitter'da yayılma hızı, yalan haberden yirmi kat daha düşük olmaktadır. Siyaset içerikli haberler ise diğer kategorilerdeki yalan haberlerden daha hızlı yayılmaktadır. Yanlış olan bir haberin retweet edilme olasılığı ise doğru bir haberden % 70 daha fazladır (Vosoughi, Roy ve Aral, 2018).

Dijital Tüketici Araştırma şirketi Adba Analytics, 2019 yılında Türkiye'deki sosyal medya paylaşımlarının olumlu ve olumsuz içerik dağılımını araştırdığı çalışmada, yapılan paylaşımların %33'ünün olumlu, % 24'ünün ise olumsuz içerikli paylaşımlardan oluştuğunu ortaya koymuştur. Dünya genelinde ise olumsuz

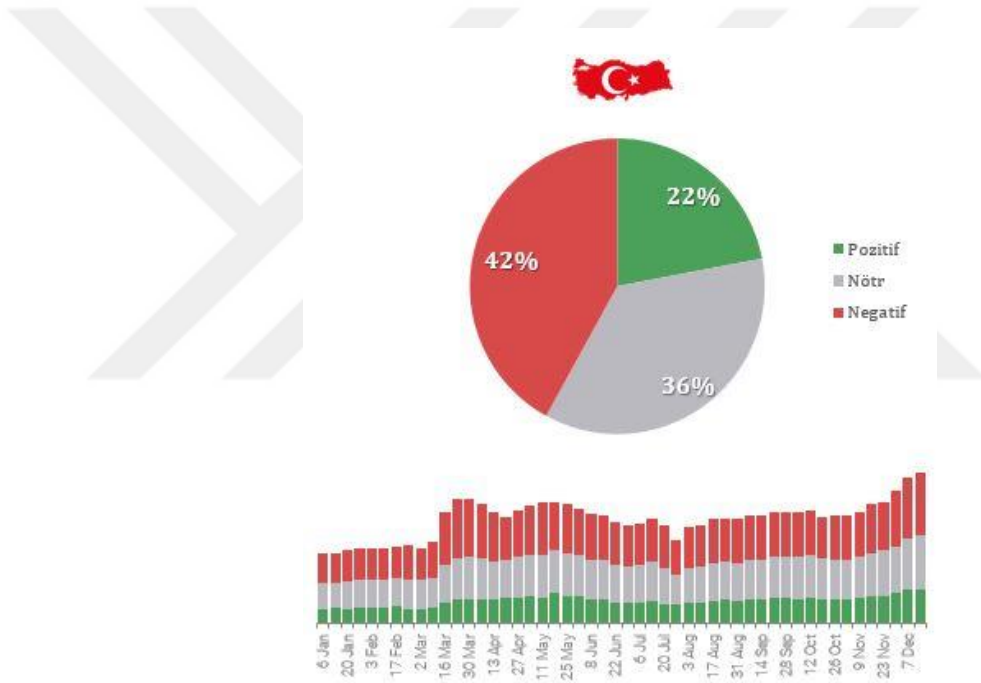

Şekil 1: Türkiye ve Dünya'da sosyal medyada 2019'da en çok konuşulanlar (Adba Analytics, 2019).

■ Olumsuz ■ Olumlu ■ Nötr

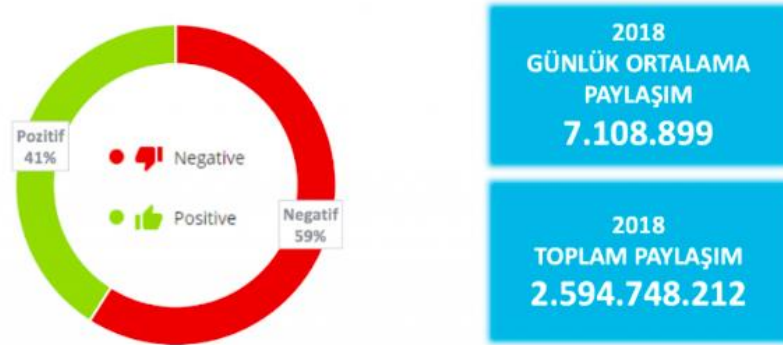
içerik paylaşımı Türkiye'deki olumsuz içerikli paylaşımlardan % 5 daha düşüktür (Bkz. Şekil 1).

Adba Analytics'in 2020'nin (1 Ocak – 23 Aralık) en çok konuşulanlarını tespit etmek için yaptığı bir yıl sonraki araştırmada ise olumsuz paylaşımların neredeyse iki kat arttığı görülmektedir. Buna göre 2020 yılında paylaşımların sadece % 22'si olumlu iken; % 42'si olumsuz içeriklerden oluşmaktadır. Yüzde 36'sının ise çekiliş, kampanya gibi yargı içermeyen nötr paylaşımlardan oluştuğu gözlenmiştir (bkz. Şekil 2).

Şekil 2: Türkiye’de sosyal medyada 2020’nin en çok konuşulanları (Adba Analytics, 2020).

Türkiye’de Twitter kullanıcıları üzerinde 1 Ocak – 20 Aralık 2018 tarihleri arasında yapılan diğer bir araştırmaya göre kullanıcıların günlük ortalama 7 milyon tweet attıkları ve bu tweetlerin %59’unun olumsuz, %41’inin olumlu içerikler olduğu ortaya çıkmıştır. Verilere göre Twitter’da olumsuz içerik paylaşımı olumlu içerik paylaşımına göre %18 daha fazladır (Adba Analytics, 2018).

Şekil 3: Türkiye’de Twitter sosyal medya platformunda 2018 yılında olumlu ve olumsuz içeriklerin paylaşım oranları (Adba Analytics, 2018)

Oxford Üniversitesi Uluslararası Kalkınma Bölümü’nün hazırladığı "Dijital Vatandaşlık: Erişim Tutum ve Davranışlar" başlıklı raporda da Türkiye’de her üç kişiden birinin en az bir tür siber zorbalığa uğradığı bulgulanmıştır. Raporda, kişilerin izni dışında sık sık aranma veya yazılı mesaj alma oranı %25, rıza dışı cinsel içerikli mesaj alma %12, kişisel verilere izinsiz erişilmesi %12, sosyal medyada itibarsızlaştırıldığını söyleyenlerin oranı %7 olarak çıkmıştır. Ayrıca raporda, Türkiye’de her beş kişiden birinin siber zorbalık yaptığı da bir diğer bulgudur. Siber zorbalık yaptıklarını söyleyen katılımcılarda, karşıdakinin izni olmadan sık sık o kişiyi aradığını veya mesaj gönderdiğini söyleyenlerin oranı %7, birine rızası olmadan cinsel içerikli mesaj gönderdiğini söyleyenlerin oranı %3, birini sosyal medya veya mesajlaşma uygulamaları üzerinden tehdit ettiğini söyleyenlerin oranı %3’tür. Siber zorbalık yapanların sinirlendiklerinde kendilerini sakinleştirmekte zorlandıklarını ifade edenlerin oranı ise %39 iken, “genelde sonunu düşünmeden hareket ederim” diyenlerin oranı ise %26’dır (Deutsche Welle, 2021).

3.3. Siber Kötülük

Siber (cyber-) öneki sözlükte, “elektronik iletişim ağıyla özellikle İnternetle bağlantılı” (Oxford Learner’s Dictionaries, 2020); “gerçek dünyadan ziyade bilgisayar kullanımını içeren faaliyetlere, özellikle de İnternetteki etkinliklere atıfta bulunan kelimeler oluşturulurken” (Longman Dictionary, 2020) kullanılan bir sözcük olarak

tanımlanmaktadır. Siber kelimesi, Türkçe *sibernetik* veya *güdümlü bilim* olarak çevrilen İngilizce *cybernetics* kelimesinin kısaltılmış halidir (TDK). Sibernetik, biyolojik, teknik, sosyolojik ve bunun gibi çeşitli sistemlerin otomatik düzenleme ve kontrol mekanizmalarını inceleyen bilimsel araştırma alanıdır (Duden). İlk olarak İngiliz matematikçi N. Wiener (1894-1964) tarafından kullanılmıştır (Duden).

Literatürde siber şiddet (cyber violence), elektronik zorbalık (electronic bullying), elektronik saldırganlık (electronic aggression), siber saldırganlık (cyber aggression) gibi çeşitli terimlerle anılan; fakat asıl olarak aynı şeyi kasteden çalışmalar bulunmaktadır. Dolayısıyla bir terim veya tanım birliğine varılamamıştır. Bu çalışmada literatürde daha sık geçen siber şiddet ve siber zorbalık konularına yer verilmiş; siber alanda yapılan tüm kötülükleri niteleyebilecek bir çatı kavram olarak siber kötülük kavramı önerilmiştir. Siber kötülük kavramı konuyla ilgili alan yazınında bir tarafta eleştirel enformasyon ve medya çalışmaları, diğer tarafta kullanıcıların ürettiği kötülükler için üretilmiş elektronik saldırganlık (electronic aggression), elektronik zorbalık, siber zorbalık, siber saldırganlık (cyber aggression), siber taciz, siber şiddet (cyber violence) gibi terimlerin tümünü nitelemektedir.

3.3.1. Siber Şiddet (Cyber Violence)

Avrupa Konseyi, Siber Suçlar Sözleşmesi Kurulu (Cybercrime Convention Committee (T-CY)), 2018 yılında “T-CY mapping study on cyberviolence” adında siber şiddet üzerine bir çalışma yapmış ve siber şiddeti muvakkaten şöyle tanımlamıştır (s: 39)

“Fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya ıstırapla sonuçlanan veya bunlarla sonuçlanması muhtemel olan ve bireyin durumunun, niteliklerinin veya hassas noktalarının istismar edilmesini de içeren kişilere yönelik şiddete neden olmak, bunu kolaylaştırmak veya tehdit etmek için bilgisayar sistemlerinin kullanılması.”

Bu tanımın henüz olgunlaşmamış olduğu ve üzerinde çalışılması gerektiği şerhi düşülmüştür (T-CY mapping study, 2018: 5). Ayrıca, siber alanda vuku bulan söz konusu olayların potansiyel olarak geniş bir sahaya yayılmış olması ve kategorilerin ve alt kategorilerin çeşitliliği de göz önüne alarak üst başlık olarak “siber

şiddet” terimi kullanılması konusunda fikir birliğine varılmıştır. Söz konusu çalışmaya göre siber şiddet eylemleri, çeşitli taciz türleri, özel hayatın ihlali, cinsel taciz ve cinsel istismar, sosyal gruplara veya topluluklara karşı önyargıya teşvik suçlarını; aynı zamanda doğrudan tehdit veya fiziksel şiddetin yanı sıra farklı siber suç biçimlerini de içerebilir. Aynı zamanda siber şiddet türlerinin birçoğunun birbiriyle bağlantılı veya çakışmakta olduğunu veya bir dizi eylem kombinasyonundan oluştuğu da belirtilmiştir. Çalışma, siber tacizi ise siber şiddetin en geniş formu olarak gösterir. Buna göre siber taciz, hedeflenen belirli bir kişiye davranışın kalıcı ve tekrarlanan seyrini içerir ki şiddetli duygusal sıkıntıya ve sık sık fiziksel zarar korkusuna neden olur (T-CY mapping study, 2018: 6).

Srivatsava geleneksel zorbalıktan daha zararlı ve daha kalıcı etkiye sahip olduğunu öne sürdüğü siber şiddeti, siber zorbalığı da kapsayan bir çatı kavram olarak ele alır (Srivastava, 2012: 14, 19).

Al-Alosi, siber-şiddeti “bir kişi tarafından eski veya şimdiki partnerine karşı dijital teknoloji kullanılarak yapılan ve tekrarlanan taciz olarak tanımlar ve “telefon görüşmeleri, siber-takip, konum takibi, sosyal medya sitelerinde taciz ve partnerin rızası olmaksızın özel görsellerin yayılması gibi bir dizi kontrol edici, cebri davranışları” içerdiğini belirtir (Al-Alosi, 2017: 1573).

Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü ise İnternete erişimin artması ve sosyal medya kullanımının geniş kitlelere yayılmasıyla kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet salgınına işaret eder ve bunun küresel bir sorun haline geldiğini belirtir (EİGE, 2017: 1). Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik siber şiddet, henüz Avrupa Birliği (AB) düzeyinde tam olarak kavramsallaştırılamamıştır. Uzmanlar, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik siber şiddetin geleneksel siber şiddetten ayrı bir fenomen olarak değil, çevrimdışı şiddetin bir sürekliliği olarak görülmesi gerektiğini öne sürerler (EİGE, 2017: 1). EİGE, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik siber şiddetin çok çeşitli biçimlerinin olduğunu; fakat siber takip, rıza dışı pornografi (veya intikam pornosu), cinsiyete dayalı hakaretler, taciz, fahişe damgası, talep edilmeyen (unsolicited) pornografi, tecavüz ve ölüm tehditleri, sanal ortamda kişisel bilgiye ulaşma (doxing) ve elektronik kontrollü kaçakçılık (trafficking) gibi türlerle sınırlı

olmadığının altını çizerek (EİGE, 2017: 2). EİGE, 2017’de yaptığı söz konusu çalışmada birincil odağına aile içi şiddet (intimate partner violence)’in kurbanlar üzerindeki ciddi etkisi nedeniyle siber aile içi şiddeti yerleştirir. Siber şiddet çeşitleri olarak siber takip, siber taciz ve rıza dışı pornografi türlerine odaklanır (EİGE, 2017: 2).

AB genelini kapsayan cinsiyet ayrımına göre bir araştırma bulunmazken, AB üye devletlerinde ulusal düzeyde yapılmış sınırlı sayıda araştırmalar mevcuttur. Söz konusu araştırmalarda ise kadınların erkeklere oranla daha fazla bazı siber şiddet türlerine maruz kaldığı görülmektedir (EİGE, 2017: 1).

Bazı çalışmalarda ise siber şiddet teriminin siber zorbalıkla aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Bu konuda da alan yazınına bakıldığında net bir tanım birliğine varılamadığı görülmektedir.

3.3.2. Siber Zorbalık

İngilizce dilinde siber- önekiyle oluşturulmuş kavramlardan biri olan ve son yıllarda özellikle sosyal medya kullanımının hızla artmasıyla birlikte siber zorbalık kavramının sıkça kullanıldığı görülmektedir. Kowalski ve arkadaşları, *elektronik zorbalık (electronic aggression)* veya *çevrimiçi sosyal zulüm (online social cruelty)* olarak da bilinen siber zorbalığı, *e-posta, anlık mesajlaşma (IM), sohbet odaları, Web siteleri vasıtasıyla veya cep telefonlarına gönderilen dijital mesajlar veya görüntülerle yapılan zorbalık* olarak tanımlarlar (Kowalski, Limber ve Agatston, 2008: 1).

Türkiye’de yapılan bazı çalışmalarda siber zorbalık yeni bir şiddet türü (Turan v.d., 2001); şiddetin bir biçimi (Aslan ve Doğan, 2017: 95); şiddet eğiliminin yeni yüzü (Sari ve Camadan, 2016) olarak ele alınmıştır.

Smith ve arkadaşlarına göre siber zorbalık “Bir grup veya kişi tarafından, elektronik iletişim formlarını kullanarak, kendisini kolayca savunamayan bir kurbanı karşı defalarca kasıtlı olarak gerçekleştirilen saldırgan bir eylemdir (Smith v.d., 2008: 2). Kowalski ve arkadaşlarının tanımından farklı olarak zorbalığa uğrayan kişinin kendisini kolayca savunamaması ifadesi yer almaktadır ve böylece zorbalığın

geleneksel tanımlarında geçen güç dengesizliği vurgulanmaktadır. Smith'in tanımında öne çıkan diğer iki unsur *defalarca* ve *kasıtlı* olarak yapılmasıdır.

Patchin ve Hinduja, siber zorbalığı “bir insanın bir diğer insanı kasıtlı olarak ve tekrar eden bir şekilde sosyal medya sitelerinde, kısa mesajlarla veya çevrimiçi olan diğer yollarla taciz ettiği, dalga geçtiği veya kötü muamele ettiği bir durum” olarak tanımlar. Kasıtlı, tekrar eden ve zarar verici olması ve çevrimiçi veya elektronik araçlarla yapılması siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran unsurlardır (Patchin and Hinduja, 2014: 37-39).

İnternet güvenliği alanında uzman ve siber-zorbalık konusunda ilk kitaplardan biri olan *Cyberbullying and Cyberthreats* kitabının yazarı Parry Aftab (2016), siber-zorbalığın reşit olmayanların yine reşit olmayanlara zarar vermesi olarak tanımlar. Yetişkinler söz konusu olduğunda ise mutlaka siber-taciz (cyber harassment) ve siber-takip (cyberstalking) terimlerinin kullanılması gerektiğini belirtir. Aftab'a göre siber-zorbalık, siber-takip ve siber-taciz aynı şeydir; fakat siber-zorbalık yetişkinlerde söz konusu olduğunda siber-taciz ve siber-takip veya sadece siber-taciz terimleriyle ifade edilmelidir. Aynı zamanda siber-taciz ve siber-takip yetişkinler arasında olduğu gibi yetişkinler ve çocuklar arasında da olabilir (Aftab, 2016). Kowalski ve arkadaşları ise, yetişkinlerin söz konusu duruma dahil olduklarında siber-taciz ve siber-takip olarak ifade edilmesini onaylamakla birlikte aynı zamanda bu durumun bir siber-zorbalık türü olduğu görüşündedirler. Bu görüşlerini, İngiliz Ulusal Okul Yöneticileri Birliği /Kadın Öğretmenler Birliği (NAS / UWT)'nin açıkladığı bir bilgiyle destekler. Buna göre öğretmenler, sık sık öğrencileri tarafından siber zorbalığa uğratılmaktadırlar. Konuyla ilgili öğretmenlerin göğüs dekoltesini fotoğraflayarak sınıf arkadaşlarına dağıtan veya öğretmenlerin fotoğraflarının baş kısmının çıplak bedenlere montaj yapılması gibi vakalar söz konusudur (Kowalski, Limber ve Agatston, 2008: 43-44). İngiltere'de 2007'de yapılan başka bir araştırmaya göre ise, öğretmenlerin % 17'si öğrencileri tarafından siber zorbalığa maruz kalmaktadır (Smith, 2007).

Grigg, siber zorbalık kavramının kullanımı üzerine yaptığı araştırmada Birleşik Krallık'ta siber-saldırganlık (cyber-aggression) kavramının siber zorbalık kavramından çok daha çeşitli davranışları tanımlamak için kullanıldığını ve İnternet ve cep telefonu kullanımında yaygın olan bir dizi davranışa bakılarak daha geniş bir

tanımın yapılması gerektiği sonucuna varır (Grigg, 2010: 143). Bunun yanında Grigg, kasıtlı kötülük yapma ve iletişim cihazlarının aracılığından ziyade siber-zorbalık tanımlarında sorun olarak gördüğü güç dengesizliği ve tekrar (repetition)’a odaklanılması gerektiğini vurgular (Grigg, 2010: 144); çünkü genel olarak siber-zorbalık tanımlarında geçen tekrar ile ilgili ifadelerde, tekrarlanan eylemleri kimin gerçekleştirdiği konusunda belirsizlik vardır. Birincil gönderen mi yoksa gönderiyi alan alıcılar mı tekrarı gerçekleştirmektedir. Burada gönderilen içeriğin defalarca izlenilmesiyle sorumluluğun izleyenlerde mi yoksa siber-zorbada mı ya da her ikisinde de mi olduğu konusunda bir belirsizlik vardır (Grigg, 2010: 145). Buna İngiltere’de ortaya çıkan ve literatürde siber-zorbalık türü olarak geçen happy-slapping’i örnek verir: Zorbalardan biri bir kimseye geleneksel zorbalık yaparken (hiç beklenmedik bir anda tokat atarken) diğer kişi bu olayı videoya çeker ve cep telefonlarına ya da web sitelerine gönderir. Söz konusu videonun tekrarlanma süreci alıcılar tarafından defalarca izlenerek gerçekleştirilir. Grigg, aynı şekilde siber zorbalık tanımlarında geçen güç dengesizliği ifadesinin de her zaman geçerli olmadığını; kimi zaman siber zorbalıkla kurbanın aynı veya benzer siber alan bilgisine sahip olabildiğine işaret eder (Grigg, 2010: 145). Grigg, siber zorbalık kavramının birçok belirsizliğe ve güçlüğü neden olduğunu öne sürerek siber alanda vuku bulan çok çeşitli eylemler dikkate alındığında daha kısıtlı olan siber zorbalık yerine *siber saldırganlık* (siber-aggression) kavramını önerir. Buna göre siber saldırganlık, “*yaşlarına bakılmaksızın bu tür davranışları saldırgan, aşağılayıcı, zararlı veya istenmeyen olarak algılayan bir insana veya bir grup insana elektronik araçların kullanımıyla gerçekleştirilen kasıtlı kötülüktür (harm)*” (Grigg, 2010: 152).

Huang ve Chou, yeni iletişim teknolojilerinin zorbalığı yeni bir alana taşıdığını ve yeni bir forma dönüştürdüğünü; hızlı yayılım ve anonimliğin öne çıkan iki özelliği olduğunu belirtir. Siber-zorbalık geleneksel zorbalığa göre daha hızlı, daha geniş kapsamlı ve hemen hemen durdurulamaz ve kaçınılamazdır (Huang ve Chou, 2010: 1581-1582). Huang ve Chou, enformasyon teknolojilerinin sunduğu kopyala-yapıştır, ilet gibi özelliklerle acımasız kelimelerin hızla yayılabildiğini ve zararlı içeriklerin metin, fotoğraf, çizim, video ve ses gibi söz konusu multimedya formlarının

kombinasyonları olabileceğini belirtir. Ayrıca gönderilen zararlı içerikler, uzun süre siber alanda kalabilir ve kurbanın korkması ve utancının devam etmesine neden olur (Huang ve Chou, 2010: 1582). Bunun yanında siber zorbaların geleneksel zorbalarda olduğu gibi güçlü kuvvetli olması gerekmez. Siber alan, sağladığı anonimlik özelliğiyle zayıf ve utangaç ergenlere de savaşıma veya öç alma imkânı sunar. Böylece zorba ve kurban ilişkisi tersine çevrilebilir (Huang ve Chou, 2010: 1582). Huang ve Chou, siber zorbalık konusunda diğer çalışmalardan farklı olarak çevrimiçi seyirci faktöründen bahsederler. Siber zorba, kurban ve çevrimiçi seyirci grubu arasındaki iç içe geçmiş ilişkinin henüz yeteri kadar tartışılmadığını, siber zorbalığa tanık olan seyircilerin zorbalığa karşı tutumlarının ve kolektif seslerinin gücünün de dikkate alınması gerektiğini belirtirler (Huang ve Chou, 2010: 1583).

Siber zorbalığın hangi iletişim teknolojilerini kapsadığı, bu teknolojilerin nasıl kötüye kullanıldığı, kime hangi etkiyle ne söylediği, iki kişi arasındaki çevrimiçi tartışmanın hangi aşamadan sonra siber zorbalık olarak sayılacağı gibi parametreler henüz tam olarak netleşmemiştir (Kowalski, Limber ve Agatston: 43).

Siber zorbaların kullandıkları araçlar, bazı çalışmalarda cep telefonu ve İnternet olmak üzere ikiye ayrılırken, akıllı telefonların yaygınlaşmasıyla birlikte bu ayırım sorunlu hale gelmiştir (Ortega v.d., 2009: 203).

Bocij ve Mcfarlane, teknolojinin insanları nasıl başkalarını taciz etmeye cesaretlendirdiği sorusuna cevap aradıkları çalışmalarında, yüz yüze iletişimde kötü davranışlarda bulunmayacak olan insanların, suç oluşturan ve anti sosyal davranışlar sergilemelerine imkân veren teknolojinin yapısını tartışma konusu ederler. İnternetin sunduğu **anonimlik** burada önemli bir etken olarak gösterilmektedir. İnternetin sunduğu anonimlik ve bazı sosyal ve teknolojik özelliklerinin düşük çekingenlik (inhibition) ve yeni normlar oluşturmalarını desteklemekte olduğunu vurgularlar (Bocij ve Mcfarlane, 2003: 204).

Willard, teknoloji kullanımlarının kişilerin eylem ve sonuçları arasındaki bağlantının idrak edilmesini engellediğini belirtir ve bunu disinhibisyon kavramıyla açıklar (Willard, 2007: 4). Disinhibisyon (disinhibition) sözlükte, “artık rahatlayabileceğiniz ve duygularınızı gösterebileceğiniz utangaç hissetmeme

durumu” (Oxford Learner Dictionary, 2020) olarak tanımlanır. Willard, iletişim teknolojilerinin sunduğu anonim olma imkanının görünmezlik algısı oluşturduğunu, bu durumun da failin ceza ve kınamayla sonuçlanacak eylemleri yaparken kim olduğunun bilinmesi endişesi taşımadan bunları rahatça yapabildiğini belirtir. Aynı zamanda failer, yeterli bir geribildirim alamadıklarından yaptıkları çevrimiçi eylemlerin sebep oldukları zararın idrakine varamaz ve zarar verdikleri insanlarla empati kurarak pişmanlık hissetmezler (Willard, 2007: 4). Srivastava’ya göre de İnternetin anonim doğası cezasız kalan çeşitli suç faaliyetlerine katılmayı mümkün kılmaktadır (Srivastava, 2012: 17).

Kuzey İrlanda’da, şiddet içeren kişilerarası saldırılarda anonimlik ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada kimliğini gizlemek için kılık değiştiren saldırganların daha ciddi fiziksel yaralanmalara yol açtığı, olay yerinde daha fazla insana saldırdığı, daha fazla vandalizm davranışları sergilediği ve sonrasında kurbanları daha fazla tehdit ettiğini ortaya koydu (Silke, 2001: 493).

Willard, çevrimiçi sosyal normlar olarak aşağıdaki düşünce kalıplarını sıralar (Willard 2006: 4):

“Bunu herkes yapar” (örn: stalking)

“Hayat bir oyundur”

“O ben değilim, o benim çevrimiçi kişiliğim/benim”

“Çevrimiçinde olan orada kalır”

“İfade özgürlüğüm var; bir başkasına verebileceği zarar ne olursa olsun, istediğim her şeyi yazma ve yayınlama hakkına sahibim”

“Eğer ben bunu yapabiliyorsam, o zaman iyidir.

3.3.2.1. Siber Zorbalık Türleri

Alan yazınına bakıldığında, siber zorbalığın belli bazı türlere ayrıldığı; fakat üzerinde ittifak edilen bir görüşün bulunmadığı görülmektedir. Çalışmalarda sıklıkla referans alınan Nancy Willard’ın yaptığı ayrıma göre siber zorbalık türleri: siber kavgaya (flaming), siber taciz (harrassment), siber kötüleme (denigration), siber taklit

(impersonation), siber ifşa ve siber kandırma (outing ve trickery), siber dışlama (exclusion) ve siber takip (cyberstalking)'tir (Willard, 2006: 1-2). Kowalski ve arkadaşları bu türlere mutlu tokat (happy slapping)'ı ekler (Kowalski, Limber ve Agatston, 2008: 46). Ehman ve Gross, cinsel siber zorbalık (sexual cyberbullying) türünü, siber-zorbalığın araştırılması gereken bir türü olarak öne sürmüşlerdir (Ehman ve Gross, 2018: 3-4). Vilkar, trollemeyi iki tür siber zorbalıktan biri olarak gösterir (Vilkar, 2014: 34). Siber linç (cyber lynching), sosyal medya linci (social media lynching) veya sanal linç (virtual lynching) ifadeleri de literatürde kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle sosyal medya linci ifadesi yerli ve yabancı basında, ana haber bültenlerinde sıkça yer almaktadır; fakat literatürde yeterli bir tanım veya çalışma henüz bulunmamakta; bazı çalışmalarda nefret söylemi adı altında yer verilirken, bazılarında online suçlar kategorisinde değerlendirilmektedir (Swati ve Rai, 2018).

3.3.2.1.1. Siber Kavga (Flaming)

İngilizcede kelime olarak “Öfke dolu, kızgın” anlamlarına gelen (Oxford Learning Dictionary, 2020) *flaming*, Willard tarafından bir siber zorbalık türü olarak iki ya da daha fazla kişi arasında gizli veya açıktan şiddet içeren (ciddi veya ciddi olmayan) tehditler içeren adi ve kaba bir dille elektronik mesajlarla çevrimiçi yapılan kavga” olarak tanımlanmıştır (Willard, 2006: 1; 2007: 6). Bu durum uzadığında kullanıcılar arasında olan hakaret dolu ve rencide edici mesajlaşma veya çevrimiçi öfkeli tartışma anlamına gelen *flame war* tabiriyle adlandırılır ve doğrudan bir tehdidi içerir ve bunları izleyenler ise eğlenmeye ya da bazen durumu yatıştırmaya çalışırlar (Willard, 2007: 5-6). Willard, kişiye özel kızgınlık içeren mesaj serileri, e-posta veya anlık ileti (IM)'lerin de siber kavga olarak ele alınabileceğini belirtir (Willard, 2007: 6).

3.3.2.1.2. Siber Taciz (Harrasment)

Taciz anlamına gelen *harrasment* (Oxford Learning Dictionary, 2020), siber alanda saldırgan, kaba ve rencide edici mesajları bir kişiye sürekli tekrarlanan bir şekilde kişisel iletişim kanallarıyla (e-posta, anlık mesaj, metin mesajı) göndermek”

anlamına gelmektedir (Willard, 2006: 1; 2007: 6). Harrasment Türkçe literatürde siber-taciz olarak geçer. Willard, siber-tacizin umumi iletişim ortamlarında da gerçekleşebileceğini ve tehdit içeren siber kavgadan daha uzun sürebileceğini belirtir. Öyle ki, kurban ne zaman çevrimiçi olsa veya cep telefonuna baksa sürekli söz konusu incitici mesajlara maruz kalır. Siber-tacizin yol açtığı zarar çoğunlukla (siber-zorbanın kurbanı gönderdiği mesajlarla) tek taraflı olarak gerçekleşir ve bu özelliğiyle siber kavga türünden ayrılır. Siber-tacizin ileri boyutlarda olması veya önyargıya dayalı olması ise bazı ülkelerde suç teşkil edebilmektedir (Willard, 2007: 7).

3.3.2.1.3. Siber Kötüleme (Denigration)

Birinin veya bir şeyin haksız yere eleştirilmesi; değer veya öneminin olmadığını söyleme davranışı (Oxford Learning Dictionary, 2020) olarak tanımlanan *denigration*, bir siber-zorbalık türü olarak “birini çevrimiçi kötüleme, bir insan hakkında onun itibarını zedelemek veya arkadaşlıklarına zarar vermek amacıyla acımasız dedikodular ya da söylentiler yayma” olarak tanımlanmaktadır (Willard, 2006: 1). Siber kötülemede hedef kişi gönderilen materyalleri direkt alan kişi değildir. Amaç söz konusu materyallerin diğerlerine ulaştırılmasıdır. Siber-zorba, hedef kişiyi kötülediği mesajı, o kişinin katılımcısı olduğu bir tartışma grubuna gönderebilir. Willard, hedef kişinin yüzünü başka bir cinsel içerikli görselin üstüne montajlamak gibi dijital olarak değiştirilmiş görsellerin herkese açık olarak gönderilmesini siber kötülemenin özel bir alt kategorisi olarak tanımlar (Willard, 2007: 7). Willard, siber-zorbalığın en çok kullanılan türü olarak tanımladığı siber kötülemenin özellikle öğrenciler tarafından okul yöneticilerine ya da kızdıkları bir öğretmene karşı yapıldığını belirtir. Öğrenciler, kızdıkları kişiyle alay etmek için bir Website kurar veya bir tartışma grubunda ya da blogda hedef kişiyi kötüleyen ve kişi hakkında doğru olmayan yorumlar yaparlar (Willard, 2007: 8).

3.3.2.1.4. Siber Taklit (Impersonation)

Sözlükte insanları kandırmak veya eğlendirmek için bir başkası gibi davranma eylemi (Oxford Learning Dictionary, 2020) olarak tanımlanan *impersonation*, siber alanda “birinin hesabını ele geçirerek, onun adına itibarını zedelemek veya arkadaşlıklarına zarar vermek için çevrimiçi mesajlar gönderme eylemi”dir (Willard, 2006: 1). Siber taklit, hedef kişinin kişisel Web sayfası, profili, blog veya diğer iletişim yolları vasıtasıyla gerçekleştirilir. Willard, çoğunlukla gençler arasında gerçek arkadaşlığın göstergesi olarak özellikle genç kızlar arasında şifre paylaşımının yapıldığını ve bunun da siber zorbalığa zemin hazırladığını belirtir (Willard, 2007: 8).

3.3.2.1.5. Siber İfşa ve Siber Kandırma (Outing ve Trickery)

Sözlükte *Outing* kelimesinin üçüncü anlamı “insanların başkalarının bilmesini istemedikleri halde kamuoyunda eşcinsel veya lezbiyen olarak adlandırılma eylemi” (Oxford Learning Dictionary, 2020)’dir. *Trickery* sözcüğü ise “istedikleri şeyi başarmak adına insanları kandırmak için dürüst olmayan yöntemlerin kullanılması” (Oxford Learning Dictionary, 2020) olarak tanımlanır. Willard bir zorbalık türü olarak tanımladığı siber ifşa ve siber kandırma (outing ve trickery) türünü birinin sırlarını veya utanç verici bilgilerini ya da görüntülerini paylaşma; birinin sırlarını veya utanç verici bilgilerini kandırarak açığa çıkarma ve çevrimiçi paylaşma” olarak tanımlar (Willard, 2006: 1). Özetle siber ifşa ve siber kandırma, birinin herkesin bilmesini ve görmesini istemediği bilgilerinin veya görüntülerinin ya da kişisel yazışma ve konuşmalarının halka açık bir iletişim ortamında bir siber-zorba tarafından ifşa edilmesi durumudur. Willard, en sık görülen siber ifşa tarzı olarak bir siber zorbanın hedef kişiden aldığı samimi kişisel bilgiler içeren e-postayı onları tanıyan diğer insanlara iletmesi olduğunu belirtir. Siber ifşa, müstehcen cinsel içerikli veya açık saçık görsellerin bozulmuş bir ilişki nedeniyle herkese açık edilmesi olarak görülebilmektedir (Willard, 2007: 9). Bu duruma Türkiye’deki en iyi örneklerden biri 2014 yılında sosyal medyada izlenme rekorları kırarak haber olan ‘vermicem’ olarak anılan video verilebilir. Bir genç kadının sevgilisine cep telefonu kamerasıyla çekip gönderdiği özel bir video mesajı, sevgilisi tarafından aralarının bozulmasından sonra

intikam için sosyal medyada paylaşılmıştır (Cumhuriyet, 13.07.2014). Paylaşımdan kısa bir süre sonra sosyal medyada gündem olan ve bir haftada iki milyondan fazla izlenen söz konusu videonun çok sayıda farklı versiyonları ve remiksleri hızla çoğalmaya başlamıştır (Medyaloji.net, 14.07.2014). Siber kandırma, siber ifşanın bir parçası olarak ortaya çıkabilir. Burada söz konusu olan siber-zorbanın hedef kişiyi önce kandırarak ağzından laf almaya çalışması ve sonrasında bu sohbeti başkalarına göndermek veya bu durumu tehdit olarak kullanmayı amaçlamasıdır (Willard, 2007: 9).

3.3.2.1.6. Siber Dışlama (Exclusion)

Sözlükte “birinin/bir şeyin bir yere girmesini veya bir şeye katılmasını engelleme eylemi (Oxford Learning Dictionary, 2020) olarak tanımlanan *exclusion* bir siber-zorbalık türü olarak, “birini “arkadaş listesi” (buddy list) gibi bir çevrimiçi gruptan kasten hariç tutmak” olarak tanımlanır (Willard, 2006: 2). Siber dışlama, çevrimiçi oyun platformlarında, grup bloglarında veya diğer şifreli iletişim alanlarında olabilir. Söz konusu siber zorbalık türüne, bir grup bloğunda çoğunluğun fikrine aykırı olan bir katılımcının dışlanması veya bir çevrimiçi oyun platformunda bir katılımcının diğerlerinin arkadaşları olan diğer bir katılımcıyı yenmesi ve sonrasında yenilen kişinin arkadaşlarının yenen oyuncuyu tehdit etmesi, oyunda hemen ona hücum edip öldürmesi örnek verilebilir.

3.3.2.1.7. Siber Takip (Cyberstalking)

Türkiye’de günlük dilde *cyberstalking* terimi *stalklamak* olarak kullanılmaktadır (CNNTürk, 2016). İngilizce bir kelime olan *stalk* (*something/somebody*) fiilinin ilk anlamı Türkçe “bir hayvana veya insana doğru yakalamak, öldürmek veya zarar vermek için sessizce hareket etmek”; ikinci anlamı “Bir kişiyi rahatsız edici veya korkutucu bir şekilde illegal olarak uzun bir süre takip etmek”tir (Oxford Learner Dictionary, 2020). İngilizce *cyberstalking* kelimesi “İnternet, e-posta veya diğer elektronik iletişim sistemlerini, birisini takip etmek veya tehdit etmek için yasa dışı kullanımı” olarak tanımlanmaktadır (Longman Dictionary, 2020). *Cyberstalker* ise bu eylemi yapan kişi için kullanılmaktadır. Türkçe’de günlük

dilde cyberstalker sözcüğünün karşılığı olarak daha çok stalker (iz sürücü) tabiri kullanılırken, literatürde siber takip olarak geçmektedir. Willard, siber takibi bir siber-zorbalık türü olarak “kötü tehditler içeren veya göz korkutucu olan mesajları tekrar tekrar gönderme; birinin güvenliği için endişelenmesini, korkmasını sağlayacak diğer çevrimiçi aktivitelerde bulunma” şeklinde tanımlar (Willard, 2006: 2).

3.3.2.1.8. Mutlu Tokat (Happy Slapping)

Kowalski ve arkadaşları Willard’ın siber-zorbalık türlerine happy slapping’i ekler. *Happy slapping* sözlükte “gruptan bir kişi birisine saldırırken diğerinin filme alması uygulaması” olarak geçer. Kowalski ve arkadaşları, happy slapping’i önceleri İngiltere’de tutulan ve metrolarda başlayan nispeten yeni bir siber zorbalık türü olarak sözlükteki tanımıyla benzer şekilde tanımlar. Buna göre “Daha çok gençler tarafından yapılan happy slapping, birinin gidip başka birinin yüzüne tokat atması sırasında tüm bunları başka bir gencin telefonunun kamerasıyla çekmesi” olarak tanımlanmaktadır (Kowalski v.d., 2008: 50-51). Tokatlama videoya çekildikten sonra binlerce insanın görebileceği web ortamına aktarılır. Ayrıca mağdur olan kişi fail tarafından tanınan veya tanınmayan bir kişi olabilir. Söz konusu davranış sıklıkla ufak bir tokattan ziyade yasal sonuçların devreye girdiği fiili bir saldırıya kadar varabilmektedir. Kowalski ve diğerleri yaşanmış en uç örneklerden biri olarak 18 yaşındaki Triston olayını verirler. Çok sert vurulduğu için kafasını betona çarpan Triston’ını yerde öylece bırakan arkadaşları, görüntüleri çektikten sonra bir partiye gidip çektikleri görüntüleri yayınladılar. Triston Christmas, olaydan bir hafta sonra ölür. İnternette happy slapping kelimesiyle aratıldığında özellikle yurtdışında bir çok video yüklenmiş olduğu ve defalarca seyredildiği görülmektedir (Kowalski ve v.d., 2008: 51). Mutlu tokatlama sonucu ölüme kadar varabilen vakalar söz konusudur.

3.3.2.1.9. Cinsel Siber Zorbalık (Sexual Cyberbullying)

Ehman ve Gross, bir siber zorbalık türü olarak vurguladıkları cinsel siber zorbalığı, elektronik ortam kullanımı ile kolaylaştırılan herhangi bir saldırgan veya zorlayıcı cinsel davranış olarak tanımladılar. Ehman ve Gross, “kişinin rızası olmadan

çıplak fotoğraflar veya cinsel içerikli mesajlar göndermek; eğer cinsel ilişkiye razı olmazsa kişinin çıplak fotoğrafını çevrimiçi olarak paylaşmakla tehdit etmek; kişiyi müstehcen fotoğraflar göndermeye zorlamak; kişinin sosyal ağ sitesinde herkese açık olarak müstehcen yorumlar yapmak” ve bunun gibi davranışları cinsel siber zorbalık örnekleri olarak verirler (Ehman ve Gross, 2018: 3-4).

Aftab, reşit olmayan ergenlerin (minors) cinsellik veya tahrik edici cinsellik içeren (hem fotoğraf hem de video) görüntülerini gönüllü olarak partnerleri, arkadaşları ve tanıdıklarıyla paylaşımlarına son yıllarda cinsel içerikli mesajlaşma anlamında “sexting”; metinsel yolla yapılan cinsel içerikli iletişime ise “cybering” denilmeye başlandığını belirtir. Söz konusu görüntüler paylaşılrken kişiye özel gönderilir; fakat belli bazı sebeplerden (intikam, kıskançlık güdüsü, düşük dijital güvenlik, ilgi odağı olma arzusu) dolayı herkese açık şekilde paylaşılabilir. Söz konusu görüntülerin paylaşılmadan önce başka birinin eline geçebilme, blackmail (çıplak fotoğraflarla şantaj yapma) niyetiyle kullanılabilme veya intiharla sonuçlanabilme ihtimalleri mevcuttur (Aftab, 2016).

3.3.2.1.10. Trolleme

Trol kelimesi Türkçe “Teknelerle suyun dibinde sürüklenerek çekilen, huni biçiminde geniş ağızlı balık ağı” anlamına gelmektedir (TDK). Köken olarak balıkçılık alanından alınan trol teriminin İngilizce olan anlamlarından biri, “Birinin tepki oluşturmak için İnternette hakaret içerikli veya can sıkıcı mesajlar göndermesi”dir (Longman Dictionary, 2020).

Akademik literatüre bakıldığında trol terimi üzerinde net bir tanım birliğine varılamadığı görülmektedir (Papez ve Veer, 2017: 4).

Bishop basında, trollemenin İnternetin kötüye kullanım türleri ve siber zorbalık türlerini kapsayan bir terim olarak popüler hale geldiğini belirtir (Bishop, 2012: 2). Vilkar ise, trollemeyi iki tür siber zorbalıktan biri olarak gösterir. Diğer tür ise çevrimiçi zorbalıktır. Vilkar, basit olarak trollemeyi daha incelikli (nuanced), sofistike bir zorbalık şekli olarak tanımlar. (Vilkar, 2014: 34).

Papez ve Veer, akademik medya çalışmalarında trollüğün genellikle elektronik saldırganlık biçimleriyle eş anlamlı olarak kullanıldığını; fakat trollemenin farklı bir davranış türü olduğunu çalışmalarında ortaya koymaya çalışırlar. Genel olarak diğer kullanıcıların tepkilerini kışkırtmak için kasıtlı olarak yapılan yanıltıcı ve zarar verici girişimler olarak tanımlanan trollemeyi (Papez ve Veer, 2017: 1) Papez ve Veer, daha detaylı olarak şöyle tanımlamayı önerir: “Trolleme davranışları, troller ve onların takipçilerinin yararı için yapılan, hedeflenen kişilerden bir tepki ortaya çıkarmak için tasarlanan, dahil olan kişiler ve firmalar için olumsuz sonuçlar doğurabilecek, kasıt içeren, yanıltıcı ve zarar verici teşebbüslerdir”. Bu tanımda öne çıkan unsurlardan biri “trolleme” yerine “trolleme davranışları” teriminin kullanılmasıdır. Papez ve Veer, trollemenin algılanan şiddetinde farklılık gösteren çeşitli tür ve biçimlerden oluşan çok yönlü bir kavram olduğunu ifade etmek için trolleme davranışları terimini kullandıklarını belirtirler (Papez ve Veer, 2017: 4).

Hardaker yaptığı çalışma sonucunda oluşturduğu tanıma göre: “Bir trol, sahte bir samimiyetle ya da sözde bir içtenlikle niyetini belli ederek söz konusu grubun bir parçası olmayı isteyen bir kimlik inşa eden bilgisayar aracılı bir iletişim kullanıcısıdır; fakat trolün gerçek amacı, kendi eğlencesi için bir çatışmayı tetiklemek veya alevlendirmektir” (Hardaker, 2010: 237). Hardaker, trollemenin açık olarak birbiriyle ilişkili olan dört özelliğini bulgulamıştır: saldırganlık, yanıltma, bozma (veya karışıklığa itme) ve başarma (Hardaker, 2010: 216).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Sosyal bilim araştırmalarında araştırmanın dayandığı teorik yaklaşıma uygun veri toplama yöntemi ve veri analiz yöntemi bulunmaktadır (Flick, 2007: 10). Bu tez çalışmasının konusu ve kapsamı gereğı temel alınan teorik yaklaşım sosyal inşacılık (konstrüktivizm)'tır. Schütz (1937), Berger ve Luckmann (1969) ve Gergen (1985, 1999) geleneğindeki sosyal inşacılık, sosyal (örneğin kültürel veya tarihi) geleneğı sorgular (Flick, 2000: 151). Sosyal inşacılık, insanlık durumunun tüm yönlerine ve bunlarla ilgili açığa çıkan birçok bilgi biçimine (sosyal bilimciler tarafından üretilenler de dahil olmak üzere) devamlı ve cesur bir sosyolojik bakış açısı geliştirmeyi kapsar (Weinberg, 2014: 20-21). İnşacılık yaklaşımı var olan **günlük rutinlerle ve sosyal gerçeğliğın oluşumuyla** ilgilenir (Flick, 2000: 18). Sosyal inşacılık yaklaşımına uygun veri analiz yöntemlerinden biri de söylem analizidir (Flick, 2000: 19). Söylem analizinde hem form hem içerik önemlidir (Uwe, 2007:107) ve “*dil asla tarafsız, şeffaf bir iletişim aracı olarak görölmez*” (Rapley, 2007: 2). Dil edimsel ve işlevsel olarak ele alınır (Rapley, 2007: 2). Söylem, belli etkiler üretmek için belli insanlar arasında dilin kullanımıdır (Eagleton'dan akt. Erdoğan ve Alemdar, 2010: 295). Söylem (discourse) denildiğinde metin olarak alınan bir temsil veya herhangi bir insan ifadesindeki “ilişki” kastedilir. Buna göre “discourse” kavramının sosyal bilimlerdeki en yakın karşılığı “ilişki” (insan ilişkisi) kavramıdır (Erdoğan ve Alemdar, 2010: 295).

Yeni medya alanının hem çok geniş hem de çok yeni olması bu alanda çalışma yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle çalışmanın araştırma alanı yaygın olarak kullanılan sosyal medya platformlarından biri olan kötölüğün yeniden üretiminin yoğun olarak gözlemlenebildiğı Twitter mecrasıyla sınırlandırılmıştır. Yeni medya ortamlarında kullanıcılar tarafından üretilen metinlerin geleneksel medyadan farklı olarak öne çıkan özellikleri arasında hipermetinsellik, düzçizgisel ya da doğrusal olmama, yazar olarak okur ya da yazarsılokur, multimedya biçemselliğı ve metnin geçiciliğı sayılabilir (Binark, 2007: 21). Söz konusu özelliklere haiz olan Twitter

sosyal ağ platformu, 2020 yılının son çeyreği itibariyle dünya çapında günlük 192 milyon aktif kullanıcı sayısı (Tankovska, 2021), mikroblog özelliği, sosyal olayların diğer platformlara göre daha metin odaklı tartışılması ve yazılan tweetlerin diğer sosyal medya hesaplarıyla da paylaşılabilme gibi özellikleri nedeniyle söylem analizi için oldukça elverişli bir yapıya sahiptir.

İngilizce olan Twitter sözcüğü Türkçe “cıvıldamak”, “şakımak”, “çene çalmak”; “bir kuşun cıvıldadığında çok sayıda kısa tiz ses çıkarması” anlamlarına gelir. İkinci anlamı “önemsiz ve aptalca şeyler hakkında, genellikle çok hızlı ve gergin bir şekilde yüksek sesle konuşmak”tır. İsim hali Türkçede “cıvıltı” anlamına gelmektedir. *Tweet* sözcüğü ise “küçük bir kuşun kısa ve yüksek ses çıkarması” anlamına gelen bir fiildir (Longman Dictionary, 2020; Oxford Learner Dictionary, 2020). Twitter platformunun sahip olduğu bu ismin rastgele seçilmediği, platformun sunduğu imkanlar çerçevesinde hazırlandığı görülmektedir. Twitter’a girilen mesajların 280 karakterle sınırlı olması, kullanıcıları kısa, hızlı ve yüksek etki oluşturacak şekilde yazmaya zorlamaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre önceleri 140 karakterle sınırlı olan tweetler, 280 karaktere çıkarıldığında yazılan tweetlerde daha fazla ‘lütfen ’(%54) ve ‘teşekkürler ’(%22) kelimelerinde artış gözlenmiş, kısaltma kullanımları azalmış, soru işareti kullanımı artmıştır (Habertürk, 2018). Twitter platformunun hızlılık ve kısa yazma özellikleri, kullanıcıyı mesajların üzerinde yeterince düşünmeden, kısa ve en yüksek etkileşimi getirebilecek şekilde yazılmasına teşvik etmektedir.

Yeni medyada kötülüğün yeniden üretimine örnek olarak Başaran Holding jet kazası olayı seçilmiştir. Çeşitli söylem temaları içeren farklı birkaç vaka seçmek yerine tek bir vakanın seçilmesinin nedeni söz konusu jet kazası olayının söylem temaları çeşitliliği açısından oldukça zengin olmasıdır. Başaran Holding jet kazası olayında, bekarlığa veda partisi, zengin-fakir, adalet, din, ahlak, siyaset, ırkçılık, milliyetçilik vb. söylemler yoğun olarak üretilmiştir. Bu çalışma kapsamında Twitter mecrasında Başaran Holding jet kazası vakası, kötülüğün yeniden üretimine örnek teşkil edebilecek, Twitter mecrasındaki olumsuz içerikli tweetler üzerinden Fairclough’un üç aşamalı modeli Betimleme (Description), Yorumlama (Interpretation) ve Açıklama (Explanation) kullanılarak analiz edilmiştir.

Yeni bir araştırma alanı olarak sosyal ağ sitelerinin devingen ve akışkan doğası, veri toplamanın zorluğu, bilimsel araştırma usul ve esaslarının kesin olmaması gibi nedenlerden dolayı bu çalışmaya örnek teşkil edebilecek araştırmalar (Rasmussen, 2015; Zappavigna 2011; Chiluwa 2015; Raduly 2020) ölçüt olarak kabul edilmiştir.

4.1. Norman Fairclough'un Eleştirel Söylem Analizi

Fairclough, eleştirel söylem analizini Language and Power kitabında detaylı bir şekilde ele alır. Metni toplumsal ile birleştirmek adına metnin özelliklerinin yanında metnin üretimi, tüketimi ve dağıtımına, genel sosyo-kültürel özelliklerine değinilir ve tüm bunlar eleştirel söylem analizinin üç aşamasını oluşturur (Fairclough, 1995; 1996: 109). Bu aşamalara özet olarak aşağıda yer verilmektedir:

Betimleme: Bu aşamada metnin biçimsel özellikleri incelenir. Kelime dağarcığı, dilbilgisi ve metinsel yapılar çözümlenir. Sözcükler ne şekilde kullanılmıştır: eş/zıt anlamlı kelimelerle ideolojik anlam ilişkisi kurulmuş mudur?; Olumlu/olumsuz veya yumuşatılmış ifade kullanımının olup olmadığı, kullanılan zihinsel şemaların, metaforların ve bunun gibi unsurlara detaylı olarak bakılır. Cümle yapısı; öznenin gizli veya açık olup olmadığına, etken-edilgen cümlelere, neden-sonuç ilişkisi, kip kullanımı, zamirler, seslenme tarzı (otoriter mi) gibi açılardan incelenir. Toplumsal etkileşimle metin arasındaki ilişki, güçlü olanla güçsüzün metne dahil ediliş ve sunuluş biçimi önemlidir (Yüksel, 2014: 37-42).

Yorumlama: Fairclough, söylemsel pratiğin bir parçası olarak belirli bir söylemin analizinin metin üretimine, dağıtımına ve tüketimine odaklandığını belirtir. Buna göre tüm bu süreçler toplumsaldır ve söylemin üretildiği belirli ekonomik, politik ve kurumsal ortamlara atıfta bulunulmasını gerektirir. Üretim ve tüketim, içselleştirilmiş sosyal yapılara ve geleneklere dayanan metnin üretiminin ve yorumunun bilişsel süreçlerini içermeleri bakımından kısmen sosyo-bilişsel bir yapıya sahiptir. Söz konusu sosyo-bilişsel süreçler bağlamında, anlamın üretiminde ve yorumlanmasında söylemin member' resources' olarak adlandırılan hangi diğer toplumsal kaynaklardan nasıl yararlandığı önemlidir (Fairclough, 1993: 71-72). Metin üretenler, insanları yönlendirme amacıyla metne bir takım ipuçları koyar ve bunlara binaen yorumlanmasını bekler ve bunu yaparken de kendilerinin de belirli ideolojik kaynaklara dayanmaları söz konusudur. Bunlar, iktidara hizmet eden ideolojik

unsurlar olabilir. Yorumlama süreci metnin bağlamının yorumlanmasını da içerir. Metinlerin hangi şartlarda üretildiği, nasıl dağıtıldığı ve tüketildiği incelenir. Yani toplumsal etkileşimdeki konumu sorgulamaya tabi tutulur. Söylemin belirleyiciliği ve belirlenmişliği sorgulanır (Yüksel, 2014: 37-42).

Açıklama: Bu aşamada amaç, söylemin toplumsal bir pratik olduğunu ve toplumsal sürecin bir parçası olarak toplumsal yapılar tarafından belirlendiğini ve yapıları yeniden üretici etkisi olduğunu gösterebilmektir. Bu aşama, söylemin iktidar ilişkileri ve mücadele süreçleriyle arasındaki ilişkiyi açıklama safhasıdır (Yüksel, 2014: 37-42).

4.2. Başaran Holding Jet Kazası Vakası Eleştirel Söylem Analizi

Çalışmaya konu olan Başaran Holding jet kazası, 11 Mart 2018 tarihinde, Birleşik Arap Emirlikleri'nden İstanbul'a gelmek üzere havalanan Başaran Holding'e ait özel jetin, İran'ın güneydoğusundaki Çaharmahal ve Bahtiyari eyaletinin Şehrikürd kentine bağlı Durk Enar köyü yakınlarına düşmesiyle gerçekleşmiştir. Kaptan pilotun Beril Gebeş, ikinci pilotun Melike Kuvvet olduğu özel jette, Hüseyin Başaran'ın kızı 28 yaşındaki Mina Başaran ve 7 kız arkadaşı Liana Hananel, Zeynep Coşkun, Jasmin Baruh, Aslı İzmirli, Ayşe And, Sinem Akay ve Burcu Urfalı olmak üzere 11 kişi hayatını kaybetmiştir (hurriyet.com, 12.03.2018). Olay, Türk sivil havacılığındaki ilk ölümlü jet kazası olarak tarihe geçmiş ve özellikle jetin kaptan pilotu Beril Gebeş'in cesedinin bulunamamış olması, jetin düşüş nedeninin tam olarak belirlenememesi gibi nedenlerin de etkisiyle Türkiye gündemini uzun süre meşgul etmiştir. O dönemde aynı zamanda Türkiye'nin Suriye'de başlattığı Afrin harekatı devam etmekte ve sık sık şehit haberleriyle gündeme gelmektedir.

Olay günü, gazetelerin Twitter sayfalarında paylaşılan haberlerle birlikte sosyal medyanın gündemine oturan söz konusu jet kazası haberi, hızla alevlenen bir tartışmaya neden olmuştur. Bazı gazetelerin haberi, Twitter'da "bekarlığa veda partisi" ifadesini öne çıkararak paylaşımları, 11 kişinin hayatını kaybetmesi, kaza nedeni ve Türk sivil havacılığı tarihinde ilk jet kazası olması gibi haberin daha önemli kısımlarının geride kalmasına sebep olmuştur.

Olay günü, Cumhuriyet Gazetesi 2,9 milyon takipçisi olan @cumhuriyetgzt adlı Twitter hesabında haberi, “Bekarlığa veda partisinden dönen iş insanı Hüseyin Başaran'ın kızının jeti İran'da düştü: 11 ölü” tweetiyle paylaşmıştır (bkz. Görsel 1). Kazada ölen Mina Başaran ve arkadaşlarının Dubai’de çekilmiş bornozlu fotoğrafıyla birlikte verilen haberde, bekarlığa veda partisi vurgusu öne çıkmaktadır (Cumhuriyet, 2018). Söz konusu tweet, 20:05’te atılmış, 265 yorum, 563 retweet ve 438 beğeni almıştır.

Görsel 1: Cumhuriyet Gazetesi Twitter hesabı, 11.03.2018 tarihli tweet.

Hürriyet Gazetesi, 4,2 Milyon takipçisi olan @Hurriyet adlı Twitter hesabından söz konusu haberi, 11 Mart 2018 tarihinde saat 19:44’te, “#SONDAKİKA: İran'da düşen Türk jetinden dram çıktı... Ünlü işadınının kızının bekarlığa veda partisi dönüşü havada facia <http://hry.yt/WhSIc>” tweetiyle paylaşmıştır. Yine Mina Başaran ve arkadaşlarının Dubai’de çekilmiş bornozlu fotoğrafıyla birlikte verilen haber tweet, 57 yorum, 66 retweet, 74 beğeni almıştır (bkz. Görsel 2).

Görsel 2: Hürriyet Gazetesi, Twitter hesabı, 11.03.2018 tarihli tweeti.

Başaran Holding Jet Kazası Vakası için olumsuz ifadeler içeren tweetler, Twitter platformundan “bekarlığa veda”, “başaran holding”, “jet kazası” ifadeleriyle gelişmiş arama özelliklerinden *Popüler* ve *En Son* başlıkları altında, 11-15 Mart 2018 tarih aralığı seçilerek aratılmıştır. Çalışmaya dahil edilen tweetler 02.10.2018 – 10.10.2018 tarihleri arasında ekran alıntısı yöntemiyle toplanmıştır. Elde edilen 227 olumsuz içerikli tweet, tablo olarak düzenlenmiş, her bir tweet numaralandırılmıştır; fakat etik nedenlerle bu tablolar ve kullanıcıların hesap isimleri ve adlarına çalışmada yer verilmemiş, sadece tweetlerden alıntılar yapılmıştır. Aynı şeyi benzer şekilde ifade eden tweetler, tekrar olmaması için alınmamıştır. Aşağıda Twitter’da aratılan anahtar kelimelerin bilgisi yer almaktadır:

- "bekarlığa veda", "bekarlığa veda" until:2018-03-15 since:2018-03-11
- "başaran holding", until:2018-03-15 since:2018-03-11
- "jet kazası" until:2018-03-15 since:2018-03-11

4.2.1. Birinci Aşama: Başaran Holding Jet Kazası Vakası Betimleme

Başaran Holding jet kazası vakası kapsamında toplanan tweetler, içerikleri göz önüne alınarak beş söylem teması altında gruplandırılmıştır. Buna göre, Birinci Tema: Bekarlığa Veda Partisi; İkinci Tema: Zengin-Fakir; Üçüncü Tema: Adalet, Din ve Ahlak; Dördüncü Tema: Şehit, Irkçılık ve Siyaset; Beşinci Tema: Konu Dışı olarak belirlenmiştir. Fairclough'un eleştirel söylem analizinin ilk aşaması olan betimleme (description) bölümünde metnin biçimsel özellikleri ve metinsel yapılar analiz edilmektedir.

4.2.1.1. Başaran Holding Jet Kazası Vakası Söylem Temaları

4.2.1.1.1. Birinci Tema: Bekarlığa Veda Partisi (Bvp)

Çalışma kapsamında bekarlığa veda partisi başlığı altında toplanan toplam 75 tweette ağırlıklı olarak bekarlığa veda partisi (BVP) ana temadır. Hesap sahiplerinin bazıları isim-soyisim, sadece isim veya sadece soyisim kullanırken bazıları takma isimler ve adlar kullanmışlar, isimlerinin yanına TC, bayrak sembolü, su tabancası gibi semboller eklemişlerdir. Tweetlerin çoğunda yazım kurallarına dikkat edilmemiş, noktalama işaretleri, cümleye büyük harfle başlama, İngilizce klavye kullanımından oluşan yazım hataları yapılmıştır.

Gazetelerin jet kazası haberini “Bekarlığa veda partisi için gitmişler”; “Bekarlığa veda partisi fantazisi acı sonla bitti” ya da “Bekarlığa veda partisi dönüşü facia!” başlıklarıyla vermeleri ve haber görseli olarak Mina Başaran ve arkadaşlarının Dubai'deki bornozlu fotoğraflarını kullanmaları, haberin kullanıcılar tarafından bekarlığa veda partisi odaklı yorumlanmasına neden olduğu görülmektedir.

Kullanıcılar, tweetlerde genel olarak otoriter bir seslenme tarzıyla kazada ölenleri yargılamış, azarlamış, eleştirmiş, suçlamış ve alay etmiştir.

Tweetlerde ağırlıklı olarak kadınların bekarlığa veda partisi yapmasıyla ilgili olarak bugüne kadar toplumda yaşanmış olaylar örneğinde şekillenen zihinsel şemalar

üzerinden tartışmanın alevlendiği görülmektedir. Yaşanan olayla ilgili bekarlığa veda partisi ve kadın olmayla bağlantılı olarak neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

Tweetlerde haberle ilgili yapılan yorumlarda bazı erkek kullanıcılar, kadınların bekarlığa veda partisinin nasıl bir şey olduğunu sorgularken, bazıları da bu partileri seks partisi olarak nitelendirmiş, bu tür partilere katılanları çok ağır küfürlü ifadelerle yargılamış; bu tür partilerdeki gelin adaylarının partideki “zenci” erkeklerden hamile kaldıklarına dair olayları hikâye etmişlerdir.

Geçmişte BVP’nde hamile kalmış bir gelin adayının haber linkini veren tweetlerin yanında tweetinde bu olayın detaylarını vererek bu partilerde bir kadının hamile kalıp p....ni doğurmaya ABD’ye gidip orada çocuğunu terk ettiğini ve jet kazasını kastederek “iyi olmuş O...lara” gibi küfür içeren ağır ifadeler kullananlar da yer almaktadır. Bir başka tweette, BVP denince ilk akla gelenin Y. D’nin yeğenin, zenci striptizciden hamile kalması olayı olduğunu yazmış, başka bir tweette ise aynı olayı detaylarıyla anlatıp Mina Başaran ve arkadaşlarını bu olayla özdeşleştirip “bir de arkalarından rahmet okurlar sıkılmadan” gibi ifadeler kullanılmıştır. Ayrıca “BVP’sinden geliyormuş, mina, s...rim ama gusül abdesti almam diyenlerdenmiydi acaba” gibi özel hayatla ilgili mahremiyet içeren konuların tweetlerde yorumlandığı görülmektedir.

BVP için neden Dubai’ye gidildiğini soran, Dubai’ye gidildiği için üzülmekten vazgeçtiğini belirten tweetlerin yanısıra BAE’nin Türkiye’nin en büyük düşmanı olduğu için oraya asla gidilmemesi gerektiğine vurgu yapan tweetler de bulunmaktadır. Ayrıca ülkedeki Afrin harekatı nedeniyle şehit verilen bir dönemde böyle bir partiye katılmayı doğru bulmayan tweetlerde bu durum, şımarıklık veya saçmalık olarak tanımlanmış, bu nedenle bu kazayla ilgili olarak üzölmeye değecek bir şey olmadığı belirtilmiştir. Örnek tweetlere aşağıda yer verilmiştir:

“Bu parti için ille de Arap Emirlikleri’ne mi gitmek gerekir?”; “Birleşik Arap Emirlikleri ne lan, suyu mu çıktı canım memleketimin”; “BVP’nize tüküreyim... Ne b.. işiniz var Dubai’de” gibi küfürlü ifadelerden sonra sadece ölen mürettabata rahmet dileyen ya da “yazık BVP için verilen can, Allah rahmet eylesin kadın subayımıza”; “bekarlığa veda Türkiye’de olmuyor mu”; “BVP ve Arabistan?”; “BVP ve Dubai?

Sebepten?"; "BVP için Birleşik Arap Emirlikleri üzölmüşüm vazgeçtim"; "Allah'tan rahmet dileyelim de.. Bekarlığa veda için Katar'a gitmiş, bazıları Afrin'e vatan için gider, ölür, bazı babalar çocuğuna ilaç alamaz ölür.." ya da "Afrin'de şehit olan yiğitler varken, mazlumlara savaşlarda ve açlıktan ölüyorken özel jetle BVP dönüşünde uçak kazasında telef olanlara üzölmüyorum"; "insan parası varken BVP'si için BAE'ne mi gider, hatim mi indiricen"; "grup olarak mı bekarlığa veda etmişler"; "şeriat radarına mı denk geldi"; "en güzel ölüm şekli: kaygısız, tasasız, mutlu bir günden sonra..hayata veda olmuş, ölüm bu çok abartmayalım"; "uçan harem, hangi şeyh cezalandırıldı aceba"; "bence bekarlığa son partisi değil dünyaya son partisi olmuş"; "memlekette başka ölenlerde var be nedir bu ? al sana jetli bekarlığa veda partisi"; "Evlilikten bu kadar korkuyorsan evlenme. Evlenince yapamayacakların aklına gelip sorun yaşaaycaksan evlenme. Servet düşmanı falan da değilim".

BVP'sinin ne olduğunu ya da kadın bekarlığa veda partisinin ya da kızların veda partisinin nasıl bir şey olduğunu, nasıl bir eğlence şekli olduğunu, veda ederken neler yapıldığını soran, bilen varsa izah etmesini belirten tweetler de yer almaktadır. Aynı soruyu Diyanet ya da ilahiyat hocalarına soran "diploması olmayan hocalar sussun" diyen bir tweetin yanı sıra ölenlere rahmet diledikten sonra "bizim kültürde var mı" diye soran bir tweette yer almaktadır. Ölüm için BVP'sinin "berbat bir vesile, aşırı dandik" olduğunu ifade eden bir sonraki tweetinde ise "Mina Towers bununmuş... insan yine de hak yemiceksin işte deyiveriyor" gibi yargı içeren yorumlar yapan tweetlere de rastlanmıştır.

BVP'sine büyük bir kararlılıkla gerçekten de veda ettiklerini argo sözlerle ve alkış emojisiyle ifade eden, "BVP böyle olur aga"; " bekarlığa veda partisi dediğin böyle oluyor demek ki", "BVP tehlikelidir"; "Hayal araştırıyoruz...Dubai'de bekarlığa veda çok çekici.." gibi ifadeler içeren tweetler, "Yazık olmuş bembeyaz türk kızları :(Allah hepimize özel uçağımızda ölmeyi nasip etsin" gibi yorumlar yapılmıştır. Kimisinin eğlenirken kimisinin işini yaparken öldüğünü, merhumun Amerikan dizilerinden iyi eğitim aldığını vurgulayan ya da "Çook mütevazi idi..ABD kızları gibi bornozla veda partisine özel jet ile gidiyordu. Otobüs yanmış 13 ölü var kimseden ses yok. Tek fark paraları mı?" gibi tweetler, ya da "Batı taklitçiliğinin son

örneği” olduğunu ya da “Batı özentisi” olduğunu ve “iyi şeyler yerine boş saçma sapan âdetler”in alındığı yorumları yapan tweetler atılmıştır.

4.2.1.1.2. İkinci Tema: 'Zengin – Fakir'

Zengin-fakir teması kapsamında 53 tweet toplanmıştır. Tweetlerde genel olarak otoriter bir seslenme tarzıyla zengin fakir tartışması çerçevesinde ilerleyen olayın faillerinin yargılandığı, azarlandığı, eleştirildiği, suçlandığı ve alay edildiği görülmektedir. Bu bağlamda zengin-fakir tartışmasında güçlü olanla güçsüz olan arasında olumsuz anlamda uç noktalarda ilerleyen bir etkileşim söz konusudur. Tweetlerde etkileşim, zenginin fakiri ezdiği, hakkını yediği, fakirin sırtından geçindiği, zenginlerin ölümlerinin bile zengin olduğu, fakirlerin ölüm ya da şehit olan evlatlarının haberlerinin medyada zenginler kadar yer almaması gibi eşitsizliklerin merkezde olduğu tartışmalar görülmektedir. “Duyar kasma”, “Oha” gibi argo kelimeler, günlük konuşma dili, soyup soğana çevirmek gibi deyimler, küfür, alay, olumsuzluk içeren sert ifadeler kullanılmıştır. Tweetlerde çoğunlukla zenginlerin nasıl zengin olduklarına dair halk arasında kalıplaşmış zihinsel şemalar kullanılmıştır.

Gazeteci İsmail Saymaz’ın jet kazası olayıyla ilgili tweetinin altına kendisini onaylayan ve onaylamayan olmak üzere 267 yorum yapılmıştır.

“Uçak kazası hadisesinde gördük ki, zenginlik nefreti ve yaşam tarzı düşmanlığı birleştiğinde, kuru ve keskin bir vicdansızlık türüyor. İnsanlıktan düşmüşlük böyle bir şey sanırım. Hayatını kaybedenlerin tümüne rahmet, ailelerine sabır diliyorum.”

Olumsuz yorumlardan biri Başaran Holding bünyesinde iş cinayetlerinin yaşandığını, bunların haberinin yapılmadığını, mağdurlara haklarının ödenmediğini, bunların eksiksiz yapılmasını da Holding sahiplerinin engellediğini iddia etmiştir. Buna benzer diğer tweetler: “Valla hiç üzülesim yok bizim sırtımızdan lüks hayat yaşayan burjuva çocukları bunlar. O jet yakıtına vergi vermiyor ama ben maaşımdan vergi veriyorum”; “Ulan zenginlik”; “Millet açından ölüyor, parası olan rayından..”; “Ortadoğuda açlık sefalet kan gözyaşı varken, BVP yap Dubai’de için s..ın Bu bir

varsayım tabi ki., mazlumların ahı indirir şahı. ne oldum demiyeceksin ne OLACAĞIZ de”; “Başaran Holding sahiplerinin yıllık zekatı bir vilayetin yoksullarına derman olurdu.Ama onlar özel uçakla uzak memlekette eğlenmeyi seçtiler”; “Bu zenginlerin ulkeyede hayri yok parayı hep dışarda yiyorlar”; “Başaran holding soyup sogana cevирince kanin donmuyo ama? Lux haramzade jet dusunce kanin donuyor.”; “Milletten hamuduyla vergi alıyorlar, bnlardan vergi alan dahi yok. Olsa jetlerde dolaşabilirler mi?”

Bu tweetlerde Başaran Holding’in vergi ödemediği, zekat vermediği, devleti soyup soğana çevirdiği, bünyesinde iş cinayetleri yaşandığı, mağdurların olduğu, haklarının ödenmediği, jetlerinin yakıtına vergi vermedikleri ve vatandaşın maaşından verdiği vergiyle ödedikleri, ölenlerin vatandaşın sırtından lüks hayat yaşayan burjuva çocukları oldukları, zekat vereceklerine özel uçakla uzak memlekette eğlenmeyi seçtikleri gibi yargılarda bulunan tweetler atılmıştır. “Lux haramzade jet”, “burjuva çocukları” gibi yakıştırmalar, “mazlumların ahı indirir şahı”; “ne oldum demiyeceksin ne OLACAĞIZ de” gibi deyimler kullanılmıştır.

Bir başka kullanıcı, jet kazasında ölen Mina Başaran’ı kast ederek “Başaranların sıpası” tabirini kullanmış, ölüm olayını ise “nalları dikmek” deyiimiyle ifade etmiştir: “Başaranların sıpası bekarlığa veda partisi verdiği dubaiden özel uçağı ile dönerken Nalları dikmiş”.

4.2.1.1.3. Üçüncü Tema: Adalet, Din Ve Ahlak

Üçüncü tema altında adalet, din ve ahlak merkezli tweetler toplanmıştır. Bu tema altında toplam 44 tweet yer almaktadır. Hesap sahiplerinin bazıları isim-soy isim, sadece isim veya sadece soy isim kullanırken bazıları takma isimler ve adlar kullanmışlardır. Bazı kullanıcılar, isimlerinin yanına Türk bayrağı sembolü eklemiştir. Sıklıkla yazım hatalarına rastlanmaktadır.

Adalet kavramını merkeze alarak üretilen tweetlerde, neden-sonuç ilişkisi kurularak bekarlığa veda partisi dönüşü söz konusu kazanın yaşanması “Allah’ın adaleti”, “ilahi adalet”, “ibret verici” bir olay olarak yorumlanmıştır. Bu tema altında

toplanan tweetlerde de yargılama, hüküm verme ve suçlamalar yapılmış ve ibret alınması gereken bir olay olarak değerlendirilmiştir.

Kazanın facia olarak haberlerde ifade edilmesine bir kullanıcı “Facia mı ?Şımarıklık ve sonradan görmeliğin sonu mu??” yorumunu yapmıştır. Vuku bulan jet kazasını facia olarak değil, kazada ölenlerin sonradan görme zengin ve şımarık olmalarının sonucu olarak nitelemiştir.

Bir başka tweette, “Yaşamda tek adil ayrıntı ölümdür” sözüyle olay yorumlanmıştır. Jet kazası olayının bu sözlerle yorumlanması yaşamda adil olan bir şey olmadığı sadece ölüm olayında zengin fakir ayırt etmediği ifade edilmiştir. Alt metninde ise zenginlik içinde lüks hayat yaşayanlarla yoksulluk içinde yaşayanların var olduğu ve bunun adaletsiz olduğu ima edilmiştir.

“Mazlumun ahınımı almış bu kızlar” ifadeleriyle böylesine bir ölüm olayının ancak mazlumun ahını alanların başına gelebileceği ima edilmiştir. Ölenlere “kızlar” sözcüğüyle hitap edilmiştir. Söz konusu kazada ölen kadınların hepsi 18 yaşını geçmiş kadınlardır. TDK’ya göre “on sekiz yaşını doldurmuş her dişi birey kadındır” (TDK, 2021); fakat tweetlerde bu tür küçültme ve fazla samimi ifadeler de kullanılmıştır.

“Kulun hesabı ayrı, Allah’ın hesabı ayrı. Bekarlığa veda ettiğini zannederken, hayata veda ediverirsin. İbret...” tweetinde, kulun bekarlığa veda etme hesabı yaparken Allah’ın hesabının da olduğu ve kulu ansızın yakaladığı ima edilmiş ve bunun ibretlik bir durum olarak değerlendirilmiştir. “Edivermek” kelimesi burada hesapta olmayan kötü bir olayın insanın başına gelebileceğini ifade etmektedir. İbret sözcüğü, “kötü bir olaydan alınması gereken ders, uyarıcı sonuç” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Olay bir kaza sonucu ölümle sonuçlanmıştır; fakat bekarlığa veda partisi dönüşü olduğu için bu tweette de kaza olayı değil bekarlığa veda etme durumu ibretlik durum olarak görülmektedir.

“BAE yönetimi Türkiye aleyhinde tavırlar alırken, bizim ssyete bu ülkeye eğlenmeye gidiyor. Allahın adaleti.” Bu tweette ise yine bir neden-sonuç ilişkisi kurulmuş, ölenler “sosyete” sözcüğü ile tanımlanmış ve Türkiye aleyhinde olan

BAE’ne eğlenmeye gidilmesi büyük bir günah olarak değerlendirilmiş ve Allah’ın kazada ölenlerin canını alarak cezalandırdığı, bunun Allah’ın adaleti olduğu öne sürülmüştür.

“ALLAHın adaleti desek daha dogru olur. Parayı ihtiyaci olan yerlere değil de orra bura savurduklari için Allah hesabı erken almış derim ben buna. İlahi adalet derim. Hic uzulmedim ama hiç. Bana vicdansız diyen kac tane sokak hayvani tedavi ettirdi acaba.?” diye yazılan başka bir tweette, olayın faillerinin müsrif oldukları için kazanın erken bir ilahi cezalandırma olduğu, Allah’ın böylece onlardan hesap sorarak adaletini tecelli ettirdiği ifade edilmiştir. Kazada ölenler özel jetle Dubai’ye BVP’ne gidilmesinden dolayı müsrif olarak nitelenmiştir. Hemen ardından savunmaya geçmiş, bu sözlerini vicdansızlık olarak yorumlayanlara kendisinin sokak hayvanlarını tedavi ettirecek kadar vicdanlı biri olduğunu öne sürmüştür. Benzer bir tweette: “Bu gereksiz lux masrafları düşündükleri kadar yanlarında asgari ücretle gecinmeye calisanlari da dusundulermiydi acaba.Hic umurumda bile degil bunlarin ölduyu.Biz sokak hayvanlarını tedavi ettirecegz diye 5 tı 5 tı para topluyoruz.Bunlar nerelere harciyor.hic uzulmedim” şeklinde yorum yapılmış holding bünyesinde düşük ücretle çalışanları düşünmedikleri ve böyle lüks harcamalarda bulundukları için söz konusu kazaya üzölmeye değmeyeceğı yorumunda bulunmuştur.

“Garibanın çocuğunu şehitlikle kandırıp ölüme gönderirler durup dururken zenginin çocuğı ölkede yer yokmuş gibi yurtdışında bekarlığa veda partisinde keyif yapıyor Allâhında bir hesabı var elbette” tweetini atan kullanıcı, zengin fakir ayrımı üzerinden bir karşılaştırma yapmıştır. Gariban olarak nitelendirdiğı fakirin çocuğunun şehitlik söylemiyle savaşa gönderilerek kandırıldığını, zenginin çocuğunun ise yurtdışında BVP’de keyif yapıyor olduğunu belirterek söz konusu kaza olayıyla Allah tarafından bu durumun hesabının sorulduğu ima edilmiştir. Burada savaşa (Afrin hareketına) gönderen ve şehitlik söylemiyle kandıran olarak devlete atıfta bulunulmuş; garibanın çocuğı olarak harekate katılan askerler ve zenginin çocuğı olarak Mina Başaran bir birey olarak ele alınmamıştır. Onlar zengin ve fakir çocukları olarak nitelenmiştir.

Benzer bir tweette “Yetim hakkı ile ihale alıp özel uçaklarda dolayanların sonu taktiri ilahi basaran holding nasilsij”, Başaran Holding’in yetim hakkı yiyerek ihale aldıkları ve böylece zenginleştikleri ima edilmiştir. Söz konusu kazanın ise yedikleri yetim hakkının bedeli olduğu, yetimlerin intikamının ilahi kararlarla alındığı yorumu yapılmıştır. Sonunda ise Başaran Holding’e nasilsin diye alaycı bir ifadeyle yaptıkları haksızlığın bedelini ödemenin nasıl bir şey olduğu alaycı bir tonla sorulmuştur.

“Sırf zengin diye 3 gündür her yerde manşet olan jet kazası nedeniyle ölen kişiler doğuda günlerce aylarca vatanı uğruna savaşan gencecik adamlar şehit olurken daha fazla önemsenip konuşuluyorsa kimse adaletten bahsetmesin.”, tweetinde jet kazası haberinin uzun süre gündemde kalmasının sebebi ölenlerin zengin olmalarına bağlanmış, vatan için şehit olanlardan daha fazla önemsendikleri yargısında bulunulmuş ve bunun adaletten uzak olduğu vurgulanmıştır. Haberlerde güçlü ile güçsüz arasındaki eşitsizliğe dikkat çekilmiş, eğlenmeye gidip ölenlerle savaşmaya gidip ölenler arasında kıyaslama yapılarak, zenginlere medyanın daha çok değer verdiği öne sürülerek eleştirilmiştir.

Din ve ahlak teması altında toplanan tweetlerde israfla ve ahlakla ilgili dini içerikli sözler, ayetler, deyimler dayanak olarak kullanılmıştır.

“İsraf haramdır” sözüyle kazada ölenlerin israf ettikleri ve bunun haram olduğu; “Allah işini bilir ahlaksızlığın bedeli” sözüyle kazada ölenlerin BVP’ne gittikleri ve orada ahlaksızlık yaptıkları iddia edilmiş ve bunun bedelini de ölümle ödedikleri dolaylı olarak ifade edilmiştir. “Cenabet uçağa binilmez hepten veda edersin..” tweetinde de partiye katılanların cenabet (gusül abdestsiz) oldukları ve bu nedenle öldükleri öne sürülmüştür.

Bir başka tweette, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan aileler varken birilerinin böyle bir partiye gitmesi Allah’ın cezalandırmasına neden olacak bir durum olarak yorumlanmış ve başkalarına ibret olsun diye bu tür kazaların olduğu öne sürülmüş ve yetim hakkı yiyenlerin ve Suriyelileri Türkiye’ye getirenlerin de cezalandırılması duasında bulunulmuştur. (“Ne garip ülke bir yanda su faturası ödeyemeyen aileler bir yanda bilmem ne eğlence partisi ee allah hepsini yok edecek değil ya ibretlik için böyle

kazalar olacak darısı yetim hakkı yiyenlere ve suriyelileri ÷lkemize getirenlere inşallah”).

Bir başka tweette soru formatında Doğu Gutada kimyasal silahlarla ölenler ve katliama uğrayan Arakanlılar varken Allah’ın “pampışlerle” bekarlığa veda partisine gidenlere rahmet etmeyeceği hükmü verilmiştir (“Allah c. c. Doğu Gutada kimyasal bombalarla ölenleremi , katliama uğrayan Arakanlılarımı ,Dubaiden pampışlerle Bekarlığa veda dan dönenleremi RAHMET eder.”).

“Allah taksiratını bağışlasın .. ‘Rabbimiz elimizde ki imkanlar dolayısıyla azgınlaşmayı ve haddi aşmayı yasak eder düşünüp tatalım diye de öğüt verir ...’ ”; “Rabbim para verip azdıranlardan eyleme...” söz konusu iki tweette de Mina Başaran ve arkadaşları, Allah’ın para verdiği için azan kulları olarak değerlendirilmiş, kaza olayı bir çeşit helak edilme olarak yorumlanmıştır. İlk tweette “Allah taksiratını bağışlasın” ifadesiyle ölenler için Allah’tan af dilenmiş; sonrasında Kur’an’dan bir ayet gibi görünen ve tırnak içinde alıntı olduğu belirtilen sözle ölenlerin ellerindeki imkanlar dolayısıyla azdıkları ve haddi aştıkları ima edilmiştir.

@TwiterSonDakika hesabından atılan “Düşen uçakta hayatını kaybeden Mina Başaran bekarlığa veda partisinden dönüyordu” tweetine yanıt olarak yazılmış bir tweette: “Hayır olsun beee..” yorumu yapılmış, “beee” sözcüğüyle tweete alaycı bir ifade katılmıştır. Arapça kökenli ve daha çok Müslümanların kullandığı bir kelime olarak “Hayır” sözcüğü burada sıfat olarak “iyi, yararlı, faydalı” anlamlarında kullanılmış ve elim bir kaza haberi sadece bu sözlerle ve sonuna eklenen “beee” sözcüğüyle alaycı umursamaz bir şekilde yorumlanmıştır.

“Basaran holding’in ve Basaran ailesinin basi sagolsun, allah rahmet eylesin. Fakat bu savas ve sehit haberlerinin geldiği bir ortamda hristiyan adetin bir yansimasi olan “After Party” icin taa Dubai(!)’ye gitmek nasıl bir hayatın ve yaşamın yansimasidir...” tweetin de öncelikle Başaran Holding ve Başaran ailesine baş sağlığı ve Allah’tan rahmet dilenmiş, diğer vefat edenlerden bahsedilmemiştir. Ardından “fakat” bağlacıyla şerh düş÷lmüş, o sırada Türkiye’nin gündeminde olan Afrin

harekatı nedeniyle şehit haberlerinin geldiği bir dönemde böyle bir parti yapılması eleştirilmiştir. Bekarlığa veda partisini İngilizce “After Party” sözcüğüyle tabir etmiş, bu partiyi Hristiyan adeti olarak nitelemiş ve bu durumun ölenlerin yaşam tarzını yansıttığı yorumu yapılmıştır. After party, parti sonrası parti ya da asıl davetten sonraki parti anlamına gelmekte ve daha çok düğün gibi organizasyonlardan sonra daha küçük bir grupta eğlenmek için düzenlenen partiler için kullanılmaktadır. Bvp ise düğün öncesi gerçekleştirilen bir partidir. Dolayısıyla burada yanlış bir kullanım söz konusudur. Tweette geçen “taa Dubai(!)” ifadesinde “taa” sözcüğü böyle bir parti için bu kadar uzak bir yere gidilmesinin gereksiz olduğunu belirtmek için kullanılmıştır. Dubai’den sonra parantez içinde ünlem kullanılması ise Dubai’ye neden gidildiğinin anlaşılır olmaması ya da anlamsız bulunması olarak yorumlanabilir.

“Başaran holding’in uçağı BAE’ye ‘bekarlığa veda’ partisine gitmiş (!?) Dönüşte İranda düşmüş..Gerisini siz düşünün hangi noktadayız..Allah affetsin!”, BVP’ne gitmek Allah’ın hoşuna gitmeyecek affedilmesi gereken bir günah olarak nitelenmiş, ilk cümle sonundaki ünlem ve soru işareti ile bu durumun anlaşılır bir şey olmadığı ima edilmiştir. “Gerisini siz düşünün hangi noktadayız..Allah affetsin!” Allah’ın onları affetmesi için dua edilmiş ve affedilecek eylemler işlendiği vurgulanmış, bu olay örneğinde daha neler neler yapıldığı ve biz kipinde kendini ve yaşadığı toplumun hangi noktada olduğunu sorgulanmıştır.

“Ettiniz mi bekarlığa veda... Parayı nerde harcayacaklarını şaşır mışlar! Kim ne derse desin Allah böyle şımarıklığı hoş görmez.”: söz konusu tweette “Ettiniz mi bekarlığa veda” ifadesiyle kazada ölenlere azarlar bir tarzda hitap edilmiş, bvp için Dubai’ye gitmek şımarıklık olarak değerlendirilmiş, parayı nerede harcayacaklarını şaşırdıkları yorumunda bulunularak Allah’ın bu durumu hoş görmediği iddia edilmiştir.

“Özlem hanım çok haklı, her gün şehitler gelirken birileri özel uçakla dubai ye bekarlığa veda partisi düzenliyor, en iyisini yaratıcı bilir ve uygular !”, Yaratıcının şehit verilen bir dönemde özel uçakla Dubai’ye BVP’ne gidenlere söz konusu kazayla

ceza uyguladığı iddia edilmiştir. Kazada ölenler kızgınlık bildiren “birileri” sözcüğüyle ifade edilmiştir.

“Kalkip dünyanın öbür ucuna eğlenmeye gidiyorsun yazık deyilmi birtaraf acılıktan ölüyor öbür taraf altın varankli musluklari olan saraylarda yaşıyor bu savurtganlık haram deyilmiydi yine yazık allah rahmet etsin”. Bu tweette de din vurgusu söz konusudur. Memlekette açlıktan ölen insanlar varken uzak bir yere eğlenmeye gidilmesi eleştirilmiştir. Bunu yaparken “..gidiyorsun” denilerek Mina Başaran’a “sen” şahıs zamiriyle hitap etmiş, ve “yazık değil mi” ifadesiyle azarlamıştır. Ülkede bir kesim insanın açlıktan ölürken, bir kesim insanın da böyle lüks partiler yapması ve altın varanklı musluklu saraylarda yaşaması (burada da başkanlık sarayına atıf yapılarak hükümet) eleştirilmiştir. Bunların “savurganlık”, “haram” olduğu vurgulanmıştır. Üstten otoriter bir seslenme tarzı kullanılmıştır.

“Dün akşam haberlerde duyduğum haber eğer doğruysa, İranda düşen uçak: kadın, ya da kadın müsveddeleri BAE den ,bekarlığa veda partisinden geliyorlarmış. Yuh olsun .Su testisi su yolunda kırılır. Allahın parmağı var da gözüne mi sokacak.?!”. Bu tweette kullanıcı, henüz doğruluğundan emin olmadığı bir haberden bahsederek doğruymuş gibi yorum yapmıştır. Olayda ölenleri “kadın müsveddeleri” sözcüğüyle aşağılamıştır. Devamında “Yuh olsun” diyerek “Su testisi su yolunda kırılır” deyiimiyle onların kötü yolda oldukları ve o yolda öldükleri ve bu ölümün Allah tarafından bir çeşit cezalandırma olduğunu ima etmiştir.

“Dubai ye bekarlığa veda partisi yapmaya giden değil Asımın nesli bizim gençliğimiz #MehmetAkifErsay”. Asım’ın nesli ifadesiyle Mehmet Akif Ersoy’un bir şiirine göndermede bulunmuş, bizim gençliğimiz Asımın nesli ifadesiyle Dubai’ye bvp yapmaya gidenlerin böyle olmadığı vurgulanarak kazada ölen Başaran ve arkadaşlarını dışlamıştır.

“Pilotlara Allah rahmet ve merhametiyle muamele etsin Azrail de 8 ini bir araya getirmek için baya uğraşmış maşaallah”. Söz konusu tweette ise, pilotlarla Başaran ve arkadaşları arasında ayırım yapılmış, pilotlara Allah’tan rahmet dilenirken

diğerlerine dilenmemiş ve Azrail'in sekizini bir araya getirmesi için baya uğraştığı yorumu yapılarak sonunda maşallah yazılarak alaycı bir ifade tarzı oluşturulmuştur.

“Hak yolundami öldüler, iyibir is yaparkenmi. Bekarliga veda etmis sonrada hayata..”. Tweeti yazan kendi dini bakış açısıyla olayı yorumlamış, kazada ölenlerin Hak yani Allah yolunda ya da iyi bir iş yaparken ölmedikleri dolayısıyla kötü bir iş yaparken öldüklerini ima etmiştir.

Bir başka tweette “Dünyada ebedi yaşayacağını zannedenler bir gün Allah’a hesap vereceklerine asla inamayanlardır!!” cümlesiyle kaza haberi dini bir bakış açısıyla yorumlanmış ve kazada ölenlerin dünyada sonsuza kadar yaşayacak gibi yaşadıklarını, hesap vereceklerine asla inanmadıklarını ima etmiştir.

Ahlak

Tweetlerde öne çıkan bir diğer tema ise ahlaktır. Jet kazasıyla ilgili verilen haberlerde bekarlığa veda partisi için Dubai’ye gidildiği bilgisinin verilmesi, atılan tweetlerde ahlak vurgusunun öne çıkmasına sebep olmuştur. Kaza haberi, yolculuğun gidiş amacına göre yorumlanmıştır. Bazı kullanıcıların BVP hakkında sahip olduğu olumsuz görüşler, olayı ahlaksız olarak yorumlamalarına yol açmıştır. BVP yapan kadınlar yargılanmış ve ahlaksız davranış sergiledikleri yargısında bulunulmuş, atılan çeşitli tweetlerde ahlaksız, edepsiz, vahim ve insanlık dışı bir durum olarak nitelenmiştir.

Bir kullanıcı, “Yedi hatunla iranda bekarliga veda partisinden donen ozel jetimiz iranda dusmus Cenabi rabialemim rahmet eylesin Azziz musluman kardeslerime ahlak versin” tweetiyle jet kazasında ölen kadınlar için rahmet dilemiş, olayı anlatırken Başaran ve arkadaşlarına laubali bir hava katan “yedi hatun” ifadesini kullanmış, Allah’tan “aziz müslüman kardeşlerime ahlak versin” duasında bulunarak Başaran ve arkadaşlarının ahlaksız olduklarını ima etmiştir.

Başka bir kullanıcının, “Başaran holding’in başarılı bayanları bekarlığa metresliğe değil Hayata veda partisi için umre dönüşü Yaş amlarını kaybettiler başaran

aile lerine başarılar dileriz” tweeti baştan sona alay içermektedir. “Başaran Holding’in ismine atıfla “başarılı bayanları” ifadesi kullanılmıştır. “Metresliğe değil de bekarlığa veda partisi için gittikleri” ifadesiyle ahlaksızlık vurgusu yapılarak hakaret edilmiştir. “Umre dönüşü” ifadesiyle Dubai’ye gitmeleri Arabistan’a umre için gidenlere benzetilmiştir. “Başaran ailelerine başarılar dileriz” diyerek rahmet dilemek yerine Başaran Holding’in ismiyle olay anlatılarak alay edilmiştir. Başka bir tweette, bekarlığa veda partisi dönüşü jetin düşmesi ahlâki olarak nerelere düştüğümüzün özeti olarak yorumlanmış, gidilen partinin mahiyeti ahlaksız olarak değerlendirilmiştir.

Bunların yanı sıra kaza olayıyla ilgili @sevdaturkusev hesabından atılan ve yapılan olumsuz yorumları eleştiren insanlığın öldüğünü ifade eden bir tweete verilen cevaplarda da ahlak vurgusu öne çıkmaktadır:

“Düşen özel jette 11 gencecik can gitmiş.Bazı yorumlara bakıyorum da”ayıp be”herkes varlığına göre yaşar.Nereden geliyorlarsa geliyorlar kime ne! 11 can gitmiş 11 eve ateş düşmüş. Mina’nın gelinliği tabut örtüsü olmuş. Saçma yorumları bırakın, insanlığınız ölüyor farkında mısınız!”

tweetine cevap olarak verilen tweetlerden biri: “@sevdaturkusev adlı kişiye yanıt olarak “İnsanlık ölüyor evet.evlenecek birinin bekarlığa veda partisi gibi bir edepsizlik yapması heleki bunu musluman kimliğiyle yapması çok vahim ve insanlık dışı bir durumdur.bu sadece benim yorumum onların ahiretteki akibiyetini ise sadece Allah bilir.” tweeti atılmıştır. Kaza olayıyla ilgili olumsuz yorumlarda bulunan kullanıcıların eleştirilmesi üzerine atılan bu tweette, Müslüman kimliğine sahip insanların bekarlığa veda partisi yapması “edepsizlik”, “insanlık dışı” ve “çok vahim” olarak değerlendirilmiştir. Bu konuda cevap olarak atılmış benzer iki tweet aşağıda yer almaktadır:

“@sevdaturkusev adlı kişiye yanıt olarak Sevda hanım sizde nasıl yaşarsan öyle ölürsün gerçeğini görmezden gelmeyin , günahlarımıza karşı tövbe edebilmekte bir nimettir”; “@sevdaturkusev adlı kişiye yanıt olarak Nasıl yaşarsan öyle ölürsün.Hadisle sabittir”.

Yukarıdaki tweetlerde “Nasıl yaşarsan öyle ölürsün” sözü Hz. Muhammed’e isnâd edilmektedir; fakat kaynaklarda güzel söz mü (kelâm-ı kibar), hadis mi olduğu tartışmalıdır. Söz konusu tweetlerde bu söze dayanılarak BVP yapılması günah olarak değerlendirilmiş, kazada ölenlerin bu günah üzere öldükleri öne sürülmüştür.

Bir başka tweette “@sevdaturkusev adlı kişiye yanıt olarak Paranın acı da getirdiğini unutmamak gerekiyor bu olay insanlara bir ders niteliğinde kader ve ders sevda hanım” paranın acı da getirdiği genellemesi yapılarak bu durumun insanlara bir ders niteliğinde ve kader olduğu öne sürülmüştür. Halk arasında paranın mutluluk getirmediği inanç kalıbı ya da zihinsel modeline dayanılarak olay yorumlanmış ve bu durumun ibretlik olduğu vurgulanmıştır. Aynı konuyla ilgili erkek ismi kullanan bir kullanıcının artarda attığı dört tweet şöyledir:

“@sevdaturkusev adlı kişiye yanıt olarak Neden bu ülkenin mütedeyyin insanları sürekli olarak birilerine, saygı duymak, empati yapmak ve hoş görmek zorunda?”; “@jankom34 ve @sevdaturkusev adlı kullanıcılara yanıt olarak Birde ölünün ardından konuşulmaz diye bir şey çıktı! Ebu leheb'e ellerin kırılın demiyormuyuz hergün. Ebu cehil'e beddua etmiyormuyuz 5 vakit. Onlar ölmedimi?”; @jankom34 ve @sevdaturkusev adlı kullanıcılara yanıt olarak İyiler hayırla, kötüler lanet ile, vicdansızlar da gereği üzere anılırlar. Zengin, fakir, ocu bucu farketmez.”; “@jankom34 ve @sevdaturkusev adlı kullanıcılara yanıt olarak Her türlü olayda sesimizi kısıp oturmamak zoeunluluğumuzmu var?”.

Söz konusu tweetlerde “Her türlü olayda sesimizi kısıp oturmamak zorunluluğumuzmu var?” sorusu sorularak, söz konusu olay üzerine olumsuz yorum yapma hakkının olduğu ifade edilmiştir. “Mütedeyyin” olarak nitelediği kendisi ve ait olduğu grubun insanların kendileri gibi olmayan insanlara saygı duyma, hoş görme zorunluluğunun olmadığını belirtmiş, kendilerine böyle bir tutumun dayatıldığı imâ edilmiştir. Ayrıca “Birde ölünün ardından konuşulmaz diye bir şey çıktı!” ifadesiyle, yine dini bir otoriteye başvurularak Kur’an’dan getirilen bir sure örneğiyle bunun yanlış olduğu öne sürülmüştür; fakat burada Ebu Leheb’in Müslüman olmadığı,

Müslümanlara çokça zulmettiği göz ardı edilmiş, müslümanların ölümlerinin arkasından konuşmaması gerektiği hadisleri yanlış yorumlanmıştır (bkz. Ebu Davud, Sünen, Edeb, 49, IV /275; (Tirmizi, Sünen, Cenaiz, 33, II/215; Ebu Davud, Sünen, Edeb, 49, IV /275) Bu minvalde yazılmış bir başka tweette: “İyiler hayırla, kötüler lanet ile, vicdansızlar da gereği üzere anılırlar. Zengin, fakir, ocu bucu farketmez.” ifadeleri kullanılmış; Mina Başaran ve arkadaşları kötüler olarak nitelenmiştir.

Bir başka tweette ise Holding jeti ile BVP’ne gidilmesi ticari ahlak açısından yorumlanmıştır: “11 genç kadının zamansız ölümü çok üzücü gerçekten. Holding jeti ile gidilen bekarlığa veda partisi ise ticari ahlak açısından şimdilik kimsenin aklına gelmeyen bir dev detay.”.

4.2.1.1.4. Dördüncü Tema: Şehit, İrkçılık Ve Siyaset

Hesap sahiplerinin bazıları isim-soy isim, sadece isim veya sadece soy isim kullanırken bazıları takma isimler ve adlar kullanmışlar, isimlerinin yanına Türk bayrağı, TC ve hilal sembolleri ekleyen hesaplar bulunmaktadır. Bu tema altında şehit, ırkçılık ve siyaset temalarını içeren toplam 40 tweet toplanmıştır.

Siyaset

Mina Başaran’ın jet kazası geçirmesi haberine bir kullanıcı sadece “gezici idi” yorumu yapmış ve tweete Mina Başaran’ın twitter hesabından “Nur icinde yat Berkin Elvan #berkinelvan #BerkinElvanÖlümsüzdür” görsellerini eklemiştir. Gezici tabiri 2013’te İstanbul Taksim’de Gezi Parkı olaylarını katılan ya da destekleyenleri nitelemektedir. Aynı konuyla ilgili atılan bir başka tweette “Gezici mine” tabiri kullanılmış, ve bu nedenle Allah’tan rahmet dilemeyeceğini belirtmiştir “Gezici mine basaran...ALLAH rahmetetsin demicem...” Söz konusu tweetlerde Mina Başaran gezici olmasıyla eleştirilirken, bazı tweetlerde de Başaran Holding, iktidara yakın bir Holding olduğu için eleştirilmiştir. Bu tür tweet atanlar için ölen bir insanın siyasi görüşünün rahmet dilemek ya da dilememek için bir kriter olduğu görülmektedir.

“Başaran holding iktidara yakın bir holding.iktidar vatan millet derken bunlar bekarlığa veda partisi için özel jetle kaza yaiyorlar.vatan bunların pazarı zaten..”. Bu tweette, iktidara yakın olduğu vurgulanmış, iktidar vatan millet derken bunların diye

nitelediği Mina B. ve arkadaşlarının BVP için özel jetle kaza yapmaları sanki kendi ihtiyarlarındaymış gibi eleştirilmiştir. Ayrıca “vatan bunların pazarı zaten” ifadesiyle iktidarın Holdingle işbirliği içinde olduğu imâ edilmiştir.

Bir başka tweette, düşen jet için “babalarının oyuncacı ile çakılmışlar” ifadesi kullanılarak olay anlatılmış, darısının iktidar partisinin başkanının oğlunun ve çocuklarının başına olması küfürle ifadeyle dilenmiştir: “Cepleri delikler Afrinde, bu gençlerde özel uçakla bekarlığa veda partisi için babalarının oyuncacı ile çakılmışlar.ne desek bilemedim.Darısı b. ile diğer p...lerinin başına.”.

Bir başka tweette düşen jetin incelenmesi için Genelkurmay’ın uçak tahsis etmesine tepki gösterilmiş, bu durum vatandaşa, halkın ödediği vergiye ihanet olarak değerlendirilmiş, bu paranın haram olduğu belirtilmiştir: “İran’da düşen özel jetin incelenmesi için Genelkurmay’ın uçak tahsis etmesi vatandaşa,halkın ödediği helal kazanca ihanettir.. Başaran Holding’in başka harcayarak parası mı kalmadı..? Haram olsun.”.

Bir başka tweette, TARKİM’in sahibi Faruk Bayındır’ı yurtdışına kaçırانların Başaranlar olduğu iddia edilmiştir: “Şehit Muhsin Yazıcıoğlu nun Düşürüldüğü Helikopterin Ait Olduğu Tarkim'in Sahibi Faruk Bayındır FETÖ'den Yakalanmak Üzereyken Başaran'lar Kendi Özel Uçağıyla Yurtdışına Kaçırması.”.

Bir başka tweette Birleşik Arap Emirlikleri’nin İsrail’in askeri olduğu ve üstüne böyle bir zamanda (Afrin harekatinin yapıldığı bir dönemde) bekarlığa veda partisi için oraya gidilmesi eleştirilmiştir: “Birleşik Arap Emirlikleri israil’in askeridir.. Böyle bir zamanda oraya bekarlığa veda partisine gitmek ne demek #iran”. Ölümlü bir kaza haberi tamamen siyasi bakış açısıyla değerlendirilmiş ve “gitmek ne demek” ifadesiyle otoriter bir tarzda hesap sorulmuştur. Benzer bir tweette ise kullanıcı, BAE’nin Türkiye’nin en büyük düşmanı olduğu için BVP için bu ülkeye gitmelerini eleştirmiş ve bu nedenle ölüm olayına üzülmeyi ifade etmiştir. Ayrıca Mina Başaran’ı “holding patronunun kızı” sıfatıyla nitelemiştir: “Bu gün itibarıyla Türkiyenin kainattaki en büyük düşmanı kim deseniz tartışmasız birleşik arap emirlikleri derim. Bu nasıl bir zihniyettirki bekarlığa veda için kainattaki en yeminli

düşmanımızın ülkesine giden holding patronunun kızı... Kusura bakmayın üzülmedim”.

Kaza olayının yine siyasi olarak değerlendirildiği bir başka tweette Dubai'nin alçak bir devlet olduğu, eğlenmek için oraya gidilmesi eleştirilmiş, parantez içinde “bekarlığa veda adı altında yaptıkları saçmalıkları söylemeyeceğim” ifadesiyle bu tür bir partinin uygunsuz saçma bir parti olduğu belirtilmiş, ama bağlacıyla oh çekmenin yakışmayacağı belirtilmiştir. “Bence” sözcüğüyle kendince bu olayın haber değeri dışında hiçbir öneminin olmadığı ifade edilmiştir: “Dubai gibi alçak bir devlete eğlenmek için gidiyorlarmış (bekarlığa veda adı altında yaptıkları saçmalıkları söylemeyeceğim bile ama oh olmuş demek de yakışmaz. Allah herkesi layık olduğu gibi haşretsin) bence haber değer dışında hiç bir önemi yok...”.

Benzer bir tweette, “Türkiye'nin iki yüzü Afrin'de Mehmetçik yolu gözleyen Yörük Teyzeler, Tarihimize hakaret eden emirlerin memleketi BAE'de milyon TL'lik Bekarlığa veda partileri. (bir çoğumuz böylesi etkinlikleri filmlerin fantazileri bilirdik) Üç Uçak personeline Allah'tan rahmet diliyorum.”. Önceki tweetler gibi olay siyasi olarak değerlendirilmiş, BAE'nin Türkiye'nin düşmanı olduğu ve orada yapılan partinin film fantazisi türünden bir parti olduğu ifade edilerek Başaran ve arkadaşlarına Allah'tan rahmet bile dilenmeyecek değerde oldukları ima edilerek sadece üç uçak personeline rahmet dilenmiş.

Bir başka tweette buram buram Türkiye düşmanlığı kokan bir ülkeye hele özel jetle gitmenin nasıl bir akılsızlık olduğu sorulmuştur: “Gidecek başka yer bulamadınız mı? Buram buram Türkiye düşmanlığı kokan bir ülkeye hele özel jetle gitmek nasıl bir akılsızlık? Küçük sabotaj yapmışlardır bir ihtimal...”. Yine sadece siyasi olarak değerlendirilmiş, “gidecek başka yer bulamadınız mı? Nasıl bir akılsızlık?” sözleriyle otoriter bir tarzda Başaran ve arkadaşları azarlanmıştır.

Buna benzer bir tweette, BVP gidilen ülke (BAE) “İngiliz şeytanının ülkesi” olarak, kazada ölenler ise “Başaran Holding'in kızı ve kız arkadaşları” olarak nitelenmiştir: “Başaran holdingin kızı ve kız arkadaşları bekarlığa veda için gittikleri İngiliz şeytanının ülkesinden dönüyorlarmış.”. Benzer bir tweette, “Senin babanın otelleri varken, TR lüks otel cennetiyken ne diye hain heriflerin ülkesinde bekârlığa

veda yaparsın a güzel kız (üzgün surat imoji) Muhtemelen arkadaşları da ünlü işadamlarının kızlarıydı. Her türlü pislği bekle bu ahlaksız BAE’den Allah rahmet eylesin.” Yorumu yapılmış, kazadan BAE ülkesi sorumlu tutulmuş ve hain ve her türlü pislğin beklenebileceği bir ülke olarak nitelenmiştir. Türkiye lüks otel cennetiyken ne diye öyle bir ülkeye gittiği üzgün bir tarzda sorulmuştur.

Diğer bir tweette jet kazasıyla ilgili yapılan olumsuz yorumlar iktidar partisinin siyasetinin bir ürünü olarak değerlendirilmiş, AKP döneminde toplumun vicdanını ve adalet duygusunu kaybettiği eleştirisi yapılmıştır: “Arkadaşlar yorumlara bakıp üzölmemek mümkün değıl..AKP Döneminde tüm toplum, vicdanını ve adalet duygusunu kaybetti..köprü yapsan ne olur. .yol yapsan ne olur..”.

“Eğer yüreğınızı sızlatacak ölüm arıyorsanız özel uçağı ile bekarlığa veda partisinden dönenler için değıl #Efrin de öldürölen 30 çocuk için sızlamalı yüreğiniz.”, söz konusu tweette ise, Afrin hareketına muhalif olduğı anlaşılan kullanıcı, Afrin’i Kürtçe Efrin olarak ifade etmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Afrin’de başlattığı Zeytin Dalı hareketına atıfta bulunarak Türk askerlerinin 30 çocuğı öldürdüğünü iddia etmiştir. Jet kazasının yürek sızlatacak bir olay olmadığı, öldüröldüğünü iddia ettiğı söz konusu 30 çocuk için yüreklerin sızlaması gerektiğı yorumu yapılmıştır.

İrkçılık

İrkçı olarak nitelenebilecek tweetlerden biri @odatv hesabının “Türk uçağı İran’da düştü” tweetine cevap olarak atılmıştır. Dubai’ye küfredilerek başlayan tweette, acaba hangi şeyh evlenecek diye sorulmuş ve bu haberin Türkiye’yi ilgilendirmediğı ima edilmiştir. Söz konusu soruyla haberin yanlış anlaşıldığı görölmektedir. Devamında Odatv’ye gazetecilik yapması için emir kipinde kaba bir şekilde seslenilmiştir: “S..mebaş memleketinde bekarlığa veda partisi. Aceba hangi şeyh evlenecek ?Biraz gazetecilik yap. Sana diyorum Odateve!!!!”.

Bir başka ırkçı başlığı altında ele alınabilecek tweette ise Arap ölkelerine küfredilmiştir. Kaza olayını üzücü bulmuş; fakat “söylemesem çatlarım” ifadesiyle babası olsa Arap ölkeleri yerine Yunanistan’a bağılı iki adadan birine kızını göndereceğı yorumunda bulunmuştur. Söylemesem yerine söylesem diye yazarak

yazım hatası yapmıştır. “Üzücü, ruhları şad olsun. Söylesem çatlarım, babası olsaydım, b.. çukuru Arap ülkeleri yerine Ege’nin incisi Santorini veya Mykonos adalarına gönderirdim kızımı.”

Şehit

Şehit merkezli atılan tweetlerde genel olarak kazanın olduğu dönemde Afrin harekatında şehit olanların jet kazasından daha az gündem olduğu; şehitler gelirken bazı saygın vatandaşların BVP’de olduğu; jet kazasında ölenlere şehit denilmemesi gerektiği, vatan savunmasında ölenlerle bir tutulmasının yanlış olduğu gibi eleştiriler yapılmıştır. Böyle bir dönemde Dubai’ye eğlenmeye gitmek kahpece eğlenme, vatanın parasını çer çöp etme olarak nitelenmiştir.

“Başaran Holdingin varisinin bekarlığa veda partisinden dönerken düşen jeti kadar önemi yokmu Vatan için canını veren kahraman şehitlerimizin.” tweetinde Mina Başaran, Holding’in varisi olarak nitelenmiş, Başaran ve arkadaşları, vatan için ölenlerle kıyaslanmıştır. Şehitlerin haberlerde jet kazası olayı kadar önemli yer tutmadığı öne sürülerek eleştirilmiştir. Şehit teması altında toplanan benzer tweetler aşağıda yer almaktadır:

“Mehmetçik Afrin de can derdinde hergün şehitler geliyor bazı saygın yurttaşlar Dubai’de bekarlığa veda partisinde”, Başaran ve arkadaşları “saygın yurttaş” ifadesiyle Afrin’de harekat yapılırken Dubai’ye BVP için gitmeleri yerilmiştir.

“Ne şehitliği ya bu insanlara Allah rahmet eylesin .ancak Müslümanlığa alakalı olmayan bekarlığa veda partisi için gitmiş elin ülkesine .sanki aferine savaşımı gitmişler !” tweeti @gztcom adlı hesabın “Mina Başaran ve arkadaşları şehitliğe defnedilecek!” başlıklı haber tweetine cevap olarak yazılmıştır. Bekarlığa veda partisi, Müslümanlıkla alakalı olmayan bir olay olarak değerlendirilmiş ve böyle bir partiden dönen insanların Afrin’e savaşa gitmişler gibi şehit olarak nitelendirilmeleri eleştirilmiştir. Şehit söylemi halk arasında daha çok vatan uğruna canını feda eden insanlar için kullanıldığından Başaran ve arkadaşları için de aynı söylemin kullanılmasına karşı çıkmıştır. Kızgın ve buyurgan bir ifade tarzı kullanılmıştır. Aşağıda yer alan tweetlerde eleştirilen ortak nokta, Afrin Harekatının yapıldığı ve

şehitlerin verildiği bir dönemde bir grup zengin genç kadının özel jetle Dubai'ye bekarlığa veda partisine gitmesidir.

“Vatanı kurtarıırkenmi öldüler”; “Simdi tamam allah rahmet eylesin ama parti donusu olenle vatan savunmasında olenler bir mi tutulacak (kızgın surat emoji)”; “Şimdi ben yazacaktım. Kimsenin hayatına karışmam ama Mehmetçik göğüsünü siper etmiş bunlar Dubai de bekarlığa veda partisinde. Türkiye’de bekarlığa veda edilemiyor mu? Neyse allah rahmet eylesin ve ailelerine sabır versin”; “Onca ümmet çocuğu hergun katledilirken bunlara üzölmekmi ? Hayır hayır asla....”; “Başaran holdingin sahibinin kızı dubaiden bekarlığa veda partisi yapıp dönerken babasının özel jeti düşmüş. Afrinde kaç aslan düşmüş kime ne.”; “Memlekette ne hayatlar yaşanıyor. Bir tarafta memleketin selameti için Afrin’de mücadele eden nice isimsiz kahramanlar,diğer tarafta Dubai’den bekarlığa veda partisinden dönerken özel jetiyle kaza yapıp yitip giden hayatlar.Lafa geldi mi,memleket tek yürek afrinde”; “#minabaşaran Suriye’de, Irak’ta, Arakan’da, Filistin’de, Doğu Guta’da,Afganistan’da,mazlumların ahı arşı titretirken,Afrika’daki masumlar açlıktan ölürken mehmetçik en zor şartlarda Afrin’de Türk milletinin bekası için mücadele verirken alem yapmaya Dubai’ye gidersen olacağı bu?”; “Babasının sıvasız evinden çıkıp vatanı için şehit olan yiğitler bekleyin bekarlığa veda partisinden jetle dönen mina hanım geliyor..”; “Başaran Holdingin varisinin bekarlığa veda partisinden dönerken düşen jeti kadar önemi yokmu Vatan için canını veren kahraman şehitlerimizin.”; “Biz dubaide kahbece eglenirken ölenlere değil vatanı için Şehit düşenlere üzölürüz”; “Askerimizi oraya gönderen kadar, senin gibi Şehid haberlerini “normalleştirme” hayranlarının da suçu var! Sizin için tabiki normal! Onlar siz “bekarlığa veda partisi” yapabilesiniz diye orda. Haberin varmı?”; “Afrinde verilen şehitlerimizin haberi bu kadar önemi olmadı sizin için . Birileri vatan için ölürken birileri vatanın parasını çer çöp ediyor. Ne diyelim ki yazık”; “Dram???? Elbette çok üzücü bir olay ama dram görmek istiyorsan her hangi bir ilin herhabgi bir gecekondu mahallesindeki herhangi bir şehit evinde haber yap. Haaaa doğru ya şehit haberi artık sizin/bizim için herhangi bir haber değil mi?”; “Bukadar gariban yigit şerefli şehit varken parti yapmak içip eymek için gidenler manşetse bu na habercilik diyene yazıklar olsun hala bitmedi jet kazası ne kazaymış arkadaş”.

Jet kazası olayının şehit haberlerinin geldiği bir döneme denk gelmesi ve ölenlerin şehitliğe gömüleceği haberiyle alevlenen tartışmalarda iki şehit türü arasında

bir kıyaslama yapılmakta vatan için ölenlerle eğlenme amaçlı gidip jet kazasında ölenlerin şehit söylemi altında bir tutulması eleştirilmektedir. Tweetlerde alay ve hakaret içeren ifadeler kullanılmıştır. Seslenme tarzı daha çok söylenme, şikayet etme, yuhalama, azarlama türlerinde çeşitlenmektedir.

4.2.1.1.5. Beşinci Tema: ‘Konu Dışı’

Önceki temaların dışında kalan ve jet kazasıyla doğrudan bağlantılı olmayan tweetler konu dışı başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu başlık altında 15 tweet yer almaktadır. Hesap sahiplerinin bazıları isim-soyisim, sadece isim veya sadece soyisim kullanırken bazıları takma isimler ve adlar kullanmışlardır. Söz konusu tweetlerden benzer içerikli tweetler çıkarılarak aşağıda yer verilmiştir.

“İş insanı nedir yaa.?”; “İş insani ne demek yaa☺) sey gibi olmuş sex iscisi.”; “İş insanı ne arkadaş. Cinsiyetçilik yapmaycaz diye kafayı yediniz iyice..”; “Yo benim de haberde bilakis orası hoşuma gitti.”; “İş adami yok mu Türkçede”; “Azrail kıskandı..Ailesine sabır diliyorum..”; “şuraya aptal aptal yorum yazan dinciler keşke sizler geberseniz de ülke rahata erse!”; “Şuan ne gereksiz bi gündem var ya uber, jet fadıl, jet kazası vb İsveçmişiz gibi davranıyorsunuz lan toplum.”

Tweetlerde jet kazası olayından ziyade haberde geçen “iş insanı” terimine odaklanma söz konusudur. Haber metninde cinsiyetçi bir söylem olan “iş adamı” tabirinin yerine “iş insanı” teriminin kullanılması yadırganmıştır. Tweetlere alaycı, aşırı samimi yer yer hakaret ya da beddua içeren günlük konuşma dili hâkimdir. Soru kipi, dilek kipi, geniş ve şimdiki zaman kipleri kullanılmıştır. Yazım yanlışları yapılmıştır. Seslenme tarzı otoriterdir. İş adamı yerine iş insanı tâbirinin kullanımına şaşırان, gereksiz gören ya da alay eden tweetler çoğunluktadır. Tweetlerde genel olarak jet kazası haberindeki ana olay görmezden gelinmiş, daha yüzeysel kısımlara odaklanılmıştır.

4.2.2. İkinci Aşama: Başaran Holding Jet Kazası Vakası Yorumlama

Bu bölüm Fairclough'un eleştirel söylem analizinin üç aşamalı modelinin ikinci aşaması olan Yorumlama (Interpretation) kısmından oluşmaktadır. İlk aşama olan Betimleme kısmında Başaran Holding jet kazası olayıyla ilgili olumsuz içerikli tweetler temalara ayrılmış ve bu çerçevede biçimsel özellikler incelenmiştir. İkinci aşama olan Yorumlama kısmında tweetler Betimleme analizinde yapılan söylem temaları altında ele alınmıştır.

Bekarlığa Veda Partisi

Başaran Holding jet kazası olayında, medya tarafından haber dili ve haberin sunuluş biçiminin okurlar üzerinde yönlendirici etkisi olduğu görülmektedir. Söz konusu olayın haber metinlerini üretenler gerek kullandıkları haber dili gerekse seçtikleri görselle haber metnini toplumda kalıplaşmış söylem pratiklerine dayandırarak yönlendirmişlerdir. Böylece Mina Başaran'ın Instagram hesabında paylaştığı Dubai'de arkadaşlarıyla çektiği bornozlu fotoğrafının haberde görsel olarak seçilmesi ve haber başlığında “bekarlığa veda partisi için” gittikleri vurgusu, dikkatleri ölümlü bir kaza olayından, ölenlerin ne için, nasıl ve nereye gittiklerine odaklamıştır. Amerikan dizilerindeki bir kareyi andıran fotoğrafla sunulan haber, yapılan yüzlerce olumsuz yorum ve bunlara karşı çıkan yorumlar olmak üzere sosyal medyada bir tartışmaya neden olmuştur. Haber metnini üretenlerin bekarlığa veda partisi ifadesini kullanmaları, kadınların yaptığı BVP'nin nasıl olduğu, Türk âdet ve kültüründe yerinin olup olmadığı, ne kadar ahlâkî olduğu gibi yorumları tetiklemiştir. Kadın bekarlığa veda partisinin nasıl olduğu sorgulanırken aslında erkeklerden ziyade kadınların bekarlığa veda partisi yapması ahlaksızlık olarak nitelendirilmiş, katılanlara küfredilmiş, kadın bekarlığa veda partisinin içeriğinin nasıl olacağı anlamlandırılmamış, kimilerince seks partisi olarak tanımlanmış ve böylece cinsiyetçi söylemler üretilmiştir. Bazı tweetlerde BVP, zengin bir ailenin kızının bekarlığa veda partisinde zenci bir striptizciden hamile kalması olayıyla ilişkilendirilmiştir. Olayla ilgili yapılan diğer yorumlarda: bizim kültürde var mı, Batı taklitçiliği, saçma sapan âdetler, ABD kızları gibi, “BVP tehlikelidir”, “BVP böyle olur (sonu kötü biter anlamında)”, “evlilikten bu kadar korkuyorsan evlenme” gibi buyurgan bir dil kullanılarak yaşam tarzını hedef alan söylemler üretilmiştir. Batı tarzı

yaşama ait olarak yorumlanan BVP, Türk kültürüne aykırı olarak yorumlanmış, kadınların böyle bir parti yapması namussuzluk olarak değerlendirilmiş ve kadınların namusu üzerinden üretilen söylemlerle ilişkilendirilmiştir. Kullanıcıların kaza olayını değerlendirirken seçtikleri sözcük ve sözcük öbekleri yaşamı nasıl algıladıklarını, sahip oldukları ideolojileri ortaya koymaktadır. Kadınların BVP yapmasını doğru bulmayan, kültürümüzde olup olmadığını sorgulayan yorumlar daha çok muhafazakâr ideolojiyi yansıtmaktadır. Buna göre kadınlara erkekler tarafından biçilen toplumsal roller etrafında şekillenen ataerkil bir söylem dilinin hâkim olduğu görülmektedir. Toplumsal hafızada yer etmiş belli varsayımların olduğu ve bu varsayımların erkek iktidarına hizmet eden ideolojik unsurlar olduğu açıkça görülmektedir.

Bazı tweetlerde ise bekarlığa veda partisi için monarşiyle yönetilen Birleşik Arap Emirlikleri'ne gidilmesi anlamsız bulunmuş, “Hayal araştırıyoruz...Dubai’de bekarlığa veda çok çekici...”, “şeriat radarına mı takıldı” ifadeleriyle parti için gidilen ülkenin İslami kanunlarla yönetildiğine atıfta bulunularak bu tür bir parti için uygun olmayan bir yer olduğu alaycı bir dille vurgulanmıştır. Batı menşeli bir parti için gidilecek yer olarak doğuda bir Arap ülkesinin seçilmesi önyargılı ve oryantalist bir bakışla eleştirilmiştir.

Zengin Fakir

Zengin fakir teması altında toplanan yorumlarda, BVP için özel jetle Dubai’ye gidilmesi aşırı lüks bir olay olarak değerlendirilmiş ve genel olarak halkın verdiği vergilerle böyle bir yaşam sürdükleri, devletin parasını yedikleri, vergi kaçırdıkları, Başaran Holding’in bünyesinde çalışan işçilerin hakkını yediği, zenginlerin ülkeye hayrının olmadığı, parayı yurtdışında yedikleri, zekat vereceklerine özel uçakla uzak memlekette eğlenmeyi seçtikleri, parası olanın yoldan çıktığı vb. söylemlerin üretilerek lüks yaşam tarzlarının hedef alınmasına yol açmıştır. Yapılan yorumlarda kendilerini fakir olarak konumlandıranlar, zengin iktidarını eleştirmiş, bu iktidarın haram parayla kurulduğunu iddia etmişlerdir. Böylesi bir zenginliğin kıymetinin olmadığı ve eninde sonunda zulmettikleri fakir insanların ahlarcının söz konusu jet kazası gibi olaylarla çıkacağı inancı dillendirilmiş ve bir çeşit zengin sınıfa dair

birikmiş hınç açığa çıkmış; tartışma zengin fakir sınıf ayrımı ve eşitsizlik üzerinden ilerlemiştir.

Holding sahibinin kızı olma, özel jet sahibi olma, özel jetle başka bir ülkeye seyahat, yurtdışında bekarlığa veda partisi gibi göstergeler toplumda zenginlere dair oluşmuş zihinsel şemaları harekete geçirmiş, zengin sınıfın alt sınıfı ezerek söz konusu lüks yaşama ulaştığına dair oluşmuş varsayımlar ve kalıplaşmış inançlarla olay ele alınarak değerlendirildiği görülmektedir. Böylece olayda on bir genç kadının ölümü ikinci planda kalmış, haberde kullanılan görsel ve haber dilinin de etkisiyle Mina Başaran ve arkadaşlarının lüks yaşam tarzları hedef alınmış, toplumun fakir kesiminde birikmiş olan zengin nefretinin tweetlerle açığa çıkmasına yol açmıştır.

Adalet

Adalet teması yapılan yorumlarda üretilen bir diğer söylem temasıdır. İlahi adaletin ya da ilahi takdirin söz konusu kazayla tecelli ettiği, şımarıklık ve sonradan görmeliğin ve yetim hakkı yiyenlerin, mazlumun ahını alanların, parayı savuranların, özel uçaklarda dolaşanların sonunun bu olduğu; ibretlik bir durum olduğu; yaşamda tek adil ayrıntının ölüm olduğu; Afrin harekâtında şehit verilen bir dönemde özel jetle Dubai'ye BVP'ne eğlenmeye gidildiği için söz konusu kazanın bir ilahi cezalandırma olarak gerçekleştiği ve adaletin yerini bulduğu, yanlarında düşük ücretle çalışanları düşünmedikleri ve böyle lüks yaşadıkları için ölenlerin üzülmeye değecek insanlar olmadıkları vb. söylemler üretilmiştir. Söz konusu söylemlerde halk arasında gelenekselleşmiş, ibretlik bir durum olarak görülen olaylar olarak sayılan yetim hakkı yeme, mazlumun ahını alma, sonradan görme olma ya da parayı savurma gibi söylemler üzerinden adaletle veya ilahi adalet söylemiyle bağlantı kurulmuştur.

Ayrıca, her yerde manşet olan jet kazasının doğuda vatani uğruna şehit olanlardan daha çok önemsenip konuşulmasının adaletten uzak olduğu adaletsizlik söylemiyle değerlendirilirken adaletin bu kazayla yerini bulduğu gibi yorumlarla adalet söylemiyle değerlendirilmiştir.

Din ve Ahlak

Din temalı atılan tweetlerdeki söylemlere bakıldığında halk arasında kalıplaşmış dini söylemlerle bağlantılarının olduğu görülmektedir. Bazı tweetlerde kazada ölenlerin işledikleri günahların büyüklüğünden, israf ettiklerinden, yasakları çiğnediklerinden, azdıklarından veya azgınlaştıklarından, haddi aştıklarından, ahlaksız olduklarından dolayı Allah'ın bu tür insanlara rahmet etmeyeceği, söz konusu kazayla Allah'ın canlarını aldığı ve böylece diğer günahkarlara ibret göstergesi yaptığına dair geleneksel dini söylemler üretilmiştir.

Bekarlığa veda partisi, her ne kadar Hristiyanlıkta böyle bir parti olmasa da bazı kullanıcılar tarafından Hristiyan âdetinin bir yansıması olarak yorumlanmıştır.

Bir başka tweette ise olay, “su testisi su yolunda kırılır” deyimi ve “kadın müsveddeleri” tabiriyle karalayıcı ve cinsiyetçi bir söylemle feminist ve liberal söylemlerin karşısında yer almaktadır.

Şehit, Irkçılık ve Siyaset

Siyaset temalı tweetlerde Mina Başaran “gezici” olarak nitelenmiştir. Bir başka tweette Başaran Holding, iktidarın karşısında yer alan FETÖ terör örgütüne yardım yapmakla suçlanmış ve FETÖ'cü olarak nitelenmiştir. Gezici ve FETÖ'cü söylemleriyle iktidara muhalif oldukları iddia edilmiştir. Burada iktidar söylemiyle muhalif söylem karşı karşıya getirilerek durum yorumlanmıştır. Tüm bu yorumlarla Mina Başaran ve arkadaşları öteki söylemi üzerinden değersizleştirilerek ölmüş olmalarının çok da önemli ve üzülmeye değer olmadığı değerlendirilmesinde bulunulmuştur.

Bazı tweetlerde ise Başaran Holding'in iktidara yakın olduğu öne sürülerek iktidarın harekât yaptığı bir dönemde bekarlığa veda partisi için özel jetle kaza yapmaları eleştirilmiştir. Burada Başaran Holding'le iktidar arasındaki yakın ilişki üzerinden eleştirel bir söylemle durum değerlendirilmiştir.

Siyaset teması altında toplanan bazı tweetlerde, BAE alçak bir devlet olarak nitelenmiş ve “en azılı düşmanımız” söylemi üzerinden parti için oraya gitmelerinden

ötürü olayın üzülmeye degecek bir olay olmadığı, haber değeri dışında bir önemi olmadığı vb. ifadelerle Başaran ve arkadaşları suçlanmış ve değersizleştirilmiştir. Böylece Başaran ve arkadaşları, vatan haini söylemiyle ve BAE düşman söylemiyle değerlendirilmiştir.

Jet kazası olayını şehit teması üzerinden değerlendiren tweetlerde, Afrin hareketının yapıldığı ve şehitlerin verildiği bir dönemde BVP için Dubai'ye özel jetle gidilmesi ağır bir eleştiriye neden olmuştur. Kazanın neden veya nasıl olduğu neredeyse hiç konuşulmamış, bunun yerine sanki hiç kimse ölmemiş gibi nereye, nasıl ve ne amaçla gidildiği tartışma konusu yapılmıştır. Olay, aynı zamanda bir yanda Afrin hareketına giden askerlerin şehit olması, diğer yanda “bekarlığa veda partisi” için Dubai'ye giden genç kadınların jetin düşmesiyle ölmesi şeklinde durum karşılaştırması yapılarak Başaran ve arkadaşları itibarsızlaştırılmıştır. Bir çeşit ölümler yarıştırılmıştır. Şehit söylemiyle Başaran ve arkadaşlarının ölümü değersizleştirilmiştir.

Bazı tweetlerde ise Dubai şehri şeyhlerle bağdaştırılmış, Arap ülkelerine küfredilerek Arap milletine karşı ırkçı söylemler üretilmiştir.

Konu Dışı

Konu dışı teması altında toplanan tweetlerde, jet kazası olayıyla ilgili yorum yapılmış; fakat olaydan ziyade haber metnindeki sözcüklere odaklanılmıştır. Olayla ilgili bazı haber tweetlerinde “iş insanı” tabirinin kullanımı dikkat çekmiştir. Cinsiyetçi bir söylem olan “iş adamı” tabirinin kullanılmaması eleştirilmiş, bazı tweetlerde ise alay edilmiştir. Söz konusu tweetler, cinsiyetçi söylemlerin değişmesine direnen ataerkil zihniyetin ürettiği karşı söylemler olarak öne çıkmaktadır.

Çeşitli temalar altında toplanan tweetler genel olarak analiz edildiğinde, kullanıcıların olayla ilgili haber mesajını alımlama sürecine müteakip olayla ilgili hemen yorum yaptıkları görülmektedir. Fairclough, metni üretenlerin, insanları yönlendirme amacıyla metne bir takım ipuçları koyduklarını ve bunlara binaen yorumlanmasını beklediklerini ve bunu da belirli ideolojik unsurlara dayanarak yaptıklarını belirtir. Bunlar iktidara hizmet eden ideolojik unsurlar da olabilmektedir

(Fairclough, 1996: 83). Başaran Holding jet kazası vakasında olayla ilgili haberi yazanlar, metne “bekarlığa veda partisi için” ifadesini ve Mina Başaran ve arkadaşlarının partiyle bağlantı kurulmasını sağlayacak Dubai’de çektiydikleri bornozlu fotoğraflarını koyarak servis etmişlerdir. Bunlar, metni üretenlerin metne koydukları ipuçları olarak kabul edilebilir. Olayla ilgili olumsuz yorum yapanların söz konusu ipuçlarını yakalayıp, olayı metni yazanların istedikleri doğrultuda bvp ile ilgili toplumsal hafızada yer etmiş belli varsayımlar ve zihinsel şemalardan beslenerek değerlendirdikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

4.2.3. Üçüncü Aşama: Başaran Holding Jet Kazası Vakası Açıklama

Analizi

Çalışmanın açıklama (explanation) aşamasında amaç, söylemin toplumsal yapılar tarafından belirlenen toplumsal bir pratik olduğunu ve yapıları yeniden üretici etkisi olduğunu göstermek ve söylemin üretildiği bağlamları ortaya çıkarmaktır. İnsanların toplum içindeki iletişim ve ilişkilerinin sonucu olarak oluşan toplumsal yapılar, eskiden miras kalan birçok yapısal unsurun yanı sıra tarihi süreç içerisinde değişip dönüşmektedir. Bu yapılardan biri olan ataerkil toplum yapısı, Türkiye’de kadınlarla ilgili olayların yorumlanmasında büyük oranda etkili olmaktadır. Çalışma kapsamında yapılan söylem analizinde bu yapı bir kere daha kendini göstermektedir. Buna sebep olan en önemli faktörlerden biri haberin nasıl çerçevelendiğidir. Toplumda egemen söylemin yeniden üretilmesinde söz konusu haberin çerçevelenmesi, egemen ideolojiye uygun bir şekilde kamuyonun ilgisini çekebilecek biçimde olayın bazı yönlerinin seçilerek ön plana çıkarılması ve çağrışımlar oluşturma yoluyla sağlanmıştır. Olayla ilgili haber metinlerinin çoğunda bekarlığa veda partisi ifadesi geçmiş ve bu ifadeyi fazlasıyla destekleyen bir fotoğrafla servis edilmiştir. Böylece ölümlü jet kazası olayı bekarlığa veda partisinin gölgesinde kalmıştır. Bu durumda bariz bir şekilde ortaya çıkan medyanın olayları haberleştirme sürecindeki manipüle edici gücü ve toplumu yönlendirme noktasındaki tartışmasız iktidarındır. Van Dijk’ın sembolik seçkinler olarak nitelediği gazetecilerin, eşitsiz toplumsal yapının kuvvetlenmesine nasıl sebep olduğu, haber metinlerinin iktidar yapılarını nasıl

beslediği ve onların söylemlerini yeniden nasıl kurduğu bu bölümde gösterilmeye çalışılmıştır.

Kına gecesinin bir çeşit Batı versiyonu olarak nitelenebilecek bekarlığa veda partisi, yine Türkiye’ye Batı’dan gelen ve toplumda daha kolay kabul gören doğum günü, baby shower gibi partilerden ayrı bir yere konmaktadır. Özellikle muhafazakâr olarak adlandırılan kesimde kadınların bekarlığa veda partisi yapması hoş karşılanmamaktadır. Buna karşın erkeklerin evlenmeden önce bekarlığa veda niteliğinde oryantal dansın da eşlik ettiği eğlenceler düzenlemesi normal karşılanmaktadır. Bunun nedeni, Türk toplumunda genel olarak kadın namusuyla erkek namusu arasında fark gözetilmesi, erkeklere tanınan cinsel özgürlüğün kadınlar söz konusu olduğunda çok katı bir şekilde yasaklanmasıdır. Başaran Holding jet kazası vakasında da Başaran ve arkadaşları hakkında üretilen söylemin ataerkil toplum yapısı tarafından nasıl belirlendiği, toplumun zihninde var olan şemalarla önyargılı bir şekilde yeniden nasıl üretildiği betimleme ve yorumlama bölümlerinde detaylarıyla analiz edilmiştir.

“...ben babası olsaydım, ... çukuru Arap ülkeleri yerine Ege’nin incisi Santorini veya Mykonos adalarına gönderirdim kızımı” gibi ifadeler ataerkil toplumlarda söz konusu olan aile içindeki iktidarın erkekte olması ve kadının bir özne değil nesne gibi görülerek iktidarı elinde tutan erkek tarafından yönetilmesi ve denetlenmesi gerektiğine dair zihin modelini yansıtmaktadır. Kadın kendi kararlarını alabilecek bir birey olarak görülmemektedir. Burada aynı zamanda Araplara yönelik ırkçı söylem söz konusudur.

Kazada ölmüş olmalarına rağmen haklarında olumsuz yorumlar üretilen Başaran ve arkadaşları çok ağır bir şekilde eleştirilmiş, zaman zaman küfürlü ifadeler kullanılmış, hakaretler ve beddualar edilmiştir. “Kadın” bekarlığa veda partisi nasıl oluyor? diye sorulan tweetlerde, cinsiyet ayrımı yapılarak kadın sözcüğü vurgulanmıştır. Bu tür söylemlerden erkeklerin bekarlığa veda partisiyle ilgili bir sorun olmadığı, kadın söz konusu olduğunda ise bunun nasıl olabileceğinin anlaşılamamazlığı okunabilir. Geleneksel olarak Türkiye toplumunda erkek egemen düzenin kadınlar üzerinde kurduğu en büyük baskılardan biri “kadın namustur”

söylemidir. Bu bağlamda namusunu yitiren kadın toplumun gözünde ölmüş anlamına gelmektedir. Nitekim vakayla ilgili üretilen söylemlerde ataerkil toplum yapısı tarafından belirlenen ve yeniden üretilen cinsiyetçi ahlak anlayışı ön plana çıkmaktadır. Ayrıca tarafsız olması gereken haber metnini üretenlerin söz konusu ataerkil zihniyeti göz ardı etmedikleri, bilhassa olayı bekarlığa veda partisi üzerinden sunarak, hem iktidar partisinin ideolojisine aykırı olan ve hem de geleneksel Türkiye toplumunun geniş bir kesiminin henüz benimsemediği bekarlığa veda partisi ifadesini ilgili fotoğraf eşliğinde paylaşmışlardır. Burada haberi üretenlerin reyting kaygısıyla hareket ederek İnternet ortamında en çok tıklanan haberi üretmeye çalıştıkları görülmektedir. Söz konusu haber üretme tarzı sosyal medya platformlarında hızla alevlenen tartışmalara, sosyal medya linçlerine yol açmaktadır. Böylece söz konusu haber tweetine yüzlerce yorum yapılmakta, paylaşmakta ve etkileşim alanı hızla genişlemektedir.

Başaran Holding jet kazası vakasında, cinsiyetçi söylemlerden sonra öne çıkan diğer bir söylem teması zengin-fakir temasıdır. “Bekarlığa veda partisi için özel jetle Dubai’ye gitme” konseptiyle çerçevelenerek yapılan birçok haber, halkın ancak Amerikan filmlerinde gördüğü fazlasıyla lüks bir eğlence olarak öne çıkarılmıştır. Böylece zenginlerin sahip olduğu ekonomik güç ve bu gücün bir getirisi olarak fakir insanların üzerinde kurdukları iktidara duyulan hınç, açığa çıkmıştır. Toplumun sosyo-ekonomik düzeyi düşük kesiminin hafızasında zenginlere dair oluşmuş ve sınıf ayrımı ve eşitsizlikler üzerinden ilerleyen zihinsel şemalar, söz konusu vakanın yorumlanmasında başvurulmuş zihinsel kaynak olarak öne çıkmaktadır. Zenginlerin gerek iktidar güçleriyle yakın olmaları, gerekse üretim araçlarını ellerinde bulundurmaları gibi imkanları nedeniyle fakirlerin kaderlerini çizme noktasında büyük oranda etken oldukları inancının beslediği nefret, atılan tweetlerde net olarak görülmektedir. Zenginlerin rahatça gezip tozmalarının fakirlerin evlatlarının vatani koruması sayesinde mümkün olduğu inancı, toplumda yerleşik olan “Fakirin kaderi zengin için ölmektir” deyiimiyle paralellik göstermektedir.

Zenginlerin kurdukları şirketlerde çalışan işçilerin haklarının yendiği, emeklerinin sömürüldüğü ve böylece zenginliklerine zenginlik kattıklarına dair oluşmuş zihinsel şemalar okunduğunda zenginin zalim, fakirin kurban ya da köle

konumunda görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Bunların yanısıra bu tür kaza olaylarıyla zenginlerin ilahi güç tarafından uyarıldıkları veya cezalandırıldıkları inancı öne çıkmaktadır. Fakir kesimin içinde birikmiş olan hınç ve adaletsizlik duygusu bu şekilde tatmin edilmeye çalışılmaktadır. Bir “oh olsun” durumu ve rahatlama yaşandığı yapılan yorumlarda bariz bir biçimde görülmektedir.

Türkiye’de gelenekselleşmiş din, ahlak ve adalet anlayışının ataerkil anlayışa eklenilerek biçimlendiği, söz konusu tema altında toplanan tweetlerde üretilen söylemlerde görülmektedir. Erkek değil “kadın” bekarlığa veda partisinin İslam dininde yeri olup olmadığını sorgulayan yorumlar, toplumda yerleşik din anlayışının temelini erkek egemen bakış açısıyla şekillenmiş olduğunu göstermektedir. Bu anlayışa göre erkekler kadınlara göre daha fazla cinsel özgürlüğe sahiptir. “Erkektir yapar”; “Erkek yaparsa elinin kiri olur, kadın yaparsa orospu” gibi toplumsal hafızaya yerleşmiş kalıplar, erkeğin kadın üzerinde kurduğu tahakkümü göstermektedir. Bu tür anlayışlar, dinden ziyade ataerkil anlayıştan beslenmektedir. Erkek hegemonyası altında biçimlenen bir ahlak anlayışı, kadının hareketlerini son derece kısıtlarken erkekleri daha serbest bırakmaktadır. Toplumda erkeklerin eşlerini aldatması, erkeklerin çok eşli fitratlarına yorularak, çoğu zaman normal karşılanmakta; kadınların aynı davranışta bulunması ise kabul edilemez bir davranış olarak görülmektedir. Başaran Holding jet kazası vakasında da üretilen söylemlerde bu anlayışın izleri görülmektedir.

Diğer bir söylem teması olan “şehit, ırkçılık ve siyaset” teması kapsamında üretilen söylemler, devletçilik söylemiyle etkileşim halindedir. Kazanın olduğu dönem, Afrin harekatının devam ettiği ve vatan için şehitler verildiği bir dönemdir. Türkiye’de hakim olan devletçilik ideolojisinden beslenen şehit temalı tweetlerde, her gün şehitler verilirken Dubai’ye özel jetle gidilerek lüks bir eğlence düzenlenmesi, şehitlere saygısızlık olarak değerlendirilmiş ve bunun üzerinden şehit söylemleri üretilmiştir. Ayrıca Mina Başaran, bazı yorumlarda “gezici” olarak nitelendirilerek siyasi iktidarın karşısında konumlandırılmış ve bu nedenle ötekileştirilerek bir çeşit vatan haini ilan edilmiş ve böylece ölümü hak ettiğine ya da cezasını bulduğuna dair söylemler üretilmiştir.

Bazı tweetlerde parti için Birleşik Arap Emirlikleri'ne gidilmesi farklı açılardan eleştirilmiştir. Kimi tweetlerde, bir Ortadoğu ülkesi olması ve Arap ülkesi olmasından dolayı ırkçı söylemlerle; kimi tweetlerde de Birleşik Arap Emirlikleri Türkiye'nin en azılı düşmanı ilan edilerek milliyetçi söylemlerle eleştirilmiştir.

'Konu dışı' teması altında toplanan tweetlerde, genel olarak cinsiyetçi bir söylem olan "iş adamı" tabiri yerine haber metinlerinin bazılarında "iş insanı" ifadesinin kullanılması eleştirilmiş ve alay edilmiştir. Bu tweetler, ataerkil toplum yapısının cinsiyetçi söylemlerin düzeltilmesine bir ayak direme olarak okunabilir.

SONUÇ

Örnek Vaka Analizinin Değerlendirilmesi

Yeni medyada vuku bulan kötülükleri temsil açısından çalışma kapsamında Twitter platformundan bir vaka seçilmiş ve eleştirel söylem analizi yapılmıştır. Başaran Holding jet kazası vakası ile ilgili olarak yapılan eleştirel söylem analizinde toplanan tweetler temalarına göre ayrılmıştır. Farklı farklı birkaç vaka seçmek yerine Başaran Holding jet kazası vakasındaki tema çeşitliliğinin yeterince fazla olmasından dolayı bu çalışmada bu vaka üzerine yoğunlaşmak daha uygun bulunmuştur.

Analizin ilk aşaması olan betimleme bölümünde toplanan tweetler öncelikle temalarına göre tasnif edilmiş daha sonra her tema altında ilgili tweetlerin metin yapıları ve biçimsel özellikleri analiz edilmiştir. Bu temalar, Bekarlığa Veda Partisi; Zengin-Fakir; Adalet, Din ve Ahlak; Şehit, Irkçılık ve Siyaset; Konu Dışı olarak belirlenmiştir. Genel olarak özetlendiğinde tweetleri atan hesap sahipleri hesap adı olarak isim-soyisim veya sadece isim veya soyisim kullanmış, bazıları da takma isimler kullanmışlardır. Tweetler metin olarak değerlendirildiğinde konuşur gibi yazılmış, argo ifadeler, günlük sıg bir konuşma dili kullanılmış, yazım ve imla kurallarına dikkat edilmemiştir. Haber metinlerinde geçen “bekarlığa veda partisi”, “bekarlığa veda partisi fantazisi”, “özel jet”, “Hüseyin Başaran’ın kızının jeti” gibi kışkırtıcı ifadelere anında tepki göstererek olayın otoriter bir seslenmeyle yorumlandığı, eleştirildiği, yargılandığı, alay edildiği, suçlamalar yapıldığı, hakaret edildiği, iftira atıldığı yapılan analiz sonucu ortaya çıkmaktadır. Kullanıcıların kendilerini olayla ilgili sağlıklı bir şekilde yorum yapabilecekleri bir konumda gördükleri ve kendilerinden emin bir şekilde olayı yorum yaptıkları görülmektedir. Kullanıcılar kendi dünya görüşleri, bakış açıları nispetinde bir neden-sonuç ilişkisi kurarak ve olayla ilgili kişiler hakkında yürüttükleri zanların doğru olup olmadığını kendilerine sormadan, muhataplarının itibarlarını, psikolojilerini düşünmeden yorumlar yapmışlardır. Ayrıca normalde yüz yüze iletişimde asla sarf edemeyecekleri sözleri Twitter platformunda rahatlıkla ifade ettikleri görülmektedir. Konu dışı teması

altında toplanan tweetlerde de olayın özünden tamamen uzak, daha çok haberde kullanılan sözcükler üzerinden ilerleyen yorumlar yapılmıştır.

Analizin ikinci aşaması olan yorumlama bölümünde tweetleri atan kullanıcıların hangi toplumsal kaynaklara başvurdıkları ve hangi ideolojileri kullandıkları ortaya çıkarılmıştır. Başta haber tweetlerini atanlar olmak üzere kullanıcıların ataerkil anlayışla şekillenmiş cinsiyetçilik içeren erkek iktidarına hizmet eden ideolojik unsurlarla örülmüş zihinsel şemalar kullandıkları ortaya çıkmıştır. Özellikle kadınların bekarlığa veda partisi yapması ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Tweetlere genel olarak kadınlara erkekler tarafından biçilen toplumsal roller etrafında şekillenen ataerkil bir söylem dili hâkimdir.

Birçok tweette zenginlere dair oluşmuş zengin nefreti içeren zihinsel şemalar kullanıldığı yoğun olarak gözlenmektedir. Empati kurma oranı ise oldukça düşüktür, öyle ki bazı tweetlerde durum oh çekmeye kadar gitmektedir. Adalet ve din temalı atılan tweetlerde kullanıcıların Türk toplumunda geleneksel olarak şekillenmiş yetim hakkı yeme, mazlunun ahını alma, sonradan görme olma ya da parayı savurma gibi söylemler üzerinden adaletle veya ilahi adaletle bağlantı kurularak olay yorumlanmıştır. Ahlak odaklı atılan tweetlerde ise cinsiyetçi ahlaki anlayış ön plandadır. Siyaset temalı yorumlarda gezici, FETÖ'cü söylemleriyle iktidara karşı muhalif söylemle nitelemelerde bulunulmuştur. Afrin harekatı esnasında kazanın cereyan etmesi, şehit söylemi, partiye gidilen ülke için düşman söylemi üretilen diğer söylemler arasında yer almaktadır. Kazada ölenler ve onlarla ilişkili olarak Başaran Holding yukarıda bahsi geçen söylemlerle itibarsızlaştırılmıştır. Başka bazı tweetlerde de iktidara yakın bir Holding olması nedeniyle iktidarın hareket yaptığı bir dönemde bekarlığa veda partisi için Dubai'ye gidilmesi ırkçı ve düşman söylemleri üzerinden eleştirilmiştir.

Analizin son aşaması olan açıklama bölümünde, söylemin nasıl toplumsal yapılar tarafından belirlendiği ortaya çıkmaktadır. İnsanların birbirleriyle iletişimi ve etkileşiminin sonucu oluşan ve zamanla dönüşen toplumsal yapılar, örnek vaka analizinde de bariz bir biçimde görülmektedir. Genel olarak Türkiye'de gelenekselleşmiş din, ahlak ve adalet anlayışının ataerkil anlayışa eklenilerek biçimlenmiş toplumsal yapının bir devamı olarak okunabilecek birçok söylem

üretilmiş, söz konusu zihniyet tekrar ve tekrar atılan tweetlerle yeniden üretilmiştir. Bu duruma elbette haber dilinin ve haberin sunuluş biçiminin etkisi büyük olmuştur. Haberin çerçevesi toplumda egemen olan ideolojilerin ürettiği söylemleri taşıyacak ve çağrışımlar oluşturacak şekilde yapılmış ve amacına da ulaşmıştır. Öyle ki “ölümlü jet kazası” olayı sosyal medyada hızla “özel jetle ahlaksız bir parti için Dubai’ye giden kadınların acı sonu”na dönüşmüştür. Burada Van Dijk’in sembolik seçkinler olarak nitelendiği haberi üretenlerin, eşitsiz toplum yapısının devam etmesine nasıl sebep olduğu, mevcut iktidar yapılarını nasıl beslediği, toplum üzerindeki manipüle edici gücü bir kere daha ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra Türk toplumunda yüz yüze iletişimde insanların birbirlerine söyleyemeyecekleri birçok sözün sanal ortamın verdiği rahatlıkla ve anonim olma özelliğiyle hiçbir çekince olmadan sarf edildiği görülmektedir. Bir çok tweette ölünün arkasından konuşulmaz geleneği yıkılmış; hatta bazı tweetlerde bu geleneği hatırlatanlara karşı çıkılarak eleştirilmiştir. Burada yeni iletişim teknolojisinin dönüştürdüğü toplumsal yapıyı gözlemlemek mümkündür. Bu tür örnekler, toplumda yerleşmiş bazı gelenek ve göreneklerden ve ortak ahlaki normlardan, şartlar değiştiğinde (yüz yüze iletişimden arayüz iletişimine geçildiğinde) nasıl kolayca uzaklaşıldığı açığa çıkmaktadır.

Tweetlerde gözlenen bir başka kötülüğün yeniden üretim formu olarak olumsuz içerikli yorumlara karşı, savunma yollu yapılan yorumlar gösterilebilir. Böylece söz konusu kötü davranış daha çok kullanıcıya ulaşmış, görünürlüğü artmış ve kötü olaylar hızla yayılarak tekrar ve tekrar yeniden üretilmiştir.

Hem Türkiye’de hem de dünya genelinde yapılan araştırmalarda bunu doğrulamaktadır. Twitter’da yalan haberin doğru haberden altı kat daha hızlı yayılması, sosyal medyada olumsuz içerikli paylaşımların olumlulardan daha fazla olması, siber şiddetin, siber zorbalık mağdurlarının hızlı artışı ve insanları maddi manevi zarara uğratması, psikolojik ve fiziki sağlık sorunlarına hatta intiharlara yol açması söz konusudur.

Haberi yapanlar ve yorum yapanlar olarak kullanıcılar üzerinde sosyal medya platformlarının hukuksal denetiminin yetersizliği de kötülüğün engele takılmadan kolayca üremesinde öne çıkan bir diğer unsurdur.

Yeni Medyadaki Kötülük Üzerine Bir Değerlendirme

Bu tez çalışmasında yeni medyada teknoloji üzerinden kötülüğün yeniden üretimi sorunsallaştırılmaktadır.

Kötülük tarih boyunca farklı şekillerde farklı disiplinler tarafından anlamlandırılmaya çalışılmış bir olgudur. Çalışmanın birinci bölümünde ele alındığı üzere kötülüğün var olan ve üzerinde ittifak edilen bir tanımı yoktur. Bu nedenle bu çalışmada kötülük, sözlük anlamı ve türleri üzerinden tanımlanmaktadır. Buna göre örnek vakadaki kötülük, insanların özgür iradeleriyle işlemiş oldukları davranışlarından kaynaklandığı için ahlaki kötülük üst başlığı altında kategorize edilmiştir. Birinci bölümde yer verilen McClosky'nin ahlaki kötülük tanımına bakıldığında, çalışmanın örnek vakasındaki kötülüğün, haberi yapanlar, habere yorum yapanlar ve platform sağlayıcıları olmak üzere üç kategoriye de uyduğu görülmektedir. Haberi yapanların ürettiği kötülük türü, McClosky'nin ikinci kategoride tanımladığı “yanlış olduğunu bildiği bir prensibe göre hareket eden kötü kişinin işlediği” kötülüğe uymaktadır. Bu kötülük türü, kötü olduğunu bile bile kazanç uğruna işlenilen kötülüktür. Başaran Holding jet kazasının “bekârlığa veda partisi için” ibaresi ve partiden bir fotoğrafın öne çıkarılarak haberleştirilmesi, daha çok tıklanma, daha yüksek etkileşim alma gibi ticari prensiplere hizmet etmektedir. Bu tür bir ticari prensip uğruna okuyucu yönlendirilmiş ve buradan bir kötülük olayının türemesine sebep olunmuştur. Habere olumsuz içerikli yorum yapanlar, McClosky'nin üçüncü kategoride tanımladığı “ahlakın doğru ilkeleri olduğuna samimiyetle inanan kişinin işlediği” kötülüğe girmektedir. Bu kişi benimsemiş olduğu ilkelerin kötülüğün ilkeleri olduğunun farkındalığına sahip değildir. McClosky, bu tür insanların ahlaki hatanın aşırı olmadığı durumlarda ahlaki açıdan kötü olarak değerlendirilmediğini söyler. Örnek vakada söz konusu kötülük kategorisine girebilecek davranışlar, kullanıcılar tarafından yapılan olumsuz içerikli yorumlarda ortaya çıkmaktadır. Jet

kazasında ölenlere hiç acımadığını veya üzülmeyi ifade eden kullanıcılar, sokak hayvanlarının aç karnını düşünecek kadar vicdanlı olduklarını; mürettebatın ölümlerine üzüldüklerini; şehitlere üzüldüklerini; fakir çocukların ölümüne üzüldüklerini vb. nedenler ileri sürerek kendilerinin son derece vicdanlı olduklarını anlatmaya çalışmaktadırlar. Kazada ölen “zenginler”in, lüks eğlenceler yaparak, parayı israf ederek, emirleri altında çalıştırdıkları fakir insanları ezerek vicdansız davranmalarından ötürü acımaya değer olmadıkları dile getirilmektedir. Bu kişilerin ellerinde herhangi bir somut delil olmadan, toplumun zihninde zenginelere dair oluşmuş inanç kalıplarıyla jet kazasında ölen kadınlar hakkında yorumlar yaptıkları yapılan söylem analizi sonucu ortaya çıkmıştır. Platform sağlayıcıları tarafından yapılan kötülük türü ise McClosky’nin birinci kategorisine girmektedir. Onlar yanlış bir şeyi doğrudan yapmamışlar; fakat böyle bir durumda yapmaları gerekeni de yapmayı ihmal etmişlerdir. Jet kazasında ölen ve bir çeşit sosyal medya lincine maruz kalan mağdurlar için hakaret, karalama ve iftira içeren olumsuz yorumlar hakkında herhangi bir müdahalede bulunmamışlar, platform sağlayıcısı olarak bu tür olayları önleyici herhangi bir yasal zemin oluşturmayı ihmal etmişlerdir.

Literatürde yer alan bir diğer kötülük türü radikal kötülüktür. Radikal kötülük, Kant’ın kastettiği manada her ne kadar doğuştan, kökü kazınamaz olsa da, yine de insan kötü ahlaki ilkeleri seçmeye ve kötü eylemlerde bulunmaya radikal yani kökensel olarak mecbur bırakılmamıştır. Arendt’in Kant’tan ödünç alarak tanımlamaya çalıştığı radikal kötülük kavramı ise totaliter sistemle kötülüğün radikal doğası arasında kurduğu bağlantı olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede Nazilerin yaptığı söz konusu katliamı radikal kötülük olarak nitelemiştir. Ona göre radikal kötülük kavranılamaz bir kötülük türüdür. Bu kavranılamaz oluş, söz konusu kötülüğün içindeki tüm insanların eşit derecede gereksiz kılındığı bir sistem ile bağlantılı olarak medyana gelmektedir. Arendt, sistem olarak totalitarizme vurgu yapar. Totalitarizmin son evrelerinde mutlak bir kötülüğün boy gösterdiğini ve kötülüğün radikal doğasını totalitarizm olmadan anlayamayacağımızın altını çizer. Burada esas unsur, insanların doğalarının sistem tarafından ideolojilerle dönüştürülmesinden ötürü üretilen kötülüklerin akıl almaz, kavranamaz boyutlara gelebileceğidir. Arendt’in kötülükle ilgili ortaya attığı bir diğer kavram ise kötülüğün

sıradanlığıdır. Kötülüğün sıradanlığı kavramı bir Nazi subayı olan Eichman ve onun gibi totaliter sistemlerin bir dışlisi olan insanların işlediği kötülüğü nitelemektedir. Bu kişiler büyük kötülükler yapmak niyeti veya idealiyle yola çıkmamıştır ve kendilerinde patolojik bir kötülük veya ideolojik bir inancın izine de rastlanmamıştır. Bu tür insanların en büyük özelliği mevcut bulunan sistem içerisinde kendilerine verilen emirleri düşünmeden, sorgulamadan yerine getirmeleridir. Arendt, gerçeklikten bu kadar uzak ve fikirsiz olmanın insandaki şeytani içgüdülerin vereceği zarardan daha büyük yıkımlara, katliamlara yol açabileceğini ifade eder. Burada sistem vurgusu ve insanın düşünmeden davranması öne çıkmaktadır. İlk bölümde görüşlerine yer verilen sosyal psikolog Zimbardo, kötülük gibi karmaşık davranış örüntülerinin anlaşılabilmesi için durumsal şartlar ve kişisel özelliklerin yanında sistemlerin de hesaba katılması gerektiğini; fakat bunun sıkça göz ardı edildiğini belirtir.

Yeni medyadaki kötülüğün, kötülüğün sıradanlığı kavramıyla kastedilen kötülükten farkı, kullanıcıların kimseden emir almadan, tamamen kendi rızalarıyla kötülük yapmalarıdır; fakat burada yeni medya teknolojilerinin doğası göz önünde bulundurulmalıdır. Papacharissi, çevrimiçi ortamların mimarisinin kullanıcıları ve üreticileri bazı kalıplaşmış davranışlarda bulunmaya ittiğini ve bu ortamların özel şirketlerin sahipliğinde yönetilen ve sürdürülen alanlar olduğunu belirtir. Çalışmanın üçüncü bölümünde yer verilen Fuller ve Goffey'nin kötülük medyası çalışmaları bu konuyu daha net görmemizi sağlamaktadır. Onlar ağlaştırmış medyanın anlam ve sembolizme direnen maddilik özelliğine sahip olduğunu, programlanmış hardware ve software'nin sayısal mantığı ve bir dizi uygulamalar ile iletişim süreçlerinin nesneleştirildiğini ifade ederler. Bu bağlamda kullanıcı, kendi öznelliğini şekillendiren, idari ve kurumsal politikaların yapılandığı ve kurumsal kapitalizmin mantığının çoğaltıldığı bir medya sistemi içerisinde yer almaktadır. Bu durum, Arendt'in kastettiği manada insanların yararcı kavramlarla dünyayı inşa etme çabasının sonucu olarak insan doğasının kendiliğindenliğinin yok edilerek dönüştürülmesi ve iyi ile kötünün birbirine karışması olarak değerlendirilebilir. Çalışmada yer verilen Lewis'in halkanın dışında kalma korkusu da bu konuyla bağlantılı olarak değerlendirilebilir. Lewis, insan davranışını değiştiren, insanları iyi ile kötünün duvarlarına çarptıran güçlü bir içte olma ve dışta kalmama temel

arzusunun insan davranışını değerlendirirken göz önüne alınması gerektiğinin altını çizer. Lewis, dışarıda bırakılma terörünün çok kötü olmayan bir insana kötü şeyler yaptırabileceğini belirtir. İç halkada olmanın insana kazandırdığı sosyal gücün vazgeçilmezliği karşısında reddedilme korkusunun inisiyatif almaya engel olarak kişisel özerkliği işlevsiz kıldığı bir gerçektir. Bu bağlamda bir kişinin söz gelimi Facebook ya da Twitter gibi mecraları kullanmaması, ya da kullansa bile yeterince aktif bir kullanıcı olmaması, takipçi veya arkadaş sayısının az olması, siber alanda var olmaması anlamına gelmekte ve bu gerçek hayatta kişinin dışlanmasına neden olmaktadır. Son zamanlarda alanında kendisini ispatlamış oyuncuların bile başarılarının takipçi sayısı ile ölçüldüğü³ ve takipçi satın almak⁴ zorunda kaldıkları düşünüldüğünde, Lewis'in bahsettiği dışarıda bırakılma terörünün siber alanda ne kadar ileri boyutlarda olduğu görülmektedir. Takipçi sayısını artırmak için akıl almaz davranışlarda⁵ bulunan kullanıcılar, bu durumu hem kendilerinin hem de başkalarının hayatlarını tehlikeye atmaya kadar vardırabilmektedirler. Çalışmada örnek vaka olarak seçilen Başaran Holding jet kazasının ardından sosyal medyada yapılan olumsuz içerikli paylaşımlarda da bu durum görülmektedir. Haberi yaparak dolaşıma sokan gazetecilerin ticari kaygı güderek en çok okunan haber olma amacının yönlendirdiği kışkırtıcı söylem dilini kullanmaları ve kullanıcıların da haberin bu yönünü sorgulamadan olduğu gibi kabul edip, ölenler hakkında yargılayıcı, suçlayıcı, hakaret, iftira içeren yorumlar yaparak bu davranışa destek olmaları söz konusudur. Bunu yaparken kötülük yaptıklarının ne kadar idrakinde oldukları ise belli değildir. Willard, yeni medya teknolojilerinin kullanımının kişilerin eylem ve sonuçları arasındaki bağlantının idrak edilmesini engellediğini belirtir ve bu durumu disinhibisyon kavramıyla açıklamaya çalışır. Disinhibisyon sözcüğü sözlükte “artık rahatlayabileceğiniz ve duygularınızı gösterebileceğiniz utangaç olmama durumu” olarak tanımlanır. Willard, iletişim teknolojilerinin kullanıcıya sağladığı anonim olma imkânının görünmezlik algısı oluşturduğunu ve bunun da kullanıcıları gerçek hayatta ceza veya kınamayla sonuçlanacak davranışları, herhangi bir endişe taşımadan

³ <https://www.gursesgazetesi.com/magazin/ilker-aksumdan-oyuncu-secimindeki-takipci-kriteri-iddialarina-tepki-h69184.html>

⁴ <https://www.thebrandage.com/dijital-dunyanin-parali-ordulari-sahte-takipciler>

⁵ <https://www.haber7.com/dunya/haber/3150072-tiktakta-tepki-cekken-akim-ogretmenini-hastanelik-etti>

rahatlıkla yapabildiklerine işaret eder. Buna ek olarak onlar, yeterli bir geri bildirim alamadıklarından yaptıkları çevrimiçi eylemlerin yol açtığı zararların da farkında değillerdir. Bu durumun bilincinde olanlar da kendilerine herhangi bir yaptırım veya ceza uygulanmayacak olduğunu bildikleri için kötülük işlemeye devam edebilmektedirler. Bu bağlamda Willard'ın çevrimiçi sosyal normlar olarak nitelediği düşünce kalıplarının da bu durumu meşrulaştırdığı görülmektedir. Bunlar: “Bunu herkes yapar”; “O ben değilim, o benim çevrimiçi kişiliğim”; “Çevrimiçinde olan orada kalır”; Hayat bir oyundur”; “İfade özgürlüğüm var; bir başkasına verebileceği zarar ne olursa olsun, istediğim her şeyi yazma ve yayınlama hakkına sahibim” vb. düşünce kalıplarından oluşmaktadır. Siber alanın kullanımıyla oluşmaya başlayan bu tür düşünce kalıpları, bu tür davranışlar sergileyen takipçi sayısı fazla olan kullanıcıların da diğer kullanıcılara örnek teşkil etmesiyle birlikte zamanla daha çok kişi tarafından benimsenmektedir. Bocij ve Mcfarlane aynı konuyla ilgili olarak İnternetin sunduğu anonimlik imkanının burada önemli bir faktör olduğunu ve İnternetin düşük çekingenlik (inhibition) ve yeni normların oluşumunu desteklemekte olduğunu belirtir. Bu bağlamda ticari amaçlarla koşullandırılan bir sistem içerisinde yer alan kullanıcılar, var olmaya çalıştıkları siber alanda, zamanla bir siber alan ahlakı ve kültürü oluşturmakta ve yeni kullanıcılar da bu ortama uyum sağlamak gerekliliğiyle hareket etmeye çalışmaktadırlar. Söz konusu siber alan kültürünün nasıl şekillendiğini Twitter’la ilgili yapılan bir araştırmada açık olarak görmek mümkündür. Twitter’a girilen mesajların önceden 140 karakterle sınırlı olmasının ‘lütfen’ ve ‘teşekkürler’ gibi ifadelerin kullanım oranını ciddi oranda düşürdüğü ortaya çıkmıştır. Karakter sayısı 280’e çıkarıldığında ise ‘lütfen’ (%54) ve ‘teşekkürler’ (%22) sözcüklerinde bariz bir artış gözlenmiştir. Twitter platformunun kullanıcıya şart koştuğu kısa yazma, hızlı olma gibi özellikler kullanıcıyı mesajların üzerinde yeterince düşünmeden, kısa ve en yüksek etkileşimi alabilecek şekilde yazmaya teşvik etmektedir. Bu durumun yol açtığı iletişim problemlerinin yanısıra burada dilin bozulması da bir diğer sorun olarak önümüzde durmaktadır. Kullanıcının içinde var olmaya çalıştığı sistemin kullanıcıyı, kullanılan dili, ifade biçimlerini dönüştüren gücü görülmektedir. Arendt’in bahsettiği radikal kötülük ve kötülüğün sıradanlığı türlerinin sistemle olan bağlantısı gibi burada da yeni medya sistemlerinin kullanıcıyı dönüştürme potansiyeline sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada odaklanılan bir diğer konu, yeni medyada kullanıcı tarafından işlenen kötülükleri tanımlama ve anlamlandırma çabasıdır. Yapılan literatür araştırmasında konuyla ilgili bir kavram birliğine varılamadığı görülmektedir. Avrupa Konseyi ve Türkiye’deki Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, sanal ortamda işlenen suçları nitelemek için “siber” ön ekini kullanmaktadır. Siber kelimesi “elektronik iletişim ağıyla özellikle İnternetle bağlantılı” (Oxford Learner’s Dictionaries); “gerçek dünyadan ziyade bilgisayar kullanımını içeren faaliyetlere, özellikle de İnternetteki etkinliklere atıfta bulunan kelimeler oluşturulurken (Longman Dictionary, 2020) kullanılan bir sözcük” tür. Bu nedenle bu çalışmada, İnternetle bağlantılı olarak ortaya çıkan yeni medyaların kullanıcıları tarafından işlenen kötülük türü olarak “siber kötülük” kavramı önerilmiştir. Kullanıcı eliyle işlendiği için siber kötülük temelde ahlaki bir kötülüktür; fakat normal bir ahlaki kötülük türünden İnternet ortamında işlenmesiyle farklılaşmaktadır. Çalışmada çatı bir kavram olarak önerilen siber kötülük türü altında siber şiddet ve siber zorbalık türlerine yer verilmiştir. Literatürde siber şiddet, siber zorbalık, siber saldırganlık, elektronik zorbalık veya elektronik saldırganlık gibi çeşitli terimlerle anılan; fakat asıl olarak aynı şeyi kasteden çalışmalar bulunmakta; fakat siber şiddet ve siber zorbalık öne çıkmakta ve daha yaygın olarak kullanılmaktadır.

Avrupa Konseyi, Siber Suçlar Sözleşmesi Kurulu 2018 yılında, siber şiddet üzerine bir çalışma başlatmış ve henüz olgunlaşmamış olsa da bir tanımlamada bulunmuştur. Siber alanda vuku bulan söz konusu olayların potansiyel olarak geniş bir sahaya yayılmış olması ve kategorilerin ve alt kategorilerin çeşitliliği de göz önüne alınarak üst başlık olarak “siber şiddet” terimi kullanılması konusunda fikir birliğine varılmıştır. Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (EIGE) ise kadınlara ve kız çocuklarına yönelik siber şiddet çeşitlerinin olduğuna dikkat çeker ve 2017’de yaptığı çalışmada “siber aile içi şiddet” türünü öne çıkarır. Genel olarak ise siber şiddet türleri olarak siber takip, siber taciz ve rıza dışı pornografi türlerini odağına yerleştirir; fakat söz konusu bu türler siber zorbalık alt türleri olarak daha yaygın biçimde literatürde kullanılmaktadır. Siber şiddet ve siber zorbalık ve alt türleri karşılaştırıldığında aynı veya benzer durumlar kastedilmektedir. Türkiye’de yapılan bazı çalışmalarda siber-zorbalık yeni bir şiddet türü (Turan v.d., 2001); şiddetin bir biçimi (Aslan ve Doğan,

2017: 95); şiddet eğiliminin yeni yüzü (Sari ve Camadan, 2016) olarak ele alınmıştır. Ayrıca siber zorbalık ve türleri üzerine literatürde daha fazla çalışılmış ve tanımlamalar yapılmıştır. Bu nedenlerden ötürü bu çalışmada siber zorbalık kavramı benimsenmiş ve örnek vaka bu açıdan değerlendirilmiştir.

Huang ve Chou, yeni iletişim teknolojilerinin zorbalığı yeni bir alana taşıdığını ve yeni bir forma dönüştürdüğünü vurgularken, siber zorbalığın anonimlik ve hızlı yayılım özelliklerine dikkat çekerler. Geleneksel zorbalığa göre siber zorbalık daha hızlı, daha geniş kapsamlı ve hemen hemen durdurulamaz ve kaçınılamazdır. Özellikle enformasyon teknolojilerinin kopyala-yapıştır-ilet yapılabilmesiyle acımasız kelimelerin ve zararlı içeriklerin (ses, görüntü, video vb.) hızla yayılması söz konusudur. Ayrıca bu içerikler uzun süre siber alanda kalarak hedef alınan kişinin itibarının zedelenmesine, korkmasına, utancının sürmesine neden olabilmektedir. Bu durum örnek vakada net olarak görülmektedir. Mina Başaran ve arkadaşları ve aileleri yapılan acımasız yorumlarla siber zorbalığa uğramış, iftira, hakaret, karalama içeren yorumlar itibarlarını zedelemiştir. Örnek vakadaki kötülük, literatürde yer alan siber zorbalık türlerinden Willard'ın tanımladığı siber kötüleme türüne girmektedir.

Yeni Bir Yazar Türü Olarak Kullanıcının Yazar Konumunun Değerlendirilmesi

Bu çalışmanın ikinci bölümünde, yeni medya kullanıcısının Web 2.0 teknolojisinin yaygın kullanımıyla birlikte pasif, alımlayan konumunun yanı sıra aktif, üreten konumuna da erişmiş olduğu ele alınmıştır. Bunun yanı sıra yeni medya platform sağlayıcılarının kullanıcı failliğinin yönlendirilmesindeki rolüne de dikkat çekilmiştir.

Aktif olan yeni medya kullanıcısının öne çıkan bir diğer özelliği ise kullanıcının yazar konumuna yükselişi olmuştur. Mitra ve Cohen, yeni medya kullanıcısının WWW metnlerinin sundukları imkanlarla bir çeşit yazara dönüştüğünü, WWW metnlerinin, doğrusal olmayan hipermetin özelliğinin okuyucuyu hiper bağlantılarla aktif olmaya, keşfe davet ettiğini öne sürmüşlerdir. Böylece kullanıcı bir okuyucu olarak başladığı metni, hiper bağlantıları seçme imkanını kullanarak adeta

yeniden yazabilmekte, yeni bir anlama erişebilmektedir. Mitra ve Cohen kullanıcıya yazar konumu kazandıran bir diğer unsur olarak multimedya özelliğini gösterirler. Bu özellikle birlikte yazılı metne işitsel, görsel ve hareketli görüntüler eklemenebilmekte ve metnin anlamı sürekli olarak değişebilmektedir. Ayrıca hiper bağlantılar ve multimedya özellikleriyle birlikte aktif bir fail olarak yeni medya yazarının ürettiği metindeki ses, görüntü ve hareketli görüntülerin kaynağı olması da gerekmemektedir. Bu iki özellikle birlikte yani metnin anlamının sabit ve kalıcı olmaması ve yazarın üretilen metindeki her şeyin kaynağı olmak zorunda olmaması Barthes'ın modern yazar ve modern yazı tanımlamalarıyla paralellik gösterir. Bu bağlamda Barthes yazının anlamların üretildiği bir alan olduğunu; fakat modern yazının anlamdan sürekli olarak uzaklaşmakta olduğunu vurgular. Yazının metne bir sır ya da kesin ve kalıcı bir anlam yüklemeyi reddetmesini anti-teolojik olarak niteler. Anlamı durdurmanın reddiyle birlikte Tanrı, bilim, mantık ve yasalar da reddedilir ve böylece metnin kaynağı artık yazar değil; okur olur. Yazar yazdığı metinde kendisinden arınmış, kendisini yok etmiş ve böylece okurun doğuşu mümkün olabilmektedir. Barthes'ın modern yazı ve modern yazar üzerine yaptığı tespitler, yeni medya yazarının metnin içindeki herşeyin kaynağı olmaması ve metnin kalıcı bir anlama sahip olmamasıyla paralellik gösterir. Barthes, metni yazan kişinin klasik anlamda bir yazar olmadığını, bir yazıcı olduğunu da hatırlatır. Modern yazıcının sadece elleri yazar ve yazdıkları burada ve şimdi yazılmıştır. Bir öncesi ve sonrası olmayabilir. Yeni medya kullanıcısı da yazdığı içerikleri yeni medya platformlarının gerektirdiği gibi şimdi ve burada 'an'da yazar, üzerinde uzun çalışmalar yapmaz ya da Barthes'ın modern yazarı gibi yazdıklarını yüce ya da aşkın bir kaynağa dayandırmaz. Yine kendi kendine referans yaparak gelip geçici metinler üretir.

Yeni medya yazarı, vuku bulmuş bir olayın kimi zaman yapısını sökerek yapıbozuma uğratar ve olayı anlamsızlaştırır. Örnek vakada “konu dışı” teması altında toplanan tweetlerde bu durum görülebilmektedir. On bir kişinin öldüğü elim bir kaza haberi, haber metnindeki sözcüklerin olaydan bağımsız bir şekilde yorumlanmasıyla önemsizleştirilmiştir. Anlamsızlaştırılan olay kendi sesinden ve vicdanından kopmuş sadece elleri yazan bir yazıcı tarafından yorumlanmıştır.

Yeni medyanın hızlandırılmış sisteminin bir getirisi olarak hızla değişen gündemi yakalamak, bir olayla ilgili ilk önce en çok etkileşim alacak içeriği üretebilmek hedefi uğruna, ağzı olanın konuştuğu bir ortam haline gelen yeni medyada iyi ya da kötü bir olay, vicdanın, empatinin yer almadığı, tüm insani değerlerden soyutlanmış metinlerle (yorumlarla) kötücül bir dil kullanılarak yeniden üretilmektedir. Örnek vakada bu durum net olarak görülmektedir. Genellikle siyasi, mali, dini, milli vb. söylemler ucunun nereye dokunacağı düşünülmeden ezbere ve hızlıca yazılmaktadır.

Kullanıcılar aynı zamanda yeni medya ortamlarında anonim olma özelliğini kullanarak gerçek kimliklerini saklama ve yazdıklarının sorumluluğunu üzerlerine almama olanağına sahiptirler. Foucault ve Barthes'ın tartıştığı modern yazarın yokluğu, yeni medya ortamlarında anonim olan yeni medya yazarının yokluğuyla benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda yeni medya yazarının yokluğu, yani anonim olması yeni bir tür kötülük olarak siber kötülüğün doğmasına sebebiyet vermektedir. Kullanıcılar işledikleri kötülüklerin sorumluluğunu kendilerini imha ederek üzerlerinden kolayca atabilmektedirler. Yaptıkları kötülüğün kimlere nasıl zarar verdiği üzerinde düşünmeden gayri ahlaki davranışlar sergileyip hukuka aykırı davranabilmektedirler. Siber kötülük türünün kullanıcıya bir 'tık' kadar yakın olması da bu durumu hızlandıran diğer bir yapısal etkidir. Siber zorbalık yapanların yüzde 39'unun sinirlendiklerinde kendilerini sakinleştirmekte zorlandıklarını ve yüzde 26'sının ise genelde sonunu düşünmeden hareket ettiklerini bulgulayan Oxford Üniversitesi'nin araştırması da bu durumun boyutlarını gözler önüne sermektedir. Sonunu düşünmeden hareket eden, öfkesini kontrol edemeyen insanların yeni medya ortamlarının sunduğu olanaklarla ve denetimsizliğin verdiği cesaretle nasıl kolayca siber zorbaya dönüştükleri ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak yeni medya kullanıcısı, kurumsal kapitalizmin mantığının çoğaltıldığı, idari ve kurumsal politikaların yapılandığı, anlam ve sembolizme direnen maddilik özelliğine sahip bir sistem içerisinde yer almaktadır. Bu sistemin içerisinde kötülüğün üreme hızı iyiliğin üreme hızından çok daha yüksektir. Yeni medya kullanıcısı ise bu sistemin şekillendirdiği yeni bir çeşit yazar türü olarak kötülüğü eleştirirken bile o kötülüğün daha görünür olmasına sebep olmaktadır.

Yeni medyada kötölüğün yeniden üretimi ön kabulüyle yola çıkan bu çalışma, yapılan literatür araştırması ve örnek vaka analiziyle teknolojinin şekillendirdiği yeni medya kullanıcısının eliyle işlenen kötölüğü ortaya koymaya çalışmıştır. Kullanıcının özelliklerini analiz ederek, kullanıcının yazar konumunu gündeme getirerek bilhassa Barthes'ın 'modern yazarı'yla ilişkilendirerek tartışmaya açmıştır. Aynı zamanda yeni medyada kullanıcı eliyle işlenen kötülükler için bir çatı kavram olarak siber kötülük kavramını önermiştir. Böylece bu çalışma bu alanda yapılacak olan çalışmalara bir katkı olmayı ummaktadır.

KAYNAKÇA

- AdbaAnalytics
Digital
Consumer
Research: 2018
- Sosyal Medyada 2018'in En'leri, (Çevrimiçi): <https://www.adbaanalytics.com/sosyal-medyada-2018in-enleri-adba/>, 11 Ekim 2020.
- AdbaAnalytics
Digital
Consumer
Research: 2019
- Almanak Sosyal Medya Türkiye Gündemi 2019, (Çevrimiçi): https://www.adbaanalytics.com/wp-content/uploads/2020/01/Adba_Analytics_Sosyal_Medyanin_Enleri_2019.pdf, 10 Ekim 2020.
- AdbaAnalytics
Digital
Consumer
Research: 2020
- Sosyal Medyada 2020'nin En Çok Konuşulanları Belli Oldu! (Çevrimiçi): <https://www.adbaanalytics.com/sosyal-medyada-2020nin-en-cok-konusulanlari-belli-oldu/>, 16 Ocak 2021.
- Aftab Parry:
2016
- “Adult Cyberstalking and Cyberharassment”, (Çevrimiçi): <https://www.wiredsafety.com/adult-cyber-harassment-and-cyberstalking>, 2 Mart 2020.
- Aftab Parry:
2016
- “What is Cyberstalking and What is Cyberharassment?”, (Çevrimiçi): <https://www.wiredsafety.com/parry-aftabs-did-u-know---cyberstalking>, 02 Mart 2020.
- Aftab Parry:
2016
- “Sexting, Sextortion and Revenge Porn”, (Çevrimiçi): <https://www.wiredsafety.com/sexting-sextortion-and-revenge-porn>, 01 Mayıs 2020.
- Akarsu, B.: 1975
- Felsefe Terimleri Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Al-Alosi, H.:
2017
- Cyber-Violence: Digital Abuse in the Context of Domestic Violence. UNSW Law Journal, Volume 40(4); s: 1573-1603.
- Albayrak, M. B.:
2017
- Schelling'in İnsan Özgürlüğünün Özü İncelemesinde Kötülüğün Gerçekliği. Cogito: Kötülük, 86, s. 53-69, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Arendt, H.: 1971 Thinking And Moral Considerations: A Lecture. Social Research, 38(3), 417–446.
- Arendt, H.: 1994 İnsanlık Durumu, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H.: 1996 Totalitarizmin Kaynakları 1: Antisemitizm, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H.: 2014 Totalitarizmin Kaynakları 3: Totalitarizm, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H.: 2017 Kötülüğün Sıradanlığı, Çev. Özge Çelik, İstanbul: Metis Yayınları.
- Aslan, A., ve Doğan, B. Ö.: 2017 Çevrimiçi Şiddet: Bir Siber Zorbalık Alanı Olarak “Potinss” Örneği, Marmara İletişim Dergisi 27, 95–119, (Çevrimiçi): <https://doi-org.proxy.uskudar.edu.tr/10.17829/midr.20172729524>
- Barthes, R.: 1977 “The Death of The Author”, Image Music Text, Çev. Stephen Heath, Harper Collins, s. 142-148.
- Barthes, R.: 2013 Yazarın Ölümü”, Dilin Çalışma Sesi, Çev. Ayşe Ece vd., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Bernstein, R. J.: 2010 Radikal Kötülük: Felsefi Bir Sorgulama, Çev. N. Erdoğan, F. Deniztekin, İstanbul: Varlık.
- Binark, M.: 2007 Yeni Medya Çalışmaları, Der. Mutlu Binark, Ankara, Dipnot Yayınları.
- Bishop, J.: 2012 “Scope and Limitations in the Government of Wales Act 2006 for Tackling Internet Abuses in the Form of ‘Flame Trolling’” Statute Law Review 33 (2): 207–16, (Çevrimiçi): <https://doi.org/10.1093/slr/hms016>, 3 Ekim 2019.
- Bocij, P., & McFarlane, L.: 2003 Cyberstalking: The Technology of Hate. Police Journal, 76(3), 204-221, (Çevrimiçi): <https://doi.org/10.1350/pojo.76.3.204.19442>, 18 Mayıs 2020.

- Chiluwa, I.: 2015 Radicalist Discourse: A Study Of The Stances of Nigeria's Boko Haram and Somalia's Al Shabaab on Twitter, Journal of Multicultural Discourses 10, 1-22, DOI: 10.1080/17447143.2015.1041964
- CNNTürk: 2016 Stalklamak Nedir?, (Çevrimiçi): <https://www.cnnturk.com/teknoloji/stalklamak-nedir>, 02 Ekim 2019.
- Cumhuriyet Gazetesi: 2014 “‘Vermicem, vermicem’ videosunun sırrı ortaya çıktı”, (Çevrimiçi): <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/vermicem-vermicem-videosunun-sirri-ortaya-cikti-93787>, 21 Mayıs 2020.
- Cumhuriyet Gazetesi Twitter hesabı @cumhuriyetgzt: “Bekarlığa veda partisinden dönen iş insanı Hüseyin Başaran'ın kızının jeti İran'da düştü: 11 ölü”, (Çevrimiçi): <https://twitter.com/cumhuriyetgzt/status/972881183691431936?s=20>, 11 Mart 2018.
- Curran, J.: 2012 “Reinterpreting The Internet,” Misunderstanding the Internet, Ed. By. J. Curran, N. Fenton ve des Freedman, 34-65. London: Routledge.
- Deutsche Welle: 2021 “Oxford raporu: Her beş kişiden biri siber zorbalık yapıyor”, (Çevrimiçi), <https://www.dw.com/tr/oxford-raporu-her-beş-kışiden-biri-siber-zorbalık-yapıyor/a-59699280>, 09 Kasım 2021.
- Dijk J. Van: 2016 Senin Gibi Kullanıcılar mı? Kullanıcı Türevli İçerikteki Failliği Kuramlaştırmak, 2009, Ed.: Hülür H. ve Yaşın C., Yeni Medya: Kullanıcının Yükselişi, 2016, Ankara: Ütopya.
- Duden Wörterbuch: 2021 “Böse” *noun*, (Çevrimiçi): <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/böse>
- Duden Wörterbuch: 2021 “Kybernetik” *noun*, Verlags Bibliographisches Institut GmbH., (Çevrimiçi): <https://www.duden.de/rechtschreibung/Kybernetik>, 23 Nisan 2020.

- Ehman A. C. & Gross A. M.: 2018 Sexual Cyberbullying: Review, Critique, & Future Directions. Avb (2018), (Çevrimiçi): <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.11.001>, 03 Nisan 2020.
- Erdoğan İ. ve Alemdar K.: 2010 Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi, Ankara: Erk.
- EIGE (The European Institute for Gender Equality): 2017 Cyber Violence Against Women And Girl, DOI:10.2839/876816
- Fairclough, N.: 1993 Discourse and Social Change, Cambridge: Polity press.
- Fairclough, N.: 1995 Critical Discourse Analysis: The Critical Study Of Language, London and Newyork: Longman.
- Fairclough, N.: 1996 Discourse and Social Change, Cambridge: Polity press.
- Foucault, M.: 2014 Sonsuza Giden Dil, Çev. İ. Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fuchs, C.: 2014 Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş, Çev. D. Saraçoğlu & İ. Kalaycı, İstanbul: NotaBene Yayınları.
- Fuller, M., & Goffey, A.: 2009 “Towards An Evil Media Studies”, The Spam Book, Eds. Parikka, Jussi and Sampson, Tony D., Cresskill, N.J: Hampton Press, pp. 141-159.
- Grigg, D. W.: 2010 “Cyber-Aggression: Definition and Concept of Cyberbullying”, Australian Journal of Guidance & Counselling, Volume 20 Number 2, 2010 pp. 143–156.
- Hardaker, C.: 2010 Trolling in Asynchronous Computer-Mediated Communication: From User Discussions to Academic Definitions, Journal of Politeness Research, 6(2), 215–242.

- Hick, J.: 1985 Evil and the God of Love, London: Palgrave Macmillan.
- Hick, J.: 2010 Evil and the God of Love, England: Palgrave Macmillan.
- Huang Y. ve Chou C.: 2010 An Analysis of Multiple Factors of Cyberbullying Among Junior High School Students in Taiwan. Computers in Human Behavior, 26(6): 1581–1590, DOI:10.1016/j.chb.2010.06.005
- Hürriyet Gazetesi: 2018 “Son dakika: Türk özel jeti İran'da düştü... Uçakta bulunan 11 kişi öldü”, (Çevrimiçi): <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-turk-ozel-jeti-iranda-dustu-ucakta-bulunan-11-kisi-oldu-40768590>, 12 Mart 2018.
- Hürriyet Gazetesi Twitter hesabı @Hurriyet: “#SONDAKİKA: İran'da düşen Türk jetinden dram çıktı... Ünlü işadamlarının kızının bekarlığa veda partisi dönüşü havada facia”, (Çevrimiçi): <http://hry.yt/WhSIc>, 11 Mart 2018.
- Kant, I.: 2009 Religion within the Bounds of Bare Reason, Çev. Werner S. Pluhar, Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc.
- Kowalski Robin M., Limber Susan P., & Agatston Patricia W.: 2008 Cyber Bullying, Bullying in the Digital Age. UK: Blackwell Publishing.
- Leibniz, W. G.: 2009 Die Theodicee, Çev. L. Özşar, İstanbul: Biblos.
- Livingstone, S.: 2004 The Challenge of Changing Audiences: Or, What is the Audience Researcher to Do in the Age of the Internet?, European Journal of Communication, 19(1), 75–86. <https://doi.org/10.1177/0267323104040695>
- Longman Dictionary of Contemporary English “Tweet”, “twitter”, *noun*, Longman Dictionary of Contemporary English, (Çevrimiçi): <https://www.ldoceonline.com/dictionary/twitter>

- Mackie, J. L.: 1955 Evil and Omnipotence, *Mind*, New Series, Vol. 64, No. 254. (Apr., 1955), pp. 200-212.
- McCloskey, H. J.: 1974 God and Evil. Netherlands: Martinus Nijhoff.
- Medyaloji.net: 2014 “Vermiyem Diyen Kız Niye Mahkemelik Oldu, Vermiyem Diyen Kız Kim?”, (Çevrimiçi): https://www.medyaloji.net/haber/vermiyem-diyen-kiz-niye-mahkemelik-oldu-vermiyem-diyen-kiz-kim_23626785.html, 21 Mayıs 2020.
- Mitra A. & Cohen E.: 1999 Analyzing the Web: Directions and Challenges, Doing Internet Research. Ed. Jones S., California: Sage Publications.
- Neiman, S.: 2006 Modern Düşüncede Kötülük: Alternatif Bir Felsefe Tarihi, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- O’connor, D.: 2008 God, Evil and Design: Introduction to the Philosophical Issues, UK: Blackwell Publishing.
- Ortega, R., Eliphe, P., Mora-Merchan, J. A., Calmaestra, J., & Vega, E.: 2009 The Emotional Impact on Victims of Traditional Bullying and Cyberbullying: A Study Of Spanish Adolescents, *Journal of Psychology*, 217, 197–204.
- Oxford Learner’s Dictionaries “Cyber”, “flaming”, “harrasment”, “danigration”, “impersonation”, “outing”, “trickery”, “exclusion”, “stalk” *noun*, Oxford Learner’s Dictionaries, (Çevrimiçi): <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>, 02 Nisan 2019.
- Özdemir M.: 2014 İslam Düşüncesinde Kötülük Problemi, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Papacharissi, Z.: 2009 The Virtual Geographies of Social Networks: A Comparative Analysis of Facebook, LinkedIn and AsmallWorld, *New Media & Society - NEW MEDIA SOC.* 11. 199-220, 10.1177/1461444808099577.

- Papacharissi, Z.: 2021 “Zizi Papacharissi ile Söyleşi: Erişim Özgürlüğü mü, Fikir Özgürlüğü mü?”, (Çevrimiçi): <https://www.tamgaturk.com/zizi-papacharissi-ile-soylesi-erisim-ozgurlugu-mu-fikir-ozgurlugu-mu/22951/>, 13 Ağustos 2021.
- Papez, G. M. & Veer, E.: 2017 Don't Feed The Trolling: Rethinking How Online Trolling Is Being Defined And Combated, *Journal of Marketing Management*, 33(1):1-19, DOI:10.1080/0267257X.2017.1383298
- Patchin, J. W. & Hinduja S.: 2014 Words Wound: Delete Cyberbullying and Make Kindness Go Viral, Minneapolis: Free Spirit Publishing, “eBook ISBN: 978-1-57542-602-0”.
- Peterson M. L.: 1998 God and Evil: An Introduction To The Issues, USA: Westview Press.
- Peterson M., Hasker W., Reichenbach B. & Basinger D.: 2017 Akıl ve İnanç: Din Felsefesine Giriş, Çev. R. Acar, İstanbul: Küre Yayınları.
- Plantinga, A.: 1974 The Nature of Necessity, Newyork: Oxford University Press.
- Platon: 2013 Lysis, Çev. F. Akderin, İstanbul: Say Yayınları.
- Platon: 2010 Diyaloglar, Çev. Teoman Aktürel, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Raduly, E.: 2020 A Critical Discourse Analysis Of Twitter Messages Of Three International Humanitarian Organisations About Refugees - UNHCR, UNICEF, WFP (Dissertation), Malmö universitet/Kultur och samhälle.
- Rapley, T.: 2007 Doing Conversation, Discourse and Document Analysis, London, California, India, Singapore: SAGE Publications Ltd.
- Rasmussen J.: 2015 ‘Should Each Of Us Take Over The Role As Watcher?’ Attitudes On Twitter Towards The 2014 Norwegian Terror

- Alert, Journal of Multicultural Discourses, 10:2, 197-213, DOI: 10.1080/17447143.2015.1042882
- Russell, J. B.: 1999 Şeytan: Antikiteden Hristiyanlığa Kötülük Tasarımları, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Sari, S. V., & Camadan, F.: 2016 The New Face Of Violence Tendency: Cyber Bullying Perpetrators And Their Victims, Computers in Human Behavior, 59, 317-326, DOI: 10.1016/j.chb.2016.02.027
- Swati A. & Rai, S.:2018 Crime by the Commons, Emerging Trend in Social Media, Journal of Content, Community and Communication 4, 35-41, 10.31620/JCCC.12.18/07.
- Silke, A.: 2001 Deindividuation, Anonymity, And Violence: Findings from Northern Ireland, The Journal of Social Psychology, 143, 293–499.
- Singer, J. B.: 2013 “Kullanıcı-Türevli Görünürlük – Ortak Medya Alanında İkincil Eşik Bekçiliği”, Ed. H. Hülür ve C. Yaşın, Yeni Medya: Kullanıcının Yükselişi, 2016, Ankara: Ütopya.
- Smith, Alexandra: 19 Ocak 2007 “Cyber-bullying Affecting 17% of Teachers, Poll Finds”,(Çevrimiçi): <https://www.theguardian.com/education/2007/jan/19/schools.uk>, 10 Kasım 2019.
- Smith, K. P., Mahdavi J., Carvalho M., Fisher S., Russell S. & Tippet N.: 2008 “Cyberbullying: Its Nature And Impact In Secondary School Pupils”, Journal of Child Psychology and Psychiatry: Volume 49, Issue 4: 376-85, DOI: 10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x.
- Srivastava, S.: 2012 “Pessimistic Side of Information & Communication Technology: Cyber Bullying & Legislature Laws”, International Journal of Advances in Computer Science and Technology, Volume 1, No.1, November – December 2012, (Çevrimiçi): <http://warse.org/pdfs/ijacst03112012.pdf>
- Tankovska H.: 11.02.2021 Twitter: Number Of Monetizable Daily Active Users Worldwide 2017-2020, (Çevrimiçi):

<https://www.statista.com/statistics/970920/monetizable-daily-active-twitter-users-worldwide/>, 10 Nisan 2021.

- T-CY Mapping study on cyberviolence, Council of Europa, Convention Committee: 2018 Cybercrime, Markko KUNNAPU (Estonia), Erik PLANKEN (the Netherlands), Gareth SANSOM (Canada), Cristina SCHULMAN (Romania), Eirik Tronnes HANSEN (Norway), Branislav KADLECIK (Slovakia) and Laura- Kate BERNSTEIN (USA), 9 Temmuz 2018, Strasborg, France, (Çevrimiçi): <https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-study-provisional/16808c4914>
- TDK: 2019 “Kötü”, “kötülük”, “siber”, “trol”, “ibret” *isim*, Türk Dil Kurumu, (Çevrimiçi): <https://sozluk.gov.tr>
- Turan, N., Polat, O., Karapirli, M., Uysal, C., Turan, S. G.: 2011 The New Violence Type Of The Era: Cyber Bullying Among University Students: Violence Among University Students, Neurology, Psychiatry and Brain Research, 17 (1): 21–26, Mart 2011, DOI: 10.1016/j.npbr.2011.02.005.
- Warner, C.: 2000 Kötülük Problemi, Çev. S. Umran, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Weinberg, D.: 2014 Contemporary Social Constructionism, Philadelphia: Temple University.
- Willard, N.: 2006 Cyberbullying and Cyberthreats Effectively Managing Internet Use Risks in Schools, (Çevrimiçi): https://www.cforks.org/Downloads/cyber_bullying.pdf, 03 Aralık 2019.
- Willard, E. N.: 2007 Cyberbullying And Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress, Illionis: Research Press.
- Virkar, Shefali: 2014 “Trolls Just Want to Have Fun: Electronic Aggression within the Context of e-Participation and Other Online Political Behaviour in the United Kingdom”, International Journal of E-Politics 5 (4): 21-51, (Çevrimiçi): <https://doi.org/10.4018/ijep.2014100102>

- Yüksel, H.: 2014 Enformasyon Toplumu ve İnsan: Avrupa Birliği Politika Belgelerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi, Alternatif Medya Derneği Çevrimiçi Yayını, Mayıs 2014, <http://alternatifmedya.org.tr/>
- Zimbardo, P.: 2015 Şeytan Etkisi: Kötülüğün Psikolojisi. Çev. C. Coşkun, İstanbul: Say Yayınları.
- Zappavigna, M.: 2011 Ambient Affiliation: A Linguistic Perspective On Twitter, New Media & Society 13, 788-806, DOI: 10.1177/1461444810385097.

ÖZGEÇMİŞ

Zeynep Şehidoğlu, Avusturya’da Viyana Üniversitesi’ne bağlı olan hazırlık dil okulu Vorstudienlehrgang’ta Almanca eğitimini aldıktan sonra lisans eğitimine Viyana Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İletişim Bilimleri ve Gazetecilik Bölümü’nde başlamış, 2010 yılında mezun olmuştur. Öğrencilik yıllarında Viyana’da bir öğrenci derneği olarak kurulan Wakt Verein’da bir çok programın organizasyonunda görevler almış, medya ve kültür sanat danışmanlığı yapmıştır. Daha sonra çeşitli E-Gazetelerde Kültür-Sanat ve Gündem Haberleri editörlüğü yapmış, ayrıca 2011-2012 yılları arasında Emel Çakıroğlu Wilbrandt’tan almış olduğu “Montessori Yöntemiyle Çocuk Eğitimi Sanatı” eğitiminden sonra anaokullarında eğitim danışmanlığı görevlerinde bulunmuştur. Psikoloji, Tasavvuf, Ezoterizm, Human Design gibi konularda eğitimler almış ve almaya devam etmektedir.

2013 yılında Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak göreve başlamıştır. Türkiye’de ilk olarak Üsküdar Üniversite’sinde 2014 yılında açılmış olan Nöropazarlama Yüksek Lisans Programına girmiş, "Obezite Kamu Spotları Örneğinde Negatif Ve Pozitif Çekiciliğin (EEG) Beyin Aktiviteleri Üzerindeki Etkisi" başlıklı tez çalışmasıyla 2016 yılında yüksek lisans derecesi almıştır. Daha sonra İstanbul Üniversitesi, Gazetecilik Ana Bilim Dalı doktora programına girmiştir.

Araştırma ve ilgi alanları arasında; Yeni Medya, Tekno-Sosyoloji, Eleştirel Medya Çalışmaları, Dijital Bağımlılık, ve Nöropazarlama bulunmaktadır.

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar

On Sekizinci Yüzyıl Avrupası’nda Aydınlanma’nın Basın Yayın Alanındaki Sansür Uygulamalarına Etkileri: Habsburg İmparatorluğu Örneği, The Journal of Academic Social Science Studies, 2021

Nike Markasının “What will they say about you?” Reklam Filmindeki Ortadoğulu Müslüman Kadın Söylemi Üzerine Bir İnceleme, Uluslararası İletişim Bilimleri Sempozyumu ICOMS, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2021.

Yüksek Lisans Bitirme Tezi: *Obezite Kamu Spotları Örneğinde Negatif Ve Pozitif Çekiciliğin Beyin Aktiviteleri Üzerindeki Etkisi*, 2016, Üsküdar Üniversitesi.

Lisans Bitirme Tezi II: *Die Rolle des „INTERNET“ im Lebenszusammenhang von türkischen jungen Frauen (17-19) in Wien*, 2009, Universität Wien.

Lisans Tezi I: *Fernsehnutzungsverhalten von türkischen Studentinnen am Beispiel türkische Soap Opera*, 2008, Universität Wien.